

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İŞLETMECİLİK BİLİM DALI

**ULUSLARARASI TİCARETTE KORUMACI EĞİLİMLER
VE TÜRKİYE**

Yüksek Lisans Tezi

Burcu ERGİN

İstanbul,2009

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İŞLETMECİLİK BİLİM DALI

**ULUSLARARASI TİCARETTE KORUMACI EĞİLİMLER
VE TÜRKİYE**

Yüksek Lisans Tezi

Burcu ERGİN

Danışman: Doç. Dr. Mehmet MELEMEN

İstanbul, 2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İŞLETME Anabilim Dalı ULUSLARARASI İŞLETMECİLİK Bilim Dalı
Yüksek Lisans öğrencisi BURCU ERGİN' nin ULUSLARARASI TİCARETTE
KORUMACI EĞİLİMLER VE TÜRKİYE adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim
Kurulunun 16.07.2009 tarih ve 2009-12/34 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 16.07.2009

1) Tez Danışmanı : DOÇ. DR. MEHMET MELEMEN

2) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. SERDAR PİRTİNİ

3) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. MEHMET TİĞLİ

.....

.....

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLolar LİSTESİ	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KORUMACILIK

1.1. KORUMACILIĞIN TANIMI	3
1.1.1. Dış Ticaret Sınırlarının İyileştirilmesi İsteği	5
1.1.2. Yerli İşgücünü Yabancı İşgücüne Karşı Koruma İsteği	5
1.1.3. Bilimsel Tarife	5
1.1.4. İstihdamın Arttırılması ve Ödemeler Bilançosu Açıklarının Kapatılması İsteği	6
1.1.5. Yavru Sanayi Tezi	7
1.1.6. Ulusal Güvenlik Nedeniyle Önemli Ulusal Sanayilerin Korunması İsteği	7
1.1.7. Diğer Ülkeleri Koruma Oranlarını Düşürmeye Zorlama İsteği	7
1.1.8. Yerli Üreticileri Dampinge Karşı Koruma İsteği	8
1.2. TARİHÇE	9
1.3. GATT (General Agreement on Tariffs and Trade/Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması)	24
1.3.1. GATT'ın Kuruluşu	25
1.3.2. GATT'ın Temel İlkeleri	27
1.3.2.1. En Çok Kayrılan Ülke Kuralı	27
1.3.2.2. Kuralı Korunma Aracı Olarak Yalnızca Gümrük Tarifelerinin Kullanılabilmesi	28
1.3.2.3. Ulusal Muamele Kuralı	28
1.3.2.4. Tarife İndirimlerinin Bağlayıcılığı	28
1.3.2.5. Üyeler Arasındaki Temel Anlaşmazlıklarda Arabuluculuk Görevi	29

1.3.3. GATT Tarife İndirim Görüşmeleri	30
1.3.3. GATT Müzakerelerinin Global Sonuçları	33
1.3.4. 1947-1986 Döneminde Serbestleşmeden İstisnalar	33
1.3.5. Artan Korumacılık Eğilimleri	35
1.4. YENİ KORUMACILIK	37
1.4.1. ABD’de Yeni Korumacılık	37
1.4.2. Avrupa Birliği’nde Yeni Korumacılık	39
1.5. PAZAR EKONOMİSİ REFORMLARI VE KORUMACILIK	41

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI TİCARETTE TARİFE DIŞI ENGELLER

2.1. GÜMRÜK VERGİSİNE EŞ ETKİLİ VERGİ VE HARÇLAR	44
2.2. FİYAT DENETİM TEDBİRLERİ	45
2.2.1. İdari Fiyat Düzenlemeleri	46
2.2.2. Fiyat Bandı	46
2.2.3. Değişen Vergiler Veya Harçlar	46
2.2.4. Anti-Damping Tedbirleri	47
2.2.5. Telafi Edici Tedbirler	56
2. 3. FİNANSAL TEDBİRLER	57
2. 4. OTOMATİK LİSANS TEDBİRLERİ	60
2. 5. TEKELLEŞME TEDBİRLERİ	60
2. 6. MİKTAR VE İÇERİK KONTROLÜNE İLİŞKİN TEDBİRLER	60
2. 7. TEKNİK ENGELLER	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ KORUMACILIĞIN TÜRK DIŞ TİCARETİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARET POLİTİKASININ GELİŞİMİ VE DIŞ TİCARETTE KORUMACILIK	77
3.1.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	78
3.1.1.2. 1923-1929 Cumhuriyet’in Kuruluş Yılları Dönemi	81
3.1.1.3. 1930-1950 Devletçi Ekonomi Politikaları Dönemi	83
3.1.1.4. 1950-1962 Kısmi Liberalizasyon Dönemi	85
3.1.1.5. 1963-1980 Planlı Kalkınma Dönemi	87
3.1.1.6. 1980 Sonrası Dışa Açılma Dönemi	90
3.1.1.7. 1995 Sonrası Dönem	92
3.2. AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER VE GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİ ..	97
3.3. TÜRKİYE VE GATT/WTO	107

SONUÇ 113

EKLER 117

KAYNAKÇA	128
-----------------------	------------

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: GATT Ticaret Müzakereleri	30
Tablo 2: Dampinge Karşı Vergi Şeklinde Kesin Önlem Uygulamaları.....	49

Tablo 3: Devam Etmekte Olan Damping Soruşturmaları	55
Tablo 4: Seçilmiş Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerde Ulusal Standartların Sayısı	65
Tablo 5: Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Engeller ve Türk Sanayi için Eylem Planı-1	67
Tablo 6: Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Engeller ve Türk Sanayi için Eylem Planı-2	69
Tablo 7: Olası Teknik Engel Kaynakları	71
Tablo 8: Tarife Dışı Engel Nedenlerini Ortadan Kaldırmak İçin Gerekli Araç ve Uygulamalar	72
Tablo 9: Avrupa Eko-Etiketleri Listesi	74
Tablo 10: Yürürlükte Bulunan Korunma Önlemleri	93
Tablo 11: İthalatta Korunma Önlemleri Çerçevesinde Devam Eden Soruşturmalar	95
Tablo 12: Katma Protokolde Öngörülen Gümrük İndirimi	101
Tablo 13: Ortaklık Konseyi Kararına Göre Türkiye'nin Uyum Sağlaması Gereken Kural Konuları ve Sayıları	106
Tablo 14: WTO İle Yapılan Tarım Anlaşması ve Tarife Oranları	110
Tablo 15: Türkiye'nin Çeşitli Ülkelere Uyguladığı Tarım Ürünleri Tarife Oranları	112

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Dış Ticarete Korumacı Politikalar ve Araçlar.....	8
---	---

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğunu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
APEC	: Asian Pasific Economic Cooperation(Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği)
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations(Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği)
AT	: Avrupa Topluluğu

CECA	: Comunidad Europea del Carbón y del Acero (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu)
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ECU	: European Currency Unit (Avrupa Döviz Birimi)
EFTA	: European Free Trade Association-Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EPU	: Avrupa Ödemeler Birliği
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)
GB	: Gümrük Birliği
GİS	: Gönüllü İhracat Sınırlamaları
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GTİP	: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonları
GTS	: Genel Tercihler Sistemi
IBRD	: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ITO	: Uluslararası Ticaret Örgütü
MERCOSUR	: Mercado Comum do Sul(Güney Amerika Ortak Pazarı)
MFN	: Most Favored Nation (En Çok Kayrılan Ülke)
OEEC	: Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)

OGT	: Ortak Gümrük Tarifesi
OPEC	: Organization of the Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)
TKF	: Toplu Konut Fonu
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü

GENEL BİLGİLER

İsim Soyadı	: Burcu Ergin
Anabilim Dalı	: İşletme Anabilim Dalı
Programı	: Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Mehmet Melemen
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Eylül 2008
Anahtar Kelimeler	: Korumacılık, Yeni Korumacılık, Tarife Dışı Engeller, GATT, WTO, Türkiye

ÖZET

Bu çalışmada Uluslararası Ticarete Korumacı Eğilimler ve Türkiye Üzerindeki Etkileri detaylı biçimde incelenmiştir. Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde korumacılık kavramı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Birinci bölüm kapsamında GATT Anlaşması hakkında bilgi verilmiş

bununla birlikte yeni korumacılık kavramı ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri açısından değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Uluslararası Ticaret ve Tarife Dışı Engeller hakkında bilgi verilmiştir. Bu kapsamda ,Gümrük Vergisi'ne eş etkili vergi ve harçlar, Fiyat Denetim Tedbirleri, Finansal Tedbirler, Otomatik Lisans Tedbirleri, Tekelleşme Tedbirleri, Miktar ve İçerik Kontrolüne İlişkin Tedbirler, Teknik Engeller hakkında bilgiler verilmiş, Uluslararası Ticaret'in etkinliği tartışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, Türk Dış Ticareti'nde Korumacılık Anlayışı'na yer verilmiştir. Bu bölümde Yeni Korumacılık Anlayışı Türk Dış Ticareti açısından dönemler itibariyle değerlendirilmiş, Türkiye'nin dış politikasına yönelik incelemeler yapılmıştır. Üçüncü bölüm kapsamında çalışmanın son kısmı için Avrupa Birliği ile ilişkiler konusunda çeşitli bilgiler verilmiş, Gümrük Birliği süreci değerlendirilmiştir. Çalışma Türkiye,GATT ve WTO konusunda yapılan değerlendirmelerle sonlandırılmıştır.

Korumacılığın tanımı ile başlayan çalışmada uluslararası öneme sahip çeşitli kavramların tanımlarına yer verilmiştir. Bunlar arasında GATT, WTO, IMF sayılabilir. Korumacılık daha ziyade yerli üretimi dış ticaretin olumsuz etkilerine karşı korumak olarak tanımlanabilir. Her ülke belirli oranlarda korumacılık uygulamak ve yerli ekonomisini yabancı ve rekabetçi güçlere karşı korumak durumundadır. Bunu yaparken çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Bir taraftan çeşitli sınırlamalar getirilerek dış alımın önüne engeller konulmakta ve sınırlandırmakta öte yandan ise dış satımı yapılacak ürünler desteklenmekte ve yerli ekonomi korunmaktadır. Burada Türkiye ile ilgili olarak bahsedilmesi gereken önemli bir nokta ülkemizde dış ticaret korumacılığının geleneksel hale gelmiş olmasıdır. O kadar ki eğitim sistemine bile girmiştir. Burada özellikle yerli malı haftası ile korumacılık teşvik edilmekte ve genç beyinlere önemi kazınmaktadır. Bu akım Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana devam etmektedir. Ancak bu durumun varlığı Osmanlı İmparatorluğu döneminde yabancı ülkelere önemli ticari hakları verilmiş olması ve bu sebeple de yerli ekonominin zarar görmüş olması ile ilgilidir ve Cumhuriyet dönemindeki vurgunun asıl sebebinin bu olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada Türkiye'de

uygulanan korumacılık Cumhuriyet dönemi boyunca çeşitli dönemlerde ele alınıp işlenmiştir.

GENERAL INFORMATION

Name Lastname : Burcu Ergin

Field : Faculty of Management

Programme : Department of International Relations

Supervisor : Ass. Prof. Mehmet Melemen

Degree Awarded and Date : Masters – September 2008

Key Words : Protectionism, New Protectionism,
Non-Tariff Barriers, GATT, WTO, Turkey.

ABSTRACT

In this study Protective Trends in International Trade and Its Impacts on Turkey is analyzed in detail. First definition of protectionism and the various important concepts including GATT, WTO and IMF in international Trade is given. Protectionism in its essence can be conceptualized as the measures taken to protect the domestic production against the adverse impacts of foreign trade. Each country resorts to protectionism at different levels to prevent its domestic economy and applies various policies accordingly. On the one hand through certain barriers imports are limited and on the other hand export products are supported and the domestic economy is protected.

Regarding Turkey it should be mentioned that protection against foreign trade has become a traditional policy and is encouraged, such that it has become a part of the youth educational policies via the celebration of use of domestic products once a week every year and this trend continues till the establishment of the Modern Turkish Republic. However, the reason goes back to the important commercial privileges given to the foreign states during the Ottoman Empire at the expense of the domestic economy. This protectionist policy applied all throughout the Turkish Republic is also analyzed on the basis of various periods.

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra teknolojik alanda büyük gelişmeler yaşanmış, global bilgi ağı olan İnternet'in ortaya çıkışı ile birlikte ülkeler arasındaki sınırlar ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla uluslararası ticaret ülke sınırlarını aşmış, çokuluslu şirketler artık global piyasalar için çalışmaya ve kendilerini ülkelere bağımsız olarak organize etmeye, tüm dünyayı ticari alanları olarak görmeye başlamışlardır. Haberleşme ve iletişimdeki muazzam gelişmeler bilginin akışını ve her an bilgiye ulaşımı mümkün kılmış, elektronik ekonomi sayesinde gerek üreticiler gerekse tüketiciler artık global olarak davranma eğilimi göstermişlerdir. Bütün bu gelişmeler son 20 yıllık süreçte serbest piyasa ekonomisinde fark edilir ölçüde bir serbestleşme yaratmıştır. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu gelişmekte olan piyasalar ticari sistemlerini, ithalat ve ihracat rejimlerini serbestleştirme yoluna gitmiş, sermaye akışları gelişmiş ülkelere gelişen piyasalara doğru akmaya başlamıştır. Buna paralel olarak 1994 yılındaki Dünya Ticaret Örgütü Uruguay Round görüşmelerinden sonra uluslararası ticaretin geliştirilmesi amacıyla gümrük tarifeleri dünya genelinde karşılıklı olarak düşürülmüştür. Fakat bu aşırı ve kontrolsüz serbestleşme ticari olarak gerileyen gelişmiş ülkeleri ve mali kriz yaşayan diğer ülkeleri çeşitli koruma tedbirleri geliştirmeye zorlamıştır. Bir yandan gümrük duvarları kalkarken diğer yandan da ülkelerin kendi yerel sanayilerini korumak ve ithalatı kontrol altına almak için çeşitli tedbirler geliştirmelerine neden olmuştur. Tarife dışı tedbirler de bunlardan biridir. Diğer ülkeler gibi Türkiye de geç sanayileşen ülkeler arasında olması nedeniyle, yerel sanayisini global ekonomi ile daha iyi bir şekilde entegre etmek için çeşitli tedbirlere başvurmuştur.

Bu çalışmada esas olarak ülkelerin dış ticaretinde önemli bir etken olan ve 1970'lerden sonra 'Yeni Korumacılık' olarak yeniden ortaya çıkan korumacılık olgusu ve Türkiye'deki uygulanışı ele alınmıştır. Çalışmanın birinci bölümde uluslararası ticarete korumacılık, GATT'ın (General Agreement on Tariffs and Trade/ Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) kuruluşu, GATT tarife indirim görüşmeleri ve GATT müzakerelerinin global sonuçları, artan korumacılık eğilimleri, Uruguay Turu ile ABD(Amerika Birleşik Devletleri) ve AB'de (Avrupa Birliği'nde) yeni korumacılık detaylı olarak incelenmiştir.

İkinci bölümde, uluslararası ticarete tarife dış engeller ele alınmıştır. Bu bölümde gümrük vergisinde eş etkili vergi ve harçlar, fiyat denetim tedbirleri, finansal tedbirler, otomatik lisans tedbirleri, tekelleşme tedbirleri, miktar ve içerik kontrolüne ilişkin tedbirler ve teknik engeller detaylı olarak incelenmiştir.

nc ve son bölümde ise uygulanan yeni korumacılık tedbirlerinin Türk dış ticareti açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bölümde özellikle Türkiye'de dış ticaret politikasının gelişimi ve dış ticarete korumacılık, dönemler itibariyle ele alınıp incelenmiştir. Türkiye'de dış ticaret politikası; Cumhuriyet ncesi dönem, 1923-1929 Cumhuriyet'in kuruluş yılları dönemi, 1930-1950 devletçi ekonomi politikaları dönemi, 1950-1962 kısmı liberalizasyon dönemi, 1963-1980 planlı kalkınma dönemi, 1980 sonrası dışa açılma dönemi ve 1995 sonrası dönem olmak üzere yedi dönem halinde incelenmiştir. Daha sonra Avrupa Birliği ile ilişkiler ve gümrük birliği süreci ve Türkiye ve GATT/WTO (World Trade Organization/Dünya Ticaret rgt) zerinde durulmuş ve Türkiye'ye olan etkileri incelenerek elde edilen sonuçlar tezin bütünü açısından değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KORUMACILIK

1.1. KORUMACILIĞIN TANIMI

Dış ticarete korumacılık kavramı, yerli üretimi dış rekabete karşı korumak olarak tanımlanabilir. Burada amaç, her ülkenin yerli ekonomisini yabancı ülke ekonomilerinin rekabetçi gücüne karşı korumaktır. Bu doğrultuda, bir yandan, çeşitli ticari sınırlamalarla dışalımın önüne engeller konularak; diğer yandan da dışsatımı yapılacak ürünler desteklenerek yerli ekonomi korunmaktadır. Ancak, serbest ticaretten sapma, bir ekonomiye çok nadir durumlarda fayda sağlamaktadır. Charles K. Rowley, korumacılık yapılması için yürütülmesi gereken lobi faaliyetlerinin maliyetlerinin korumacılığın getirilerinden de fazla olabileceğini belirtmektedir. Bu tür bir lobicilik, kendisi üretken bir faaliyet olmayıp yalnızca rant peşinde koşulan bir faaliyettir. Aynı yazar korumacılıktan kazançlı çıkacak kişileri tespit etmenin kolay olduğunu ve bunların ülke ekonomisine faydaları olmadığını belirtmiştir¹.

Genel anlamda dış ticaret politikasının başlamasıyla birlikte, bir taraftan korumacılığın azalması için çaba harcanırken, diğer taraftan koruma önlemleri genellikle artarak ve yeni biçimler kazanarak günümüze kadar gelmiştir.

Korumacılık genellikle uygulayan ülkenin kendisine olduğu kadar, Dünya ekonomisine de zarar vermekte ve korumanın maliyetini diğer ülkeler de ödemektedir.

¹ Charles K. Rowley, Friedrich Schneider , **The Encyclopedia of Public Choice**, Berlin:Springer, 2004, s. 494

Liberalizasyona tüm ülkelerin gitmesi durumunda hem tek tek ülkelerin hem de bir bütün olarak tüm dünya ekonomisinin bundan yarar sağlayacağı ve dünya refahının topyekün artacağı bir gerçektir.

Korumacılığın yani ülkelerin ulusal sanayilerini dış rekabete karşı korumalarının kökeninde yatan ana neden ülkeler ve sanayiler arasında dikkate değer rekabet gücü farklılıklarının bulunmasıdır.

Farklılıkları gidermek için yapısal dengesizliklerin kaldırılması gerekiyorsa da ülkeler arası farklılıklar genelde azalmamakta artmaktadır.

Ticaret partnerleri arasında çeşitli sektörlerdeki verimlilik artış hızları farklılık gösterdikçe yapısal uyum için alınan önlemlerin sonuçlarının alınmasının daha uzun döneme yayıldığı ve bu nedenle korumacı önlemlerin hükümetlerce bilinen mahzurlarına rağmen en azından kısa dönemde karşılaşılan sorunların üstesinden gelmenin tek çıkar yolu olarak algılandığı görülmektedir². Ancak buna rağmen korumacı politikaları savunanlar her dönem kendilerine yandaş bulmuştur. Örnek olarak; Eski Yunan'da Plato şehir içine yabancı tüccarların sokulmasının ruhu bozacağını ,Aristo ise ürünleri para ile değişimin yıkıcı bir etkisi olduğunu ve en iyi devletin kendine yeten devlet olduğunu düşünmekteydi. Robert W. McGee'nin belirttiği üzere korumacılık yıllar içinde değişime uğrasa da, korumacı felsefe çok da öteye gidemedi ancak daha fazla sofistike hale geldi.

Engin, ulusların ulusal sanayi ya da tarımını korumak için başvurduğu ve birçoğunun tutarsız ve tartışılabilir olduğunu belirttiği çeşitli nedenler üzerinde durmaktadır³. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür.

² Vakıfbank Araştırma Dizisi, **Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi'ne Muhtemel Etkileri**, Ankara:VAD,2004, s.14.

³ N. Engin, **Uluslararası Ticarette Korumacı Eğilimler**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 1992, s. 11-15.

1.1.1. Dış Ticaret Sınırlarının İyileştirilmesi İsteği

Dış ticaret hadlerinden avantaj elde etmeye yönelik bu istek ülke refahında artış sağlanması için korumacı politikaların da en önemlilerinden birini oluşturmaktadır. Bu durum, optimum tarife kavramıyla açıklanmakta ve daha çok da ekonomik yönden gelişmiş büyük ülkeler tarafından uygulanmaktadır. Ekonomik olarak bu güçlü ülkeler ithalatına kısıtlama getirerek ithal edilecek malların fiyatlarının düşmesini bu doğrultuda da ihracat sınırlarını genişleterek ekonomisinin daha da güçlenmesini sağlar. Bu durumun olumsuz bir yanı, benzer ülkelerin de aynı şekilde karşılık vermeleri ve böylece ticarete durgunluğun oluşması ihtimalidir.

1.1.2. Yerli İşgücünü Yabancı İşgücüne Karşı Koruma İsteği

Yerli işgücünün korunmasıyla, her ülke belirli sanayi dallarında yurt içindeki verimliliği ve üretkenliği arttırmış olur. Çok doğru bir yol olmasa da , işgücünün ucuz olduğu bir ülkede emek-yoğun ürünler üretilerek bunlar yurtdışına satılmakta ve diğer ülkenin de benzer koşulları sağlaması durumunda her iki ülke de bundan yarar sağlamaktadır. Diğer bir deyişle bu sistemde ülkeler arasındaki ticari ilişkiler karşılaştırmalı olarak üstünlük ilkesi temelinde sürdürülmektedir.

1.1.3. Bilimsel Tarife

Doğruluğu tartışılan bir diğer konu olarak bilinen Bilimsel tarifiede amaç,yerli ve yabancı üreticiler tarafından üretilen ürünlerin maliyetlerinin eşitlenmesidir⁴. Bu görüşün kabul görmeyen yanı, uluslararası düzeyde fiyat farklılıklarının ortadan kalkması ve böylece de, uluslararası ticaret için bir gerekçe kalmaması ihtimalidir.

⁴ Franklin R. Root, **International Trade and Investment, Theory, Policy, Enterprise**, South Western Publishing Co, Cincinnati Ohio,1973 s.308.

1.1.4. İstihdamın Arttırılması ve Ödemeler Bilançosu Açıklarının Kapatılması İsteği

İthal edilen malların iç piyasada üretilmesi istihdam artışına neden olur⁵. İç piyasadaki istihdam artışı aynı zamanda ödemelerde karşılaşılabilecek açıkları azaltır. Temel amaç ulusal sermayenin korunması yönündedir. Ancak bu yaklaşımın da tartışılan yanları bulunmaktadır. Öncelikli olarak bu durum iç piyasadaki kaynakların dengeli bir şekilde dağıtılmasını engelleyebilir. Öte yandan, ithalatın durdurulması da ithalat yapılan ülkelerde istihdam azalmasına neden olabilir ve bu da ödemeler dengesinin bozulmasıyla sonuçlanabilir. Bu uygulamada da, "Dış Ticaret Sınırlarının İyileştirilmesi İsteği"nde olduğu gibi, ithalatın kesilmesinden etkilenen ihracatçı ülkelerin benzer şekilde karşılık vermesi söz konusu olabilmektedir. Bir ülkenin uluslararası ödemelerini yapabilmesi için döviz ihtiyacı duyduğu açık bir gerçektir. Döviz meydana getiren muamelelerden en önemlileri de mal ve hizmet ihracatı, ülkeye yabancı sermayenin girmesi, tek taraflı transferlerden sağlanan gelirler ile altın ithalidir. Ülkelerin ödemeler bilançosu, belirli bir zamanda ,o ulusun yaptığı muamelelerin tümünü kapsar⁶. Koruyucu dış ticaret rejiminde tüm ithalat ve ihracat devlet kontrolü altındadır. Böyle durumlarda devletin dış ticareti ve döviz olanakları kısıtlı olduğu için özellikle ithalatı çeşitli tedbirlerle kontrol altında tutması zorunludur. Döviz kontrol sistemi uygulamasına göre ekonominin dışarı ile olan ekonomik ilişkilerinde denge kurulması sağlanmaktadır. Diğer bir deyişle döviz kontrol mekanizması ve kısıtlayıcı dış ticaret sistemi uygulayan ekonomilerin sürekli olarak ödemeler bilançosu denge halinde olmaktadır⁷.

⁵ Robert B. Reich, Beyond Free Trade, **Foreign Affairs**, 61, New York: Spring, 1983, s. 775.

⁶ Harry G Brainard, **Uluslararası İlişkiler, Dış Ticaret Teorileri**, Osman Tekok (Çeviri), Ankara: Kalite Matbaası, 1975, s.25-26.

⁷ Onur Kumbaracıbaşı, **Dış Ticaret Teorisi ve Uluslararası Ekonomi**, Ankara: Kalite Matbaası, 1976, s.136.

1.1.5. Yavru Sanayi Tezi

Bebek sanayi tezine göre, bir ülke, belli bir malın üretiminde potansiyel bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu halde, bilgi yetersizliği ve başlangıçta üretim kapasitesinin düşük olması gibi nedenlerle bu malın üretimini başlatamıyor veya başlatmış olsa bile daha deneyimli yabancı rakipleriyle rekabet edemiyor olabilir. Bu koşullarda, sözü edilen malı üreten sanayi kurmak ve bebeklik döneminde yabancı rekabetin olumsuz etkilerine karşı korumak amacıyla, korumacı politikalara başvurulabilir⁸.

1.1.6. Ulusal Güvenlik Nedeniyle Önemli Ulusal Sanayilerin Korunması İsteği

Ülkeler için belirli sektörler ulusal güvenlik için çok önemlidir. Ekonomik olmayan ve birçok iktisatçı tarafından korumacılık için kuşkusuz kabul edilebilecek bir neden, ulusal güvenlik ve savunma amaçlı korumadır. Bu görüşe göre, ülkelerin özellikle savaş dönemlerinde stratejik önem taşıyan ürünlerde dışa bağımlı kalmadan kendi kendilerine yeterli olmaları yönündedir. A. Smith bile serbest ticaret temeline dayandırdığı ünlü eserinde "savunma servetten daha önemlidir" diyerek, ulusal güvenlik nedeniyle korumacılığı kabul etmiştir⁹. Bu gibi durumlarda güvenlik gerektiren sanayiler sübvansede edilip çeşitli tarifelerle korunabilir.

1.1.7. Diğer Ülkeleri Koruma Oranlarını Düşürmeye Zorlama İsteği

Başka ülkeleri koruma oranlarını düşürmeye zorlamak amacıyla yapılan tarifelere 'pazarlık tarifeleri' denilmektedir.

⁸ S.Rıdvan Karluk, **Uluslararası Ekonomi, Teori, Politika, Sistem, Kurumlar**, Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi, 1987, s.250

⁹ Franklin R. Root, a.g.e., s.314-315

1.1.8. Yerli Üreticileri Dampinge Karşı Koruma İsteği

Uluslararası ticarete sıkça tartışılan konulardan biri de damping, yani bir malın uluslararası piyasalarda adil sayılabilecek bir fiyatın ya da yurtdışındaki fiyatının daha düşük değeriinde satılması konusudur.

Bu noktada dış ticarete kullanılan koruma araçlarını bir şema halinde göstermekte fayda vardır. Aşağıdaki şemada dış ticarete kullanılan koruma araçları görölmektedir¹⁰:

Şekil 1

Dış Ticarete Korumacı Politikalar ve Araçları

Negatif Koruma	Pozitif Koruma
I. Tarifeler • Gümrük vergileri • İhracat vergileri • Çevre vergileri II. Tarife dışı Engeller A. Miktar kısıtlamaları • Tarife kotalar • Ticaret lisansları • İhracat kısıtlamaları • İhracat yasaları	I. Sübvansiyonlar ve diğer yardımlar • Üretim sübvansiyonları • İhracat sübvansiyonları • İhracat & Kredi sigortası • Tercihli kamu alımları II. Özel gümrük rejimleri • Geçici ithal & ihraç • Serbest bölgeler • Transit taşımacılık ve sınır ticareti III. Fikri ve sınai hakların korunmasına

¹⁰ C.Can Aktan ve İstiklal Y. Vural, "Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet", **Rekabet Dizisi 1**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, (2004).

• Vergi girdi kullanma şartı • Bağlı ticaret B. Fiyat ve maliyet üzerinde etkisi olan uygulamalar • Değişken ithalat vergileri • Anti-damping vergisi • Telafi edici vergiler • Sınır vergisi uygulamaları • İthalat teminatları C. Teknik, idari ve çevresel engeller • İdari sınıflandırma ve teknik engeller • Çevre standartları	yönelik uygulamalar IV. Yabancı sermaye politikası
--	--

Kaynak:C.Can Aktan ve İstiklal Y. Vural, "Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet",Rekabet Dizisi 1, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 2004.(12 Haziran 2009).

1.2. TARİHÇE

Korumacılığın tarihi incelendiğinde tarihsel anlamda korumacılık ile serbest dış ticaret yaklaşımlarının birbirinin muhalifi olarak karşılıklı bir şekilde sürdüğü görülmektedir. Ticarete koruyuculuğun kökleri Merkantilizme kadar gitmektedir. Merkantilizm esas olarak ticarete dayalı ekonomileri ifade eder. 16ncı ve 17inci yüzyılların ekonomik ve kültürel felsefesidir¹¹. Merkantilizm liberal ticaretin ortaya çıkmasından önce oluşmuş bir sistemdir ve değerli

¹¹ J.P. Kenyon , **The Wordsworth Dictionary of British History**, Great Britain: Wordsworth Reference, 1994, s. 239.

madenlerin ticaretini ifade etmektedir¹². Merkantalist düşüncede dış ticaret çok önemlidir. Altın ve gümüş servetin önemli şekilleridir. Ülkenin dış ticaret yapması ve ihracatını arttırması ülkede altın ve gümüş stokunu arttıracığından ekonomik refahın yükselmesi için dış ticaret kaçınılmaz olmuştur¹³. Merkantilistler devletçilik yanlısı olmuşlar ve sanayinin gelişebilmesi için devlet desteğindeki koruyucu dış ticaret politikalarını benimsemişlerdir. Sanayi devrimiyle birlikte ekonomi ve ticaret de yeni bir yapıya bürünmüştür. Gerçek anlamda kapitalizmden sanayi devrimiyle birlikte bahsetmek mümkündür. Her alandaki liberal düşünce de bu dönemden sonra filizlenmeye başlamıştır.

Merkantilizmin en iyi uygulandığı yerlerden birisi İngiltere idi. Uluslararası ticaret arttıkça İngiliz devleti yabancı devletlerle olan ticaretinde kendisini koruyamadığından bu ticareti mümkün olduğunca kendi çıkarları için kontrol etmeye çalıştı. Merkantilist politika kral ile ittifak içerisinde toprak sahipleriyle tüccar kapitalistler arasında bir anlaşmanın ifadesiydi. Merkantilistlerin ana meselesi milli devletin gücünü "yüksek bir güvenli duvarla kendine yeterli bir durum", özellikle de "yiyeceklerin tedarikinde ve ana sanayiler için ihtiyaç duyulan ham maddelerde" kendine yeterli bir durum yaratarak arttırmaktı. Merkantilizm , amacına ulaşmak için üç birbirine bağlı ve birbirini tamamlayan politika uyguladı. Mısır Kanunları, ülkenin tarımını geliştirdi ve yiyecek tedarikiyle ilgili olarak kendine yeterlilik idealine ulaşmayı amaçladı. İmalat sanayine devlet yardımları, koruyucu gümrükler gibi, savaş gücü de dahil olmak üzere, gerekli nihai malların tedarik edilmesini amaçlıyordu. Denizcilik Kanunu "dış ticaretin devlete en fazla avantajı sağlayacak şekilde yapılmasını güvence altına almak" amacındaydı¹⁴. Bu çabalar tabii ki düşman ve rakip ülkelerle rekabeti mecbur kıldı. Altın gibi kıymetli madenlerin ülkeye girişi bu felsefe için çok önemliydi ve John

¹² N.F. Irge , "Gelişmiş Kapitalizm Eşiğinde Yeni Sömürgecilik", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6.1 , (2005), s. 60-61.

¹³ Erol İyiboçuk, **Çağdaş Dış Ticaret Kuramı**, Ankara:Kalite Matbaası, 1979, s.11.

¹⁴ C.P. Nettels, "British Mercantilism and the Economic Development of the Thirteen Colonies", **The Journal of Economic History**, 12.2 (1952), s. 105-106.

Cannon'un belirttiği gibi "zenginlik esas olarak altın külçe rezervleriyle belirleniyordu"¹⁵. Merkantilist politikanın ana amacı ticaret fazlası yaratmaktı ve bu amaçla döviz rezervleri arttırılacaktı. Merkantilizmin diğer önemli bir özelliği de denizaşırı kolonilerde saldırgan politikaların uygulanmasıydı¹⁶. Kolonilerden birçok egzotik ürün tedarik ediliyordu. Bunlar arasında şeker, tütün, vb. vardı. Bu mallar kolonilerden getirilmediği zaman, devreye rakip ülkelerden getirilme durumu giriyordu ve bu da ticaret dengesini olumsuz yönde etkiliyordu. Kolonilerden tedarik edilen ve taşınan malların ulusal gemilerle getirilmesi gerektiğinden İngiltere'de 17inci yüzyılda Denizcilik Kanunu çıkarıldı¹⁷. Merkantilizm çağında yasal tekeller de yaratılmıştı. Örneğin belirli bölgelerle yapılacak ticaretlerde Doğu Hindistan Şirketi'ne ayrıcalıklar tanınmıştı. Merkantilizm'de yerel ekonomi, tamamen devlet kontrolü altındaydı. Büyümeyi sağlamak ve sürdürmek için düşük ücret uygulamasına başvuruluyor ve nüfus artışının sağlanması da önemli bir unsur olarak görülüyordu. Bu nedenle ücretler mümkün olduğunca düşük tutuluyor, işçilerin çoğu neredeyse yoksulluk sınırında yaşıyordu. İşçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesinin onları aylaklığa iteceğinden korkuluyordu. Bu durumlardan ötürü modern ekonomik teorilerin hiç birisi merkantilizmi desteklememektedir. Modern teorilere göre ticaret hiçbir şekilde sınırlandırılmamalıydı zira sınırlamalar ekonomik gelişmeye zarar verecekti. Buna ek olarak tekellerin de ekonomik aktivitenin etkinliğini azaltacağı düşünülmekteydi.

Adam Smith (1723-1790) ve David Ricardo'nun (1772-1823) görüşleriyle biçimlenen liberal düşünce serbest dış ticarete katılan ülkelerin tümünün yararına olduğu noktasından hareket etmiştir. Adam Smith'in dış ticaret teorisi bakımından açıkça ortaya koyduğu görüşü serbest ticaret

¹⁵ J. Cannon, **The Oxford Companion to British History**, Oxford: Oxford University Press, 1997, s. 635.

¹⁶ Kenyon, a.g.e. ,s. 239.

¹⁷ Cannon, a.g.e. ,s. 636.

prensiplerine dayanmaktaydı¹⁸. İktisadi insan (homoeconomicus), "*bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler (laissez faire, laissez passer)*" ve görünmez el (invisible hand) ile klasik liberalizme yön veren Smith, Merkantilistlerin aksine, dünya toplam servetinin sabit olmadığını, işbölümü ve uzmanlaşma ile dünya kaynaklarının verimliliğini artıran dış ticaretin, sadece bir tarafın değil, her iki tarafın ve dünyanın refahını artıracığını düşünmekteydi¹⁹.

Liberal teoriyle ilgili olarak, Adam Smith "*Ulusların Zenginliği*" adlı kitabında serbest dış ticaret üzerinde durmuş ve bunun yararlarından bahsetmiştir. Bu görüş, ülkelerin doğal yapılarına uygun olarak belli malların ticaretinde uzmanlaşmasını öngörmektedir. Her ülkenin belli alanlarda uzmanlaşması da üretim verimini ve böylece de dünyadaki refah seviyesini arttıracaktır. Bu durum daha çok gelişmiş ülkeler için geçerli olup, geri kalmış ülkelerin bu tür konularda uzmanlaşmasının zor olması nedeniyle Adam Smith' in bu teorisi zamanla geçerliliğini yitirmiştir. Bu doğrultuda David Ricardo'nun Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi geçerlilik kazanmıştır. Bu teori, aslında hangi ülkenin hangi ürünleri ithal edeceği ve hangi ürünleri ihraç edeceğinin analizine dayanmaktadır. Buna göre ülkeler, daha az emek harcanarak ürettikleri malların üretiminde uzmanlaşarak bunları diğer ülkelere satacak; diğer ülkelere de onların uzmanlaştığı alanlarda üretilen malları ithal edecektir²⁰. Smith ve Ricardo'nun neo-klasik temsilcileri, liberal ticaret tezlerini geliştirirken yine de global ticaret sistemini tam olarak kavrayıp yorumlamakta yetersiz kalmışlardır.

Ricardo'nun hemen ardından gelen John Stuart Mill (1806-1873) de ticaretin serbest kalmasını savunmuş; bunu var olan kaynakların daha etkin kullanılarak sağlanacağını belirtmiştir. Şüphesiz serbest dış ticaret ile ülkeler

¹⁸ Süleyman Barda, **Dış Ticaret Notları, Dış Ticaret Teorisi**, İstanbul :Menteş Yayınları, 1963 s.14.

¹⁹ Y. Bayraktutan, "Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 4.2 (2003), s. 176-177.

²⁰ Adam Smith, **Ulusların Zenginliği**, (Çev: A. Yunus, M.Bakırcı),İstanbul: Alan Yayıncılık, 1985, s.303.

daha geniş pazar olanaklarına kavuşmakta ve genişlemiş bir pazarda yapılacak üretim de işbölümünü, sermayenin yoğun olarak kullanımını ve teknolojik gelişmeyi arttırmaktadır²¹. Yine Mill, uluslararası ticaretin fakir ülkeler lehine olacağını; zengin ülkelerin satın alma gücü nedeniyle fakir ülke mallarına daha fazla rağbet edeceklerini savunmuştur. Ardından gelen neoklasik yaklaşımlarda bu eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Neoklasik teoride Ricardo'nun emek-değer teorisinin yerine yeni değer teorileri geliştirilmiştir²². Bunlardan Alfred Marshall (1842-1924) Reel Maliyet Teorisini geliştirmiş; Gottfried Haberler de tüm üretim faktörlerini kapsayan Alternatif Maliyet kavramını geliştirmiştir. Eli Heckscher ve Bertil Ohlin , uluslararası faktör verimliliği kavramı üzerinde çalışmış; serbest dış ticarete katılan ülkelerde faktör fiyatlarının aynı olacağı ve ticaret yapan her iki ülkenin de bu ticaretten aynı oranda yararlanacaklarını savunmuşlardır²³. Klasik ve neoklasik serbest ticaret teorileri zaman içerisinde giderek geliştirilmiş ve günümüz koşullarına uyarlanmaya çalışılmıştır. Bu teorilerin bazı kısımları korumacılık yanlılarıncı fazlaca eleştirilmiş ise de bir kısmından korumacılar da yararlanmışlardır.

Liberal düşüncede esas ilke; serbest ticaretin, ticarete katılan tüm ülkelerin faydasına olduğudur. Bu görüş daha ziyade Smith ve Ricardo'nun görüşleri neticesinde son halini almıştır. Ancak bu dönemde daha yeni endüstrileşme aşamasında olan Almanya ve A.B.D.'de bu tür bireyci ve liberal felsefelere karşı olarak romantik bir akım ortaya çıkmış ve bu akım ekonomi alanında da hissedilmiştir.

A.B.D.'de Alexander Hamilton ve Henry C. Carey, Almanya'da Friedrich List, yeni sanayileşen bir ülkenin koruyucu bir dış ticaret politika izlemesi gereği üzerinde durmuş, Manoilescu ve Hagen de henüz sanayileşmemiş ülkelerin yapısal özelliklerinden ötürü serbest dış ticaret koşullarında diğer

²¹ Necati Mumcu, **Pür Dış Ticaret Teorisi ve İktisadi Gelişme**, İstanbul:Ofset Matbaacılık, 1969, s. 104.

²² Gülten Kazgan, **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, İstanbul:Remzi Kitabevi, 1993, s.116.

²³ Hasan Olalı, **Dış Ticaret Teorileri ve Politikası**, İzmir:EÜ Matbaası, 1972, s.147.

lkelerle yarışamayacaklarını ileri sürmüşlerdir. Keynes'in görüşleri de, Robinson gibi iktisatçılarda ülkede istihdam yaratma amacıyla koruyucu bir dış ticaret politikası izlenebileceği düşüncesini uyandırmıştır.

Koruyucu bir dış ticaret politikası izlenmesi gerektiğini savunanların hiç biri serbest ticaretle ilgili dış ticaret politikalarının özüne kuramsal ağıdan karşı çıkmamıştır. Ancak, kendi ülkelerine has nedenlerle serbest dış ticaret politikasına bir süre ara verilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu bakımdan koruyuculukla ilgili tezler dış ticaret kuramına birer katkı değildir. Ancak, te yandan bu tezleri çürütmek için bazı çalışmalar yapılmış ve bunlar da dış ticaret kuramlarını zenginleřtirmiřtir²⁴.

Korumacılığın ortaya çıkış nedenlerinin başında uluslararası sanayiler düzeyindeki belli yapısal dengesizlikler sayılabilir. Bu dengesizliğin artışı ülkeleri daha korumacı politikalar içine girmeye, ticaret yapan ülkeleri de farklı önlemler almaya zorlamaktadır. Uluslararası ticarete işbirliği sağlanması sonuçları uzun vadede alınabildiğinden, kısa vadede devletler korumacı politikalar içerisine girmektedir.²⁵

Koruyuculuk politikasının kuramını ortaya koyanlardan F. List, "Das Nationale System der Politischen Ökonomie" yapıtında ilk olarak Smith'e ait olan uluslararası işbölümü düşüncesini eleştirmektedir. Ona göre bu düşünce tek taraflı olarak yalnızca İngiltere'nin çıkarlarına uygun düşmektedir. Bunun yerine List , retici Gler Kuramı'nı geliştirmiştir. Bu kurama göre uluslar için önemli olan tarım ile sanayi arasında bir dengenin kurulmasıdır. Bu dengenin kurulması hem başka ülkelerle rekabette faydalanılacak hem de gelecek kuşaklara bırakılacak üretim gücünün tesis edilmesi bakımından önemlidir. retken Gler Kavramı daha ziyade sanayileşmenin gereğine işaret etmektedir.

²⁴ ř.E. Yılmaz, **Dış Ticaret Kuramlarının Evrimi**, Ankara: Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, 1992, s. 103.

²⁵ Engin, a.g.e., s. 51-52.

Aynı yazarın bir de Gelişim Aşamaları Kuramı bulunmaktadır. Bu kurama göre toplumlar sahip oldukları uygarlık derecesine göre ilkel-yabanilik, tarımcı, tarımcı-sanayici, tarımcı-sanayici-tüccar olarak nitelenmektedir²⁶. Bu üretim yada uygarlık aşamalarının en yükseğine ulaşabilmek için insan gücü ve bunun yanında diğer üretim öğelerine sahip olmak gerekmektedir. List, Almanya'nın da en yüksek gelişim derecesine erişebileceğine inanmış ancak bunun için üretim kesimleri arasında ideal bir denge oluşturulmasının gerekliliğini savunmuştur. Tarım ve sanayi arasında bir denge tesis edilmesinde devlete önemli görevler düşmektedir. Uygulanan korumacılık modelinde ihracat göz ardı edilmemelidir ve burada devletin görevi imalat sanayinin kuruluşunu gerçekleştirerek bunu gerçekleştirmek olmalıdır²⁷.

Yine List'e göre devlet aşırı ve mutlak bir koruma politikası uygulamayacaktır. Gümrükler, bebek sanayiler rekabet gücüne ulaşmaya dek uygulanacak daha sonra gelişen sanayi serbest ticarete açılacaktır²⁸. List'e göre, sanayileşme "öğretici gümrük vergileri" yoluyla sağlanabilirdi. Ülkede yeni doğan "yavru sanayi" dış rekabete karşı korunmalıydı. Ancak, bütün ülkeler yeterince geliştiğinde, "serbest dış ticaret" , "evrensel barış" ve "dünya federasyonu" gibi List'in benimsediği ve desteklediği amaçlara ulaşmak mümkün olabilirdi²⁹. Bu görüşe "Genç Endüstri Görüşü" adı verilmiştir ve bu görüş daha ileri tarihlerde kalkınma iktisatçıları da etkilemiştir. Bu görüşe göre gümrüklerin "terbiye edici" etkileri vardır. Zaman geçtikçe bu tür korumacı önlemlere rağmen genç sanayiler halen daha rekabetçi düzeye erişemezlerse bu durumda korumacı önlemlere bir son vermek gerekmektedir. Bunun sebebi ise bu tür önlemlerin yarardan çok zarar getirebilecek olmasıdır.

²⁶ Friedrich List, **National System of Political Economy, Volume 2**, Norwich: Cosimo, Inc., 2006 ,s. 211.

²⁷ M. Nevres Turhan, **Dış Ticaret Teorileri Politikası ve Uygulama Şekilleri**, Ankara: Başınur Matbaası, 1969, s.102.

²⁸ Sadık Acar, **Uluslararası Reel Ticaret: Teori, Politika**, İzmir: DEÜ Yayınları, 2000, s.204-207.

²⁹ Vural Fuat Savaş, **İktisatın Tarihi**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2007, s. 426.

List'in kuramında hammadde ve tarım ürünleri koruma dışı tutulmuştur. Bunu sebebi ise Almanya'nın yabancı mallarla rekabet edebilmesi için gıda maddelerinin ve hammaddelerin gümrüksüz ve ucuz fiyatlarla ithal edilmesinin daha uygun olacağının düşünülmesidir.

List, serbest ticaret görüşüne karşı değildi ancak bu görüşü ülkelerin içinde bulundukları gelişim aşamalarını göz önünde bulundurmadığı için eleştirmektedir. List'e göre ülkeler bir gelişim sürecinden bir başkasına geçişte farklı politik önlemlere gereksinim duyabilirdi. Bu bakımdan serbest ticaret politikası her ülkenin yararına olabilecek sonuçları barındırmamaktaydı³⁰.

List'den önce ABD Başkanı Alexander Hamilton yabancı ülkelere ticari kısıtlamalar olmasına karşın Amerikan ürünlerinin yabancı ürünlere karşı tamamen açıkta bırakıldığını tespit etmiş ve bu durumu düzeltmek üzere çeşitli çareler düşünmüştü. Hamilton'un Temsilciler Meclisi'ne sunduğu rapordaki görüşlerinden geçici ve seçici bir korumacılıktan yana olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre gümrük koruyuculuğu ve mali yardımlar tüm faaliyet dallarına yayılmalıydı. Hamilton'a göre ilk olarak sanayinin Amerika'daki koşullara uyum yeteneği araştırılmalı, yapılacak üretime karşın talep olup olmadığına bakılmalı, ve sonra da yabancı mallara karşı koruma sağlanmalıydı. Bu bakımdan List ile Hamilton'un görüşleri arasında benzerlikler bulunmaktaydı. Bunun sebebi bu iki düşünürün aynı koşullarda yaşamış olmalarıydı.

Fikirleri List ve Hamilton'a benzeyen ancak daha aşırı olan bir başka korumacılık taraftarı ise Amerikalı iktisatçı Henry C. Carey'dir. Carey'e göre endüstriyel gelişme ve sanayi, toplumların ilerlemesine ve uygarlık düzeyine yükselmesine yol açan en önemli unsurlardır. Öte yandan tarım ise ancak toplumları geri bırakır. Carey'e göre tarımsal ilerleme ancak yakınlarda pazar olması sayesinde mümkün olur. Yine Carey'e göre korumacılık istihdamı artırır ve buna ek olarak ülkede işbölümü ve iç ticaretin gelişmesini sağlar. Bütün

³⁰ Yılmaz, a.g.e., s. 105.

bunlar ise toplumun ilerlemesine yol açacak unsurlardır. Carey ayrıca Amerikan doğal kaynaklarının da korumacılık sayesinde tükenmesinin önüne geçilebileceği fikrini ileri sürmüştür. Onun düşüncesine göre hammadde ve tarım ürünlerinin dışarı satılması topraktaki özü tüketir ve halkın fakirleşmesine yol açar. Bu bakımdan Carey tarafından önerilen korumacılık List'inkinden daha kapsamlı olup, tarım ve sanayiye içine alır. Öte yandan Carey'nin korumacılık fikri geçici değil sürekli ve yaygındır³¹. Ancak Carey'in görüşlerinde çeşitli süreksizlik ve tutarsızlıklar da mevcuttur³².

Görüşleri Carey'e benzeyen bir başka ABD'li iktisatçı da Simon N. Patten'dir. Patten da yine korumacı politikaları savunmuştur³³. Patten'e göre de doğal kaynakların ihracı toprak tarafından sağlanan nimetlerin tükenmesine yol açar. Patten, ülkeleri dinamik ve statik olmak üzere ikiye ayırmıştır. Statik ülkelerde gelirler düşük, dinamik ülkelerde ise yüksektir. Bu bakımdan bu iki tip ülke arasında serbest ticaret, ücretleri en düşük ücret haddine göre eşitler. Bu bakımdan korumacılık, dinamik ülkeler için bu tür bir eşitlemeyi önleyici bir iktisat politikasıdır. Burada dinamik ülkeden kasıt ABD'dir. Dinamik ülkeler sanayilerini güçlendirmek isteyeceklerinden korumacılığa her zaman ihtiyaç duyacaklardır³⁴.

Sanayi kesiminin yüksek ücretlerle iş görmesini savunan bir başka iktisatçı da Manoilescu'dur. Bu yazar aynı zamanda Romanya'da Dış İşleri Bakanlığı da yapmıştır ve korumacılık taraftarı görüşlere sahiptir³⁵. Manoilescu ya göre, gelişmekte olan ülkelerde biri geleneksel diğeri modern olmak üzere iki kesim vardır. Geleneksel kesimden kasıt, tarım kesimidir. Bu kesimde sonsuz işgücü arzı vardır ve gizli işsizlik çok yaygındır ve emeğin marjinal verimliliği işsizlik sebebi ile sıfırdır. Ancak ücretler sıfır olamayacağından dolayı

³¹ Yılmaz, a.g.e., s. 105-106.

³² Henry Charles Carey, <http://cepa.newschoool.edu/het/profiles/carey.htm> (16 Nisan 2009).

³³ Simon Nelson Patten, <http://cepa.newschoool.edu/het/profiles/patten.htm> (16 Nisan 2009).

³⁴ Yılmaz, a.g.e., s. 105-107.

³⁵ Leslie Bethell, **The Cambridge History of Latin America**, Cambridge: Cambridge University Press , 1984, s.397.

sıfırın üstündedir. Modern kesim ise sanayiye içerir. Sanayi kesimi işgücü çekebilmek amacı ile ücretleri yüksek tutar. Bu bakımdan bu kesimde işgücüne ödenen ücretler işgücünün marjinal maliyetini yansıtmaz. Dolayısı ile bu iki kesimin ürünleri arasındaki değişim oranı iki mal arasındaki dönüşüm oranından farklılık gösterir. Bu durumda karşılaştırmalı üstünlüğün sanayide mi yoksa tarımda mı olduğu nasıl anlaşılacaktır? Manoilescu, buna dayanarak bu gibi ülkeler için karşılaştırmalı üstünlükler kuramının anlamsız olduğunu belirtmiş, ülkelerin sanayi alımını teşvik etmek için yüksek gümrükler uygulamasını ve bu yolla işgücünün verimliliğini artırmasını önermiştir³⁶.

Ancak, Manoilescu'nun görüşlerine karşı çıkan iktisatçılar da vardır. Örnek olarak Viner, sanayide korumacılık uygulanmasının tekelliliğe yol açacağını ve korumacılık uygulanan ülkelerde sanayi mallarının hiçbir zaman ithal mallar ile rekabet edecek düzeye gelemeyeceğini belirtir. Öte yandan serbest ticaret ise tekellerin gücünü azaltacak ve sanayi mallarına rekabet gücü sağlayacaktır. Viner ayrıca tarımda çalışanları eğitmeyi ve bu yolla sanayi kesimine çekmeyi önermiştir. Bu ise sanayi kesiminde tekelleşmenin önüne geçmek için bir başka yoldur.

Öte yandan Hagen, yine Manoilescu'nun görüşlerinden yola çıkmış ve sanayi ile tarım kesimleri arasındaki ücret farklılığının bir uzun dönem sorunu olduğunu ve tekelliliğin olmadığı durumlarda da ortaya çıkabileceğini belirtmiştir ve bu görüşünü ampirik bulgularla desteklemiştir. Hagen, Manoilescu'nun görüşlerini temel alarak korumacılığın çok önemli, olumlu ve serbest ticaretten daha etkin sonuçları olabileceğini savunmuştur³⁷. Aynı iktisatçı işgücü, sanayi ve tarım kesimi arasındaki ücret farkına tepki vermektedir. Ancak yine de sanayi kesiminde artan işgücü talebi olması denge ücret düzeyinin sürmesine olanak vermemektedir.

³⁶ Yılmaz, a.g.e., s. 107.

³⁷ A. Maneschi, "Mihail Manoilescu: An Appreciation and A Critique", **Romanian Journal of Economic Forecasting**, 1 (2008), s. 131.

Hagen, bir ÷lkede ithal ünlere g÷mr÷k koyulduğu vakit sanayi üretiminin artacağını ve bunun da refaha yansıyacağını belirtmiştir. Bu tür bir ÷lkede sanayi kesimine belli bir sübvansiyon ödemesi yapıldığında ÷lke üretici dengesi ideal üretim olanakları eğrisi üstünde yer alarak refah düzeyini daha da arttırma eğilimi gösterecektir. Buna ek olarak böyle bir ÷lke, g÷mr÷kleri de kaldırırsa uluslararası fiyat ile dönüşüm oranlarının eşitlendiği noktada üretici dengesini kuracağından refahını daha da arttıracaktır. Aynı yazar koruyuculuğun ÷lke için serbest ticaretten daha çok refah artışı sağlayacağını ancak buna karşın ÷lkenin ihraç sanayini köstekleyerek refah kaybına sebep olacağını belirtmiştir. Öte taraftan sanayiye verilen sübvansiyonlar ile beraber serbest ticaret politikası yürüt÷ldüğünde bu bir refah kaybı yaratmayacak aksine refahın en yüksek düzeyine ulaşmasına yardımcı olacaktır³⁸.

Bir diğer yanda ise Keynesçi bir yaklaşımı benimseyen Joan Robinson gelir³⁹. Bu ekonomist dış ticaret fazlasının yatırım artışı olarak ele alınabileceğini ileri sürer. Bu bakımdan dış ticaret fazlası aynen yatırım artışları gibi istihdam yaratabilir. Buna, dış ticaret fazlasının birincil istihdam etkisi denir. Öte taraftan yeni yatırımlarla yaratılan gelir de yurtiçinde üretilen mallara harcandığında ikincil bir istihdam etkisi daha yaratılır. Ancak yine de istihdamın bu yolla artırılması yurt içi yatırımlarla istihdam yaratılmasından farklıdır. Yurt içi yatırım ile istihdam yaratıldığında dünya üzerinde de istihdam artışı olur. Buna karşın dış ticaret fazlası ile yaratılacak istihdam artışı dünya yüzündeki istihdamı etkilemez. Bu dış ticaret fazlası ithalata kısıtlamalar getirerek elde edilmişse o zaman bir başka ÷lkenin ihracatı etkileneceğinden bu karşı ÷lkedeki istihdamda azalma olur.

Robinson'a göre dış ticaret fazlası elde etmenin başlıca dört aracı vardır. Bunlar devalüasyon, ücretlerde kısıntı, ihracat teşviki, ve ithalata konan engeller olan g÷mr÷k ve kotalardır. Bunlardan ilk ikisinde hem ihracat hem de

³⁸ Yılmaz, a.g.e., s. 107-109.

³⁹ Joan Violet Robinson, <http://cepa.newschoo.edu/het/profiles/robinson.htm> (16 Nisan 2009).

ithalat rakip sanayilerde istihdam artışı yaratır. Öte taraftan teşvikler sadece ihracat kesimini, gümrükler ve kotalar da ithalata rakip sanayileri özendirir. İstihdamın artması ile beraber birim istihdama düşen çıktı azalır ve bu azalma ihracat teşvikleri, gümrükler ve kotalar durumunda devalüasyon ve ücret kısıntıları uygulanan duruma göre daha fazladır. Bunun sebebi devalüasyon ve ücretlerde indirimin daha geniş bir iş yelpazesini etkilemesidir. Öte taraftan gümrük, kota ve teşvik benzeri araçlar daha dar bir temelde istihdam artışına yol açar. Yukarda sözü edilen araçlar ayrıca dış ticaret hadlerine de etki ederek birim istihdam başına gelirdeki artışı etkilerler.

İthal mala olan talep ile ihraç malının arzına ayrıca ticaret hayatındaki canlanma, işlem hacmindeki artış, ve gelir artışlarının da etkileri vardır. Gelir artışı ile ithal malların tüketimi artar ticari faaliyetin bu şekilde canlanması hammadde talebini artırır ve bütün bu artışlar iç talepteki artışın ihraç malları arzını azaltmasından daha büyük etkiye sahiptir. Bu bakımdan iş hacmi artışının ithal mallarının fiyatlarını artırması olasılığına göre ihraç malı fiyatlarını artırması olasılığı daha büyüktür. Bu ise ticaret hadlerinin ülke aleyhine dönmesine yol açar. Bu şekilde iktisadi canlılık, döviz kurunda ve ücretlerdeki düşmenin ticaret hadlerini bozucu etkisini arttırmış, teşvikler ve kotaların bozucu etkisini çoğaltmış, ve gümrüklere bağlı olarak ticaret hadlerinde meydana gelebilecek bir düzelmeyi zayıflatmış olur. Robinson, bu şekilde dış ticaret fazlası sonucu iç fiyatlardaki artışın hangi aracın kullanılmasıyla daha fazla olacağını sıralamıştır.

Robinson, teşviklerin kullanılmasıyla ihraç malları fiyatlarının en fazla artışı, göstereceğini belirtmiştir. Gümrük uygulanması durumunda en çok fiyat artışı ithal malları ile ithalata rakip yerli mallarda olur. Öte yandan döviz kurunun düşmesinin ve ücretlerin indirilmesinin tüm fiyatlar üstünde etkisi bulunur.⁴⁰ Bu araçlara gerçek ücret düzeylerine olan etkileri bakımından bakarsak, eğer ihraç malları işçilerin tüketimine giren mallar değilse, ücret

⁴⁰ Yılmaz, a.g.e., s. 110-111.

düzeyine en az etkiyi teşvikler yapar, bunu sırası ile devalüasyon, gümrükler, ve kotalar izler. Ayrıca kotaların, genel olarak ithal tarım ürünlerine konulmaları dolayısı ile ücretleri azaltma etkilerinin diğerlerinden daha fazla olduğu belirtilmiştir.

Faydalanılan bu koruyucu araçlar fiyatların artmasına sebep olarak sanayide çalışanların gelirlerinin artmasına yol açarlar. Öte yandan tarım ürünleri ihracatının artırılması yada ithalatın kısıtlanması iç ticaret hadlerinin tarım lehine çalışmasına yol açar ve bu da tarım kesimi ile sanayi arasındaki gelir eşitsizliğini azaltıcı bir rol oynar.

Joan Robinson bu oyuna Komşuyu Fakirleştirme Oyunu adını vermiştir ve ülkelerin er ya da geç bu oyuna katılmak durumunda kalacaklarını belirtmiştir. Ülkeler bunu yaptıklarında en uygun aracı seçmeli ve bunu yaparken bu araçların olumlu ve olumsuz yanlarını göz önüne almalıdır.

Öte yandan Robinson , Marshall'dan esinlenerek Lerner ile birlikte Kritik Esneklikler Kuramını geliştirmiştir ve bu kuramda ulusal paranın yabancı para birimleri karşısında değer yitirmesinin dış ticaret dengesi üstündeki etkilerini ele almıştır.

Robinson, bir ülkenin parasının başka paralar karşısında değer kaybetmesinin ihraç mallarını yabancı para cinsinden ucuzlatacağını belirtir. Öte yandan ithal mallarını ise ülke parası cinsinden pahalılaştırır. Ancak bu durumda ille de dış ticaret açığının azalacağı doğru değildir. Devalüasyonun dış ticaret dengesini istenilen şekilde etkilemesi için dört farklı esnekliği dikkate almak gerekmektedir. Bu esneklikler,

- İhraç mallarının dış talep esnekliği,
- İhraç mallarının arz esnekliği,
- İthal malların arz esnekliği,

- İthal malların talep esnekliği (İthal ikamesi mallara yönelik iç talep esnekliğinden etkilenir)⁴¹.

Bu durumlar teker teker incelendiğinde şu sonuçlar elde edilmektedir. Eğer ihraç mallarına olan dış talep fiyata karşı esnekse, bir devalüasyon durumunda ihraç malları talebi ve esnekliğin $e > 1$ ya da sonsuz olması durumunda ihracat değer olarak artış gösterir. Öte yandan ihraç mallarının dış talebi birim esnekliğe sahipse, ihraç miktarı artmaz ve ihracat değeri yabancı para cinsinden değişmeden aynı kalır.

Eğer ihraç mallarına olan dış talep esnekse, bu durumda ihracat değerinin de yabancı para cinsinden artabilmesi için ihraç malları arz esnekliğinin de sonsuz olması gerekir. Belirtilen bu arz esnekliğinin sıfır ya da birden küçük olması durumunda, dış talepteki bir artış fiyat artışına ve devalüasyonun ihraç malı fiyatını düşüren etkisinin ortadan kalkmasına yol açar. Bu bakımdan, Robinson, ihracatın değer olarak artması için arz esnekliğinin küçük olması gerektiğini belirtir. Dış talep esnekliğinin sıfıra eşit olması durumunda ihracatta yabancı para cinsinden değer düşüşü gözlenir ve ihracatı artırmak için ancak arz esnekliğinin sıfıra eşitlenmesi gerekir.

Devalüasyon ihracat üzerinde en yüksek etkiyi ihraç malı dış talep esnekliği ile ihraç malı arz esnekliğinin sonsuz olduğu durumlarda gösterir.

İthal mallarına olan talebin fiyata karşı tam esnek olması durumunda eğer ithal malların arzı da tam esnekse, ithalat değer olarak düşüş gösterir. Eğer ithal malları talebi fiyata karşı duyarsızsa, ithal malları değer olarak en büyük artışı gösterir.

Robinson, mamul mal ihracatçısı ülkelerin ihraç mallarının dış talebinin oldukça esnek olduğunu belirtmiştir. Yine bu ülkelerin arzları da hızlı büyüme dönemleri dışında esnektir. Bu ülkeler devalüasyon yolu ile ihracatlarını değer

⁴¹ Yılmaz, a.g.e., s. 112.

olarak arttırabilir. Öte taraftan bu ülkelerde ithal mallarına karşı olan talep katıdır. Ayrıca ülke, dünya pazarının önemli bir kısmını temsil etmiyorsa, ithal malların arzı epey esnek olabilir. Bu tip bir ülkede devalüasyonun ithalat değerine etkisi olumlu değildir. Bu bakımdan ülke ihracat artışı ile elde ettiği kazancı ithalatın değer olarak artması sebebi ile elden çıkarır.

Öte taraftan bir de hammadde ihracatçısı ülkelerin durumu vardır. Bu ülkelerde ihraç mallarına dış talep esnekliği katıdır ve devalüasyon yolu ile ihracat arttırılamaz. Bu ülkeler ancak ihraç malları arzlarının katı olması durumunda ihracat değerlerini arttırabilir.

Yine de, devalüasyon, dış ticaret açıklarını azaltmada ve dış fazla elde etmede kullanılabilir. Bu bakımdan esnek kur sistemi ülkelere daha fazla hareket serbestisi tanır. Robinson, altın standardında döviz kurunun sabit olduğunu belirtmiştir. Sabit kura bağımlılık vardır ancak gelir düzeyinden gelişmeleri uyarak değişen koşullar altında ödemeler dengesini sağlayabilirler. Öte yandan, esnek kur altında, bazen devalüasyonla bazen de faiz oranları ile oynayarak denge kurulma şansı elde edilir⁴².

Elmar Altvater, günümüzdeki korumacılık politikalarının çıkış noktasının ABD'nin elinde bulundurduğu global ekonomik sistemdeki kötüye gidiş olduğunu belirtmiştir. ABD'nin ekonomik sisteminin güçlü olduğu dönemlerde tüm ülkeler yaptıkları uluslararası ticaretten yarar sağlamaktayken, global ekonomideki kötüye gidişe bağlı olarak, artık dengeler değişmiş bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, günümüzde bir ülkenin çıkarına olan ticari avantaj, diğer ülkenin dezavantajı haline gelmektedir. Genel olarak da, ekonomisi gelişmiş ülkelerde korumacılık savunmacı tipte; az gelişmiş ülkeler de ise daha çok yavru sanayi korumacılığı şeklinde karşımıza çıkmaktadır⁴³.

⁴² Yılmaz, a.g.e., s. 109-113.

⁴³ Engin, a.g.e., s. 52.

1970 yılından itibaren dünya ekonomisinde büyük değişmeler olmuştur. Yeni korumacılık akımının ortaya çıktığı 1970 öncesindeki global ekonomiyle 1970 sonrası global ekonomi arasında belirgin farklar ortaya çıkmıştır.⁴⁴ Dünya 1929larda çok ciddi bir ekonomik kriz yaşamış; ardından da 2. Dünya Savaşı patlak vermiştir. 1930lu yıllardaki bu ekonomik kriz uluslararası ticareti oldukça etkilemiş ve ülkeler kendilerini dünya ticaretinden izole ederek iç sorunlarıyla uğraşmayı tercih etmişlerdir. Bu da, ülkelerin kendi ekonomilerini koruma adına gümrük tarifelerini yükseltme yoluna gitmelerine neden olmuştur. 1945-1970 yılları arasındaki dönemde, dünya ekonomisi 1929 krizinin kötü izlerini silmek için adeta yarışa girmiştir. Bu dönem üretim ve ticaret çok hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Bazı rakamlar bu konuda aydınlatıcı bilgiler vermektedir; yaklaşık 25 yıllık dönemde dünya toplam üretimi yılda yaklaşık % 5 artmıştır. İhracatta bu büyüme %7 civarında olmuştur. Gelişmiş ülkelerde ihracat GSMH büyümesinin üzerinde bir değerle, yıllık ortalama % 8.8'lik bir artış göstermiştir. Böylece bu durum dünya ticaretinde liberalleşme eğilimleri için uygun bir ortam yaratmıştır⁴⁵.

1.3. GATT (General Agreement on Tariffs and Trade/Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması)

Seymen, GATT'ı "*uluslararası ekonomik alanda yeniden yapılanmaya gidildiği II. Dünya Savaşı sonrası dönemde dünya ticaretine temel oluşturacak ilkeleri belirleyerek uluslararası ticaret rejiminin yarı kurumsal çerçevesini oluşturmuş başka bir deyişle , ulusların aralarındaki ticarete esas almaları gerektiğine inanılan bazı ilke ve kuralları içeren bir sistem*" olarak tanımlamaktadır. Bu da global düzeyde üretimin ve ticaretin arttırılmasına önemli katkılar sağlamıştır. GATT çerçevesinde yapılan uluslararası görüşmeler sonrasında tarife oranları % 40 lardan ortalama % 4-8'e kadar düşürülmüş;

⁴⁴ M. E. Hawkesworth ve Maurice Kogan, **Encyclopedia of Government and Politics**, New York:Routledge, 2004 , s. 1311.

⁴⁵ Engin, a.g.e., s 53.

1990lı yılların ikinci yarısında gerçekleşen dünya ticareti 5 trilyon doları aşmıştır⁴⁶.

1.3.1. GATT'ın Kuruluşu

II. Dünya savaşı birçok yıkıma sebep olmuş, savaş sonunda ABD ve müttefikleri geçmişin hatalarından arındırılmış bir dünya kurma girişiminde bulunmuşlardır. Bunun bir sonucu olarak Birleşmiş Milletler ortaya çıkmıştır. Bundan sonra ekonomik sorunlara çözüm bulma arayışına girilmiş ve Bretton Woods Konferansında uluslararası ekonomik düzenin temelleri atılmıştır. Bu düzen liberalizm ve simetri eğiliminde olmakla beraber bu düzenin üç temel direğinin oluşturulması hedeflenmiştir: Bunlar,

1. Daha sonraları Dünya Bankası'na dönüştürülen Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)'nin kurulması. Bu banka savaşın yıkıntılarını tamir etmek için gereken finansman desteğini sağlayacak ve yapılacak yatırımları istenen alanlara yönlendirecekti.

2. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) kurulması. Bu kuruluşun kurulmasındaki amaç uluslararası bir para sisteminin kurulması için ülkelerin makroekonomik dengelerinin tesis edilmesine yardımcı olmak.

3. Son temel direk ise, Uluslararası Ticaret Teşkilatının (ITO) kurulmasıdır. Bu kuruluş dünya ticaretini düzenleyecek, ticaret önündeki engelleri kaldıracak, ekonomik kalkınmayı hızlandıracak ve mal piyasalarında istikrarı sağlayacaktı⁴⁷.

Bunlar sistemin temel direkleriydi ve birbirini bütünlemekteydi. Ticarete kullanılan gümrük vergileri, kotalar ve döviz kısıtlamaları ticareti

⁴⁶Dilek Seymen, Dış Ticarete Yeni Korumacı Eğilimler ve Türk Dış Ticareti Açısından Değerlendirilmesi. **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, s. 75.

⁴⁷ T. Çubukçu, **GATT "Uruguay Round" Müzakerelerinin Sonuçları ve Etkileri**, Ankara:Ankara Basımevi, TÜSAV Uluslararası Ekonomik Araştırmaları Merkezi, 1994, s. 1.

olumsuz yönde etkilediği için bunun önüne geçmek amacı ile IMF ülkelere geçici finansman kaynakları sunmaya başladı. Kronik makro ekonomik dengesizliklerin giderilmesinde IMF ve Dünya Bankası ülkelere finansman kolaylıkları sağlamaktaydı. İTO'ya ise IBRD ve IMF'yi destekleyecek, onları güçlendirecek bir görev verilmişti. Demek ki bu üç kuruluş, fonksiyonları açısından uzmanlaşmış fakat aynı amaca yönelik bir düzenin ayrılmaz parçaları olarak düşünülmüştü.

Ancak bu hayata geçmedi ve yerini yeni bir anlaşma olan GATT aldı. 1945 yılında ABD'nin önerisiyle kurulması hedeflenen İTO, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün uzman bir kurumu olarak, uluslararası ticaretin daha fazla serbestleştirilmesini, monopollerle mücadeleyi, birincil mal anlaşmaları yoluyla bu malların piyasalarını istikrara kavuşturmayı ve bu mallara yönelik talebi arttırmayı ve bunlara ek olarak ekonomik kalkınma ve imarı başaracaktı.

Bazı ülkeler buna tepki duymaya başladı ve bu anlaşmazlıkların giderilmesi için bir komite kuruldu. Konular komitede görüşülürken ABD komite üyeleriyle doğrudan ikili müzakerelere girmek istedi ve yeni bir süreç başladı. Bir yandan Komite İTO'nun tüzüğünü hazırlama çalışmalarına devam ediyordu. Öte yandan ABD, Komite üyelerinin çoğu ve başka diğer ülkelerle tarife indirimi konusunda ikili müzakerelerini yürütüyordu. Bu sürecin sonunda 1947 yılında GATT imzalandı ve İTO faaliyete geçene kadar GATT anlaşmasının yürürlükte kalması kararlaştırıldı⁴⁸.

İTO Tüzüğü 56 ülkenin katılımı ile 1948 yılında Havana Konferansında kabul edildi. Ancak 1950 yılının ortasına gelindiğinde Havana Charter'ı ancak iki

⁴⁸ The GATT Years: from Havana to Marrakesh,
http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm (11 Haziran 2009)

ülke tarafından kabul edilmişti. Bu bakımdan ABD, hazırladığı taslağı geri çekmek zorunda kaldı. Öte yandan GATT' a üye ülkelerin sayısı artmaktaydı⁴⁹.

1.3.2. GATT'ın Temel İlkeleri

Dünya ticaretinde liberalleşmenin temellerini atan GATT'ın bazı temel ilkeleri bulunmakta ve uygulanabilmesi için üyelerin anlaşmada belirlenen prensipler yönünde hareket etmeleri gerekmektedir.

Bunlar;

1.3.2.1.En Çok Kayırılan Ülke Kuralı:

Buna göre, uluslararası ticarette veya ilgili uluslararası ödemelerde bir ülkeye uygulanan her türlü avantaj, imtiyaz ve taviz diğer üye ülkelere de derhal ve şartsız olarak uygulanacaktır. Bir üye ülke bir başka üye ülkeye sağladığı tarife indirimini diğer tüm üye ülkelere uygulayacaktır.

Ticarette ayrımcılık yapmama ilkesinin iki istisnası bulunmaktadır. Bunlar;

- Tercihli veya gümrüksüz oranlara tabi bölgesel ticaret düzenlemeleri üyeleri arasındaki ticaret,
- Genelleştirilmiş tercihler sistemi uyarınca, gelişmiş ülkeler geliştirmekte olan ülkeler menşeli malları gümrüksüz ithal etmekte veya tercihli tarife uygulamakta ancak diğer ülkeler menşeli ithal mallara en çok kayırılan ülke vergisi uygulanmaktadır.

⁴⁹ Ali Turhan, "Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ≠ GATT", Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı. Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, 1997, s.2.

1.3.2.2. Kuralı Korunma Aracı Olarak Yalnızca Gümrük Tarifelerinin Kullanılabilmesi:

Korunma aracı olarak sadece gümrük tarifleri kullanılabilir. Gümrük tarifelerinde aşamalı olarak yapılacak indirimler uluslararası ticaret müzakerelerinde belirlenmiştir. GATT yerel sanayinin korunma zorunluluğu olduğu durumlarda gümrük tarife indirimlerinin uygulanmasını gerektirir. Bu tür durumlarda kota kullanımını istisnai durumlar dışında yasaklar.

1.3.2.3. Ulusal Muamele Kuralı:

Ulusal muamele kuralına göre, iç vergilendirme ve düzenlemeler yerli üretimi korunma amaçlı olarak kullanılamaz. Yerli üretime uygulanan düzenlemeler ithal ürünler için de aynen uygulanacak, yerli üretim ile ithal üretim arasında ayrımcılık yapılmayacaktır. Bu durumda, gümrük vergilerinin ödenmesi aşamasından sonra iç piyasada yer alan ithal ürüne yerli üretim ürününe uygulanan vergi dışında başka bir vergi veya daha yüksek oranda vergi uygulanamaz.

1.3.2.4. Tarife İndirimlerinin Bağlayıcılığı:

GATT anlaşmasına göre yapılan müzakereler sonucunda belirlenen gümrük tarifeleri bağlayıcıdır ve geri dönülemez niteliktedir. Belirlenen gümrük tarifeleri ulusal tarife taviz listesinde bağlı oranlar olarak yer alır ve üye ülkelerin hiçbiri bu bağlı oranların üzerine çıkamaz. Bağlayıcılık ilkesine göre indirilen gümrük tarifesinin tekrar yükseltilemeyecek olması uluslararası ticarete istikrar sağlamaktadır.

1.3.2.5.Üyeler Arasındaki Temel Anlaşmazlıklarda Arabuluculuk Görevi:

Üye ülkeler arasındaki ticari anlaşmazlıklarda, anlaşmazlık kaynaklı olumsuz sonuçlar sert ticari önlemlere başvurmadan GATT'ın arabuluculuk görevini üstlenmesiyle önlenabilir⁵⁰.

Yukarıdaki 5 ilke arasında en önemlileri ayırım gözetmeme ve karşılıklılık ilkeleridir. GATT iki taraflı bir anlaşmadır. Bir yandan dış ticaret serbest bırakılırken diğer yandan ticaretin sınırlandırılmasında da GATT prensipleri uygulanmaktadır⁵¹. Bu, bir anlamda hem üye ülkelerin birbirleriyle ticaretini geliştirmekte, hem de her üye ülkeninkendi iç ticaret dinamiklerini korumasını sağlamaktadır.

ITO'nun (Uluslararası Ticaret Örgütü) kuruluşu biraz sıkıntılı olmakla birlikte başlangıçta serbest ticaret yerine ulusal politikalara önem verilmesi sebebi ile kısa sürede faaliyete geçmesi mümkün olmamıştır. Bu bakımdan ITO tam olarak faaliyete geçene kadar GATT yürürlükte kalmıştır. 1947 yılında Cenevre'de görüşmeler başlamış ve bu görüşmeler 1970'li yıllarda Kennedy, 1979'da Tokyo ve 1986 yılında da Uruguay'da devam etmiştir⁵². Nihai olarak ise 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü kurulmuştur⁵³. Buradan da görüleceği gibi, savaş sonrası dönemde ülkeler ekonomiyi ve ticareti yeniden yapılandırmanın yollarını aramışlar ve bu da savaşın yıkımlarının daha kısa sürede atlatılmasını sağlamıştır.

⁵⁰ Kerem Alkin, Gelişmiş Ülkelerde İthalatın ve Dış Rekabetin Kontrolü, Ankara:İTO Yayınları, 2006-6, s.15-16

⁵¹ Hakan Akın, **Yeni İşim Ticaret**, Ankara: Pelin Ofset, 1999, s.16 .

⁵² WTO, http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm (19 Ağustos 2008).

⁵³ Brian Hindly, Eri Nicolaidis, **Taking The New Protectionism Seriously**, London:London Trade Policy Research Center, 1983, s.1.

Tablo 1

GATT Ticaret Müzakereleri

Yer	Yıl	İçerik
Cenevre	1947	Tarifeler
Annecy (Fransa)	1949	Tarifeler
Torquay(İngiltere)	1951	Tarifeler
Cenevre	1956	Tarifeler
Cenevre (Dillon Turu)	1960-1961	Tarifeler
Cenevre(Kennedy Turu)	1964-1967	Tarifeler ve Anti-Damping
Cenevre(Tokyo Turu)	1973-1979	Tarifeler,Tarife Dışı Önlemler,Çevre Anlaşmaları
Cenevre(Uruguay Turu)	1986-1994	Tarifeler, Tarife-Dışı Önlemler, Kurallar,Servisler, Fikri Mülkiyet, Uyuşmazlığı Çözümleme,Tekstil,Tarım,DTÖ'nün Kuruluşu

Kaynak:DTÖ 2007

1.3.3. GATT Tarife İndirim Görüşmeleri

GATT'da amaçlanan tarife indirimleri tek seferlik olmamakla birlikte ancak 46 senelik bir zaman diliminde 8 tarife indirim turu sonucunda gerçekleşmiştir. Bu dönemler şu şekildedir:

1- 1947-1956 Dönemi: İlk 5 Tur

İlk tur 1947 yılındadır ve bu turda önemli indirimler sağlanmıştır⁵⁴. ABD tarife oranını %20 oranında azaltmayı kabul etmiş ve bunu gerçekleştirmiştir. Daha sonraki dört turdaki indirim bunun yanında daha az kalmıştır. Bunun en önemli nedenleri şu şekildedir:

1947 yılında tarifeler çok yüksekti. Savaşın pek de etkilenmemiş olan ABD ekonomisi tarife indiriminden etkilenmeyecek kadar güçlüydü. Öte yandan Batı Avrupa ülkeleri ekonomilerini kotalarla korumaktaydılar ve konvertibiliteye sahip değillerdi. Bu sebeple gümrük vergisi indirimlerinin bu ülkeler üstünde pek bir etkisi olmadı.

Daha sonraki turlarda ise ABD çıkar gruplarının lobicilik faaliyetleri öne çıktı. Bu turlarda da tarife indirimleri kısıtlı kaldı. Ayrıca 1957 yılında Ortak Pazar'ın kurulması işleri güçleştiren bir olay oldu. Ortak Pazar üyesi ülkeler ortak gümrük tarifelerini düşürmekte isteksizdiler.⁵⁵

2- 1964-67 Kennedy Turu Görüşmeleri

Bu tur 6. tarife indirimi müzakereleri olarak geçer. Kennedy Yönetimi tarafından Batı dünyasını bloklara bölmek ve Avrupa Ekonomik Topluluğunu (AET) etkisizleştirmek amacı ile yapılmıştır. 1962 tarihli Ticareti Genişletme Yasası ile ABD Başkanı'na tarifelerde %50 indirim hakkı verilmekteydi. Ancak bu turda indirimler global bazda gerçekleşecekti. Bu yasaya göre tarife indirimlerinden zarar görecektir sanayilerin kayıpları telafi edilecekti ve bunun için yeni bir Uyum Yardım Programı getirilmişti. Bu, Amerikan serbest ticaret politikasındaki yeni bir anlayıştı. ABD 1934 yılından itibaren ithal endüstrilerle rekabet eden endüstrilerinin zarar görmemesi koşulu ile serbest ticaret yanlısı

⁵⁴ The GATT Years: from Havana to Marrakesh, http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm (11 Haziran 2009).

⁵⁵Sophie Meuniers, **Trading Voices**, England: Princeton University Press, 2005 , s.75.

olmuştı. Bu yeni program ile ekonomi teorisinde yer alan telafi kuralı bir uygulama alanı bulmaktaydı.

Ancak bu tur Tarife Dışı Engeller (TDE) ve tarife indirimleri konusunda bir başarı sağlayamadı. Öte yandan AET yüksek bir koruma yapısına sahip Ortak Tarım Politikasını geliştirdi. Yine de tarifelerde imalat sanayi için %35 ve tarım için %20 indirim elde edilmişti. Neticede ortalama gümrük vergileri ABD, Avrupa Topluluğu (AT) ve Japonya'da %10 düzeyine indi.⁵⁶

3- 1973- 1979 Tokyo Turu Müzakereleri

1973-1979 , Tokyo Turu olarak da bilinen, 7. GATT Müzakereleri, Cenova'da gerçekleştirilmiştir. 102 ülkenin katıldığı bu turda müzakerelerin konuları arasında sübvansiyonlar,devlet ihaleleri,tarımsal ürünler ve sivil hava taşıtları endüstrisinde yer alan pek çok tarife dışı engeller yer almıştır⁵⁷.1974 tarihinde Ticaret Reform Yasası (Trade Reform Act) ile Başkan'a maksimum %60 indirim ve TDE' yi indirmeyi görüşme yetkisi verilmişti. Buna ek olarak Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi kuruldu. Bu uygulama ile gelişmekte olan ülkelerin sanayi ürünlerinin gümrüksüz ithaline izin verilmiş oldu. İlk 6 turda tarifelerde geniş ölçüde indirim sağlanmış ve tarife indirimleri önemini yitirmişti. Tarife dışı engeller en önemli korumacılık araçlarıydı. Bu bakımdan GATT 'da ilk olarak tarife dışı engellere yer verildi.

Bu turun en büyük yeniliği GATT anlaşmasının hükümlerinin değiştirilmesinin yerine bu hükümleri yorumlayan Kod'ların oluşturulmasıydı. Bu Kod'ları hem GATT'a taraf ülkeler hem de taraf olmayan ülkeler imzalamaktaydı. Örnek vermek gerekirse, Türkiye, Sübvansiyon Kodunu nihai olarak ancak 1985 yılı başında imzalamıştır.

⁵⁶Cynthia Clark Northrup, **The American Economy: A Historical Encyclopedia**, The USA:ABC-CLIO, 2003, s.165.

⁵⁷C. A. F. Dowlah , **Backwaters of global prosperity: how forces of globalization and GATT/WTO trade regimes contribute to the marginalization of the world's poorest nations**, California:Greenwood Publishing Group, 2004 , s.33 .

Geniş mal grupları bazında yürütülen görüşmeler neticesinde tarifelerde ABD %30, AT %28, Japonya %46 ve Kanada %34 indirim gerçekleştirmeyi kabul ettiler. Bu indirimlerin gerçekleştirilmesi için 8 yıllık bir süre belirlendi.

1.3.3. GATT Müzakerelerinin Global Sonuçları

1947 ile 1979 yılları arasında ABD'nin tarifeleri yaklaşık %92 oranında düştü. 1980'lerin başında tarife oranları ABD'de %4,9, AT'de %6 ve Japonya'da %5,4 düzeyine kadar gerilemişti. Tarife indirimleri 1973 petrol krizinin etkilerine rağmen devam etti. Ancak bu dönemlerde yeni korumacılık eğilimleri ortaya çıktı ki bu da tarifelerde sağlanan liberalleşmeyi ortadan kaldırıci nitelikteydi.

1953'den 1963'e kadar dünyada gelir yıllık olarak %4,3, dünya ticareti ise % 6,1 oranında artmıştı. 1963-1973 döneminde yaşanan artış hızları ise daha da önemliydi; % 5,1 ve %8,9. Bu olağanüstü başarının elde edilmesi büyük oranda gelişmiş ülkelerin performansına bağlıydı. O kadar ki 1960'larda gelişmiş ülkelerin dünya ihracatındaki payları neredeyse %71 idi. Bu göstergelere göre liberalleşme, ticareti ve dünya gelirlerini de arttırdı⁵⁸.

1.3.4. 1947-1986 Döneminde Serbestleşmeden İstisnalar

Ancak bu dönemde serbestleşme konusunda bazı istisnalar da meydana gelmiştir. İlk olarak, GATT sistemine entegrasyonu sağlanmamış gelişmekte olan ülkeler ödemeler dengesizlikleri problemi sebebi ile sürekli ticaret ve döviz engellerini kullanmışlardır. İkincisi ise sanayileşmiş ülkelerin çeşitli sektörlerinde meydana gelen problemleri , tarife dışı engelleri kullanarak çözmeleridir. Aşağıda ele alınacak alanlar dışında serbestleşmeden yana önemli istisnaların kaynağı GATT anlaşmasında var olan çeşitli boşluklardır.

⁵⁸ WTO, http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm (19 Ağustos 2008).

1-Tarım

Tarım geniş ölçüde GATT dışı bırakılmıştır ve 1955 yılında ilk darbeyi ABD'nin sağladığı istisna ile almıştır ve bundan sonraki yıllarda istisna yaygınlık kazanmıştır. ABD ve Batı Avrupa'da kuvvetli baskı grupları tarımın serbestleşmesini engellemişlerdir. Öte taraftan gelişmekte olan ülkelerin sanayilerinde uyguladıkları ticaret ve döviz kontrolleri ile tarım sektörü üzerinde caydırıcı etki yaratmışlardır. En son olarak tarım Uruguay gündemine girmiştir⁵⁹.

2- Bölgesel Ticaret Gruplaşmaları

GATT en çok kayırılan ülke kuralından da taviz vermiştir. GATT hükümleri gümrük birlikleri ya da serbest ticaret bölgelerine izin vermektedir. Bu durumda ise birleşmelere dahil olmayan ülkelere aynı gümrükler uygulanmamaktaydı.

3- Gelişmekte Olan Ülkeler

GOÜ (Gelişmekte Olan Ülkeler), söz konusu dönemde GATT'a yakınlık duymamış, onu bir zenginler kulübü gibi görmüştür. Buna karşın 'özel ve farklı uygulama görme' doktrininin GATT kuralları ile bağdaştırılması ve elde ettikleri tavizler bu ülkelerin güçlerinin değil ancak zayıflıklarının bir göstergesi ve neticesidir (yani dünya ticaretindeki paylarının küçüklüğünün). Bu doktrin ile gelişmekte olan ülkeler GATT'ın yükümlülüklerindeki simetri prensibinden kendilerini kurtarmış ve sanayileşmiş ülkelerin pazarlarına giriş kolaylığı elde etmiş bunun karşısında herhangi bir kolaylık sağlamamışlardır. 1965 yılında ise GATT 1947'ye IV. Bölüm eklenmiştir. Amaç, Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'ni meşru kılmak ve gelişmekte olan ülkelerin hoşnutsuzluklarını ortadan kaldırmaktır.

⁵⁹ Southern Agriculture in a World Economy,
<http://www.ces.ncsu.edu/depts/agecon/trade/seven.html> (11 Haziran 2009).

Ancak yine de GOÜ'ler GATT'a karşı olumsuz tutumlarını devam ettirmişlerdir. Ve 1964'de kendi kuruluşları olan UNCTAD'ı (United Nations Conference on Trade and Development) kurmuşlardır.

1964 yılında UNCTAD in oluşturulmasıyla GOÜ ler için çok taraflı ticaret sistemi içinde de yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde özellikle az gelişmiş ülkelerle ilgili araştırma yapan iktisatçıların çoğu bu ülkelerin kalkınabilmeleri ve fakirlik kısır döngüsünü kırabilmek için korumaya ihtiyaç duydukları ve GOÜ lerdeki ihracat arz fazlasının mas edilmediği sürece ticaret hadlerini olumsuz yönde etkileyeceği bu nedenle de ticaret hadlerindeki bozulmanın ticaret önlemleri ile dengelenmesi gerektiğini savunmuşlardır⁶⁰.

1968 yılında UNCTAD ve Uluslararası Ticaret Merkezi'nin ortak çalışmaları sonucu sanayileşmiş ülkelerin GOÜ' lere tarife indirimini yaparak, pazarlarına girmelerini kolaylaştıran ve bunu karşılık gözetmeden uygulamalarını sağlayan Genel Tercihler Sistemi (GTS) oluşturulmuştur. Bu sistemin uygulanması zorunlu değil isteğe bağlı olup, tek tarafı olarak uygulanabilmektedir. Bunun ardından 1971 yılında GATT ticari sistemi içinde GTS çerçevesinde GOÜ' lere tarife tercihleri uygulanmıştır. 1973-1979 Tokyo Görüşmeleri'nde de yetmişten fazla GOÜ nün katılımıyla, çok taraflı ticari sisteminin GOÜ' lere ek fayda sağlaması ve kalıcı nitelik kazanması yönünde kararlar alınmıştır. "Enabling Clause" olarak adlandırılan bu kararlarda, UNCTAD çatısında oluşturulan GSP yapısına yasal ve kalıcı bir nitelik kazandırılmıştır⁶¹.

1.3.5. Artan Korumacılık Eğilimleri

Savaş sonrasında serbestleşmenin artışına paralel olarak korumacılık da artmıştır. ABD'deki gelişmeler bunda önemli rol oynamıştır. 1950 ve 1960'lı

⁶⁰ Bernard Hoekman ve Michel Kostecki, **The Political Economy of the World Trading System, From GATT to WTO**, Oxford: Oxford University Press, 1995, s. 235.

⁶¹ Engin, a.g.e., s.30.

yıllarda liberalleşmeyi destekleyen kuruluşlar 1970'lerden sonra korumacılığı desteklemişlerdir. Her türden liberalleşme bir takım korumacı tavizlerle geçerlilik kazanmıştır.

Tokyo Turu neticesinde tarife dışı engellere değin düzenlenen Kodlar ve bu Kodların uygulanabilmesi için gereken yasa değişikliklerinin ABD Kongresinin her iki bölümünde de onaylanması zorunluluğu vardı. Bu amaçla ABD Yönetimi çeşitli sektörlerde çok önemli tavizler verme yoluna gitmek durumunda kaldı. Bu bakımdan Tokyo Turunun korumacılık maliyeti epey yüksek olmuştur.

Yakın geçmişe bakıldığında ABD'de ve diğer gelişmiş ülkelerde serbest ticaretten geriye dönmüştür. Bunun en önemli sebepleri olarak şunlar verilebilir: 1970 ve sonrasındaki petrol şokundan sonra gelen durgunluk ve petrol fiyatı artışı ve bunun neticesinde dünya gelir dağılımının OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries) ülkeleri lehine yeniden dağılımı ve henüz sanayileşmekte olan ülkelerin bazı önemli sektörleri, örneğin tekstil, ayakkabı, çelik vb. ele geçirme olasılıkları. Savaşın ardından elde edilen hızlı ticaret artışı, daha ziyade sanayileşmiş ülkeler arasında gerçekleşmiş ve geniş oranda endüstri içi ticaret olmuştur. Bu şartlar altında serbestleşmenin maliyeti daha düşük olmakla beraber yeni sanayileşen ülkelerle yapılan ticaret artışı bu kadar maliyetsiz ve sorunsuz olmamıştır.

Sanayileşmiş ülkelerde ortaya çıkan bu yeni korumacılık vergi arttırımı ve kota uygulanması şeklinde GATT sistemi ile zıtlık oluşturmamıştır. Ve diğer alanlarda telafi edici bir tavize karşı uygulamaya konabilecek istisna hükümlerini (*escape clause*) kullanma yolu ile gerçekleştirmemiştir. Aksine kullanılan araçlarda daha ziyade ihracatçı ülkeler ihracatlarını sınırlamaya zorlanmıştır. Bu araçlardan bazıları gönüllü ihraç kısıtlamaları ve düzenli pazarlama anlaşmalarıdır. GOÜ'ler GATT'dan kaçınmışlar ve yüksek koruma oranlarını korumuşlardır.

1.4. YENİ KORUMACILIK

Yeni korumacılığın eski korumacılıktan en önemli farkı politik araçların farklılığıdır. Yeni korumacılık, eski korumacılığın klasik politika araçları olan gümrük tarifeleri yanında çok çeşitli ve sayıları binlere ulaşan ve iktisat literatüründe "Tarife Dışı Engeller" olarak bilinen araçları kullanmaktadır⁶². Yeni korumacılığın doğmasında en önemli etken gelişmekte olan ülkelerin dünya pazarlarına girmekte gösterdikleri kolaylık ile Japonya'nın ihracattaki başarısıdır. Bu sayede gelişmiş ülkeler artık eskisi kadar rekabet edemedikleri ürünlerde eski güçlerine yeniden kavuşma olanağı bulmaktadırlar. Bu sanayi dallarına örnek olarak tekstil, ayakkabı, kimya, otomotiv verilebilir⁶³. Ancak yeni korumacılık düşüncesi eski tipte korumacılıktan temel olarak çok da farklı değildir. İzlenen düşünce ve yöntemler aynıdır.

1.4.1. ABD'de Yeni Korumacılık

ABD'de korumacılık 1930 tarihli Smoot-Hawley Tarife Yasası ile ayrı bir anlam kazanmıştır. Bu yasa ile tarım ve sanayide yüksek tarifeler getirilmiş ve dünya krizinden korunmaya çalışılmıştır. Ancak diğer ülkeler misilleme yapmış, 1934 yılında yeni bir ticaret anlaşması yasası çıkarılmış ve bu yasa tüm ticaret yasalarının temelini oluşturmuştur. Bu ticaret anlaşması yasası ve onu takip eden diğer yasalar 'En Çok Kayırılan Ülke' temeline dayandırılmıştır. Bu ve diğer yasalarla, birbirleriyle ticaret yapan ülkeler arasında her türlü ayrıcalığın önüne geçilmiş; iki ülke arasında yapılan karşılıklı tarife indirimleri diğer tüm ülkeleri de kapsayacak şekilde getirilmiştir. 1934 yılında çıkarılan Ticaret Yasası ve diğer yasaların önemli bir özelliği de herhangi iki ülke arasında yapılan tarife indirimlerinin direkt olarak ABD için de geçerli olmuş olmasıdır⁶⁴. Savaş sonrası dönemde, çeşitli ticari görüşmeler doğrultusunda tarifeler toplamda %35

⁶² Seymen, a.g.e., s. 70.

⁶³ Ergül Han ve Eyten Ayşen Kaya, **İktisadi Kalkınma ve Büyüme**, Eskişehir:Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2004, s. 152.

⁶⁴ Engin, a.g.e., s. 55-56.

oranında düşürülmüştür. Ancak görüşmeler toplu değil ticari mal bazında yapılmıştır dolayısıyla indirimler fazla olmamıştır. Ayrıca ABD'nin yürürlüğe koyduğu bazı korumacı önlemler de tarifelerdeki indirimleri kısıtlamıştır. Bu koruyucu önlemleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Peril-point önlemleri: Tarife indirimlerinin ABD sanayisinin aleyhine olacağı düşüncesiyle ABD başkanının tarife indirimleri ile ilgili görüşme yapmasının önüne engel konulmuştur.

Kaçamak maddeleri: Bu maddeler sayesinde ithalattan zarar eden sanayicinin uluslararası ticaret komisyonuna başvurabilmesi mümkün hale getirilmiştir.

Ulusal güvenlik maddesi: Bu madde ile de, ulusal savunma açısından önem teşkil eden sanayilerin tarife indirimlerinin engellenmesiyle korunması amaçlanmıştır.

Daha önce de belirtildiği üzere 1974 yılında çıkarılan Ticaret Reformu Yasası ile de ABD başkanına görüşmeler sırasında tarifelerde %60 oranında indirim yapabilmesine olanak sağlanmıştır. ABD, kendi dış ticaretini uluslararası ticaret kapsamında bu şekilde geliştirmiş ve yine uluslararası düzeyde ticaretin gelişimine bu şekilde katkıda bulunmuştur.

Bu dönemde global ekonomi ve ticaret ABD yönetimindeydi ve ABD bu liderliğini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktaydı. Ancak aynı zamanda global ekonomi sinyaller vermekte ve ABD'nin bu alandaki gücü zayıflamaktaydı. Sorunların kökeni ülke içine uygulanan politikalarda yattığı halde, ABD kolay yolu benimsemekte ve açıkları kapatmanın en etkin aracı olarak, duruma göre 'gizli', duruma göre 'açık' korumacılığa ve olanak bulduğu ölçüde de doların değerinin düşürülmesi politikasına başvurmaktadır. İşin ilginç yanı, bir yandan serbest ticaretin lideri konumunu sürdürmeye çalışan ABD'nin diğer yandan gizli korumacılığın ilk uygulayıcısı olması ve bu tür ticaret

engellerinin en yaygın kullanıcısı durumunda bulunmasıdır⁶⁵. Görüldüğü gibi ABD hem liberal politikaların dayatıcısı ve uygulayıcısı konumundayken hem de korumacılığı savunması nedeniyle ikili bir ticari politika izlemekteydi. Bu açıdan bakıldığında savaş sonrası dönemde üretim sanayinde oldukça güçlü bir konumda bulunan ABD dış ticaretin önündeki engelleri kaldırmaya çalışmış; IMF, Dünya Bankası ve GATT yoluyla da bu liderliğinin önünü açmıştır.

1.4.2. Avrupa Birliği'nde Yeni Korumacılık

Avrupa Topluluğu'nun (yeni Avrupa Birliği) dış ticaretle ilgili ilkeleri Roma Antlaşması'nda yer almaktadır. Bu antlaşmada, dünya ticaretinin geliştirilmesi, uluslararası ticaretteki engellerin kaldırılması ve tarifelerin indirilmesi amaçlanmaktadır. Yine, Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasındaki serbest rekabete yönelik kısıtlamaların da kaldırılması hedeflenmektedir. Birlik, üyeleri arasındaki her türlü koruyucu politikalardan kaçınmaktadır. Tüm bunlara rağmen üye ülkeler dış ticaret konusunda koruyucu stratejiler uygulamaktadır. Üyeler koruyucu politikalar konusunda Birlik'e baskı uygularken, ithalatın kısıtlanması konusunda da çeşitli önlemler almaktadır. Bu koruyucu uygulamalar özellikle 1970lerin sonlarından itibaren kendini göstermeye başlamıştır. Üye ülkeler arasında Fransa, Yunanistan, İtalya ve İzlanda korumacılığı hedeflerken Almanya, Danimarka ve Hollanda gibi ülkeler üyeler arasındaki ticarete serbest dolaşımdan yanadır. Ticarete korumacılıktan yana olan ülkelerin sayısı serbest ticaretten yana olanlardan daha fazladır. Engin, 1980lerin sonlarında korumacı grubu temsil eden ülkelerin Avrupa Topluluğu Komisyonu ve Konseyi'ne karşı istedikleri şekilde korumacı önlemler almadıkları durumda bunları ülke düzeyinde yapacakları konusunda tehditkâr yaklaşımlarda bulunduklarını belirtmektedir⁶⁶. Bu nedenle de korumacı grup Birlik içerisinde daha fazla yaptırım gücüne sahiptir. Ayrıca son

⁶⁵ Engin, a.g.e., s. 58.

⁶⁶ Engin, a.g.e., s. 63.

yıllarda Avrupa Birliği'nde Çin'in rekabetine karşı yeni korumacı eğilimler artmıştır⁶⁷.

Buna bir örnek 2006 yılından verilebilir. Avrupa Birliği Komisyonu 2006 yılı 7 Nisan tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Çin ve Vietnam'dan ithal edilen deri ayakkabılara anti-damping vergiler getirmeyi kabul etmiştir. Bu yeni vergilerin Nisan 2006'da başlamasına ve daha sonra ise arttırılmasına karar verilmiş ve uygulama da bu karara göre olmuştur. Ancak bu Avrupa Birliği ile Çin arasında çok çetin bir ayakkabı ticareti savaşını tetiklemiştir. Bu durum adil ticaret anlayışı ile bağdaştırılamamıştır. Ayakkabı endüstrisi Çin için çok canlı tekstil endüstrisi kadar önem taşımaktadır. Bu konu hakkında Çin medyasında çıkan haberlerde Çin ayakkabı endüstrisinin Avrupa Birliği ayakkabı endüstrisinden daha fazla pazarlanma şansına ve daha fazla tercih edilirlğe sahip olması sebebi ile Avrupa Birliği tarafından bu tür bir korumacı müdahalenin yapıldığına dikkat çekilmiştir.

Öte yandan Avrupa Birliği'nin bu tür bir korumacı müdahaleye kalkışmak için kendince haklı sebepleri bulunmaktadır. İddiaya göre AB, Çin ve Vietnam ayakkabı endüstrilerinin çok sıkı olarak düşük fiyat, finansman, vergi muafiyeti, ve benzeri bir çok konuda devlet desteği aldığını düşünmektedir. Ancak elbette ki Çin ve Vietnam bu iddiaları reddetmiş ancak Avrupa Birliği nezdinde yaptıkları başvurular sonuçsuz kalmıştır⁶⁸.

Bu örnek Avrupa Birliği'nin Çin karşısında uygulamaya koyduğu korumacı politikaların tek örneği değildir. 2008 yılına ait bir başka habere göre Avrupa Birliği Çin'de üretilen vida ve cıvatalara karşı çeşitli oranlarda anti-damping vergileri koymaya hazırlanmaktadır. Bu vergiler önümüzdeki beş yıl

⁶⁷ Yale University, Europe's New Protectionism, <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=594> (20 Ağustos 2008).

⁶⁸ European Trade Protectionism Revives, http://english.peopledaily.com.cn/200603/27/eng20060327_253816.html (25 Aralık 2008).

için geçerli olacaktır. Bu nlemin onaylanmasında 14 ülke vergiler lehinde, 12 ülke aleyhinde oy kullanmıştır ve bir ye ülke de oylamaya katılmamıştır.

Bu geleişme zerine Belçika'da bir niversite profesörü ticarete korumacılığın zararlı olduğunu ve dünya liderlerinin güncel mali kriz döneminde korumacılığın yayılmasını engellemeye çalışmaları gerektiğini belirtmiştir. Çin ise Avrupa Birliğinin Çin rnleri karşısında bu tür anti-damping vergileri uygulayarak korumacı politikalara dönüş yapmasını bir bahane olarak görmektedir. Avrupa Birliğinin uyguladığı bu yeni korumacı politikaların ardında politik sebeplerin olduğu da belirtilmiřtir⁶⁹.

Türkiye'de dış ticaret korumacılığı geleneksel hale gelmiş ve eğitim sistemine bile girmiştir. Yerli malı haftası ve "*yerli malı yurdun malı herkes onu kullanmalı*" sözünün geçmişi belki de Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana yeniden yapılandırılan Türk ekonomisini koruma altına almak amacıyla onlarca yıl öncesine dayanmaktadır.

1.5. PAZAR EKONOMİSİ REFORMLARI VE KORUMACILIK

1980lerde meydana gelen borç krizinin ardından Türkiye dahil birçok ülkede ithal ikameci politikalarda değişikliğe gidilmeye başlanmıştır. Bu dönemde Komünizm kmş ve eski Demir Perde lkeleri ile devletçi ekonomiyi benimsemiş ülkelerde pazara dayalı reformlar başlatılmıştır. Bu dönemden neo-liberal düşünceler zaferle çıkmıştır. Eski komünist ülkelerde Sosyalizm'in ekonomik bir sistem olarak ktğ görüşü hakimken sosyalist sistem daha ziyade bireysel özgürlüklere ve özel mülkiyete düşmandı. Bu durum bu ülkelerde pazar ekonomisine geçmek için popüler destek almayı kolaylaştırdı. Öte yandan dünyanın diğer kısımlarında ithal ikamesi politikalar uygulamış ülkeler arasında da pazar ekonomisine geçilmesi yönünde genel bir konsensus hakimdi. Bazı gelişmekte olan ülkeler ekonomik serbestleşmeye

⁶⁹ Trade protectionism against China is growing,
<http://english.peopledaily.com.cn/90001/90780/91421/6557104.html> (25 Aralık 2008).

karşı gönülsüz olmasına rağmen 1990'lara gelindiğinde ekonomik serbestleşme birçok ülkede uygulanmaya başlanmıştı. Bazı ülkelerin gönülsüz olmasının başlıca sebebi pazar ekonomisine geçiş sürecinin bu ülkeler açısından bir tür mini devrim niteliğinde olmasıydı. Pazar ekonomisine geçiş devletin ekonomideki rolünün yeniden gözden geçirilmesini ve giderek daha da azalmasını gerektirmekteydi. Devlet ancak sağlık, eğitim, ve alt yapı konularında ekonomide söz sahibi olabilmekteydi⁷⁰. Öte yandan ekonomik serbestleşme sonucu kamu memurları ve politikacılar kendi partizan ve kişisel hedefleri için devlet bürokrasisini kullanamaz duruma gelmekte ve bu sayede devlet rant peşinde koşulan aktivitelerden arındırılmış olmaktaydı.

Ticari serbestleşme reformlarının uygulanmasındaki esas motif korumacılığın negatif sonuçlarını tersine döndürmek ve özellikle de anti-ihracat eğiliminin önüne geçmektir. Bu eğilimler daha ziyade ithal ikameci politikalar uygulayan ülkelerde bulunmaktadır. İthal ikameci politikalar uygulanmasının esas amacı ithal ikamesi yolu ile ülke ekonomilerinin endüstrileşmesidir. Bu amaçla hükümetler yerel endüstrilere bazı yardım paketleri sunmuşlardır. Bir ithal ikameci politika, şu elemanlardan oluşmaktadır: Tüketici ürünlerinde yüksek ithal tarifeleri, makine yada ara ürün ithalinde düşük yada negatif tarife, endüstri firmalarına ucuz kredi, endüstriyel üreticiler için tercihli kur oranları, altyapı yada temel endüstrilere kamu yatırımları yapılması⁷¹. İthal ikameci politika uygulanmasının bir başka önemli ögesi de kentsel yatırımlara vurgu yapılması ve köy yada tarım ihraç gelirlerinin bu tür kentsel ve endüstriyel yatırım alanlarında kullanılması eğilimidir. Bu bakımdan ithal ikamecilik daha ziyade gelişmiş ülkelerde rastlanan endüstriyelleşme düzeyinin yakalama isteğinde ve hedefindedir.

Bazı ülkeler ihracat yapan sektörlerini yüksek oranlarda vergilere tabi tutarak bu şekilde gelir yaratmaya çalışsa da özellikle Doğu Asya ülkeleri

⁷⁰ Monica Arruda de Almeida, What Prevents Economic Liberalization? The Political Economy of Trade Protectionism, Kaliforniya Üniversitesi, **Politika Doktora Tezi**, 2004, s. 11-14.

⁷¹ Almeida, a.g.e., s. 15.

ihracat yapan sektörlerin öneminin farkına varmışlar ve yerel endüstrilerde üretkenliği arttırma yollarına gitmişlerdir. Ancak ithal ikameci politikalar çok önceleri tükenme sinyalleri vermiştir. Belli bir miktarda istihdam ve endüstrileşme yaratılmış da olsa yine de işsizlik problemi yeteri miktarda çözülememiştir. Bu politikalar altında bireyler daha ziyade kentsel yerleşimlerde iş aramak durumunda kalmış ve köysel yerleşimlerde herhangi bir yatırım yada iyileşme olmamıştır. İthal İkameci Politikalar uygulayan ülkeler 1980’lerde borç krizi ile karşılaştıklarında yıllardır ticari korumacılık uygulaması yapmakta olup bu uygulamaya son derece alışmışlardır. Ancak bir süre sonra işler kötü gitmeye başladığında bu politikaların kabul edilebilir bir yanı kalmamıştır.

Bu korumacı politikalar yerine ticaretle serbestleşme ve ihracatın desteklenmesi ve teşvik edilmesi herkes tarafından savunulmaya başlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Tarihsel olarak hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler bir miktar korumacılık uygulamıştır. Ticari serbestliğin en önemli avantajı katılan ülkelerin her birinin refah durumunu arttırmasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI TİCARETTE TARİFE DIŞI ENGELLER

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı UNCTAD'ın yaptığı sınıflamaya göre uluslararası ticarete tarife dışı engeller yedi ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar: (1) Gümrük Vergisine Eş Etkili Vergi ve Harçlar, (2) Fiyat Denetim Tedbirleri, (3) Finansal Tedbirler, (4) Otomatik Lisans Tedbirleri, (5) Tekelleşme Tedbirleri, (6) Miktar ve İçerik Kontrolüne İlişkin Tedbirler ve (7) Teknik Engeller⁷². Şimdi bunları sırasıyla inceleyelim.

2.1. GÜMRÜK VERGİSİNE EŞ ETKİLİ VERGİ VE HARÇLAR

Bunlar sabit bir oran ya da tutar temelinde malın değeri yada miktarı üzerinden belirlenir ve tahsil edilirler. Bu bakımdan gümrük tarifelerine benzer bir etkileri vardır. Bazı durumlarda ülkeler, gümrük vergilerini kaldırdıkları halde ithal edilen mallara bu vergileri uygulamaktadırlar. Yine ithal edilen mallardan alınan yüksek vergi ve harçlar da gümrük vergisi gibi bir etki yaratır ve bu da yurt içi piyasasında satılan ithal malın fiyatını arttırır.

Bu vergi ve harçlar esas olarak ek gümrük vergisi, ek gümrük resmi ve harçlar, dahili vergi ve harçlardan oluşur. Ek gümrük vergisi ile amaç yerli üreticileri ve yerli üretimi korumaktır. Yine bu ek gümrük vergisinin dışında ithal edilen mallara çeşitli dolaylı ve dolaysız vergi ve harçlar da uygulanır. Bu vergiler arasında işlem vergileri, damga vergisi, havaalanı lisans ücreti, konsolosluk fatura ücreti, istatistik vergisi, taşımacılık faaliyetlerinden alınan

⁷² M. Külünk, **Uluslararası Ticarete Tarife Dışı Engeller ve İhracatçılarımızın Karşılaştığı Zorluklar**, İstanbul: Erkam Matbaası, 2004, s. 14.

vergiler ve hassas kategorideki ürünlerden alınan vergiler örnek verilebilir. Yine belediye vergisi, gümrük formaliteler vergisi, ihracat destekleme fonu ve diğer özel fonlara yapılan kesintiler, motorlu taşıtların ithalatında alınan kayıt vergisi gibi vergi ve harçlar da bu gruba girer. Ancak alınan vergi ve harçların GATT anlaşmasını imzalayan ülkeler için GATT Anlaşmasının 8. Maddesi'ne aykırı olmaması gerekmektedir. Zira bu maddede alınan ek ücret ve vergilerin yerli ürünleri korumaya, ithalat veya ihracatı engellemeye ve gelir elde etmeye yönelik olarak kullanılmaması gerektiği ifade edilmektedir. Yukarıda belirtilen vergi ve harçların bir kısmını oluşturan dahili vergi ve harçlar üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar: brüt değer üzerinden (*ad valorem*) alınan satış vergisi; her aşamada sadece eklenen net değer üzerinden kesilen katma değer vergisi; üretim, dağıtım ve satış olmak üzere ürünün değişik aşamalarında katlanarak artan ve brüt değer üzerinden kesilen çoklu satış vergisidir. Bunlara ek olarak ithal ürünlere iç piyasada alkollü içki ve lüks tüketim malları üzerinden kesilen tüketim vergileri uygulanmaktadır. Yine dahili piyasada hassas ürünlere uygulan çeşitli vergi ve ücretler ithal ürünlere de uygulanmaktadır. Örneğin, emisyon vergileri, mamul ürün vergileri ve idari harçlar. Fakat GATT Anlaşmasının 3. Maddesi ithal ürünlere uygulanan bu dahili vergilerin yerli üreticiyi korumaya yönelik olmaması gerektiğini belirtmektedir⁷³.

2.2. FİYAT DENETİM TEDBİRLERİ

Fiyatları denetlemek amacıyla uygulanan tedbirler diğer ülkelerin adil olmayan ticari uygulamalarının olumsuz etkilerinin üstesinden gelmek, belirlenmiş ürünlerin yurt içi piyasasındaki fiyatlarının ortaya çıkacak fiyat dengesizliklerine karşı ya da uluslararası ticari ortamda meydana gelecek istikrarsızlıklara karşı kontrol altında tutmak ve ithal edilen malların fiyatlarının yerli malların fiyatının altına düştüğü zaman yurt içi piyasasındaki fiyat istikrarını devam ettirmek için uygulanır. Bu tedbirler uygulanırken ithal edilen

⁷³ "Excerpts from the Global Agreement on Tariffs and Trade", <http://www.ciesin.columbia.edu/TG/PI/TRADE/gatttxt.html#art3> (12 Haziran 2009).

malların fiyatlarıyla yurt içinde üretilip satılan malların fiyatları arasındaki farklar dikkate alınır. Uygulanan tedbirler arasında fiyat düzeltmeleri, gönüllü olarak asgari fiyat uygulaması veya fiyat araştırması vardır. Bu uygulanan tedbirler çeşitli harçların uygulanması, anti-damping, karşı vergiler ve ithalat lisansının iptal edilmesi gibi tedbirlere yerini bırakabilir. Bu tedbirlere kısaca bir göz atalım:

2.2.1. İdari Fiyat Düzenlemeleri

Burada ithal edilen mallarla ilgili olarak ithal eden ülkenin yetkilileri üretici ve tüketici ülkenin iç piyasa fiyatlarını dikkate alarak taban ve tavan fiyatları belirler ya da cari uluslararası fiyatları temel alır. Fiyat düzeltmeleri değişik ülkeler ve/veya sektörler için farklı şekillerde uygulanabilir.

2.2.2. Fiyat Bandı

Fiyat bandı uygulaması ülkelerin çoğu tarafından daha ziyade tarım ürünlerinin ithalatının kısıtlanması amacıyla uygulanır. Bu uygulama ile ilgili ürünlerin uluslararası piyasalardaki fiyatları belirli bir süre izlenir ve böylelikle de belirli bir fiyat düzeyi belirlenir. Belirlenen süreler için, örneğin 5 yıllık bir süre için, ilgili malın en düşük ve en yüksek fiyatları belirlenerek en düşük ve en yüksek fiyat aralığının içerisinde kalan ithalat fiyatları için normal gümrük tarifeleri uygulanır, bu değerlerin altında kalan fiyatlara ise kademeli olarak daha yüksek gümrük vergileri uygulanır⁷⁴. Fiyat bandı uygulayan ülkelere bir örnek Şili olarak verilebilir⁷⁵.

2.2.3. Değişen Vergiler Veya Harçlar

Bu daha ziyade ithal edilen tarım ve gıda ürünlerinin fiyatlarının yurt içinde üretilen ürünlerin fiyatlarıyla eşleştirilmesinde uygulanır. Burada

⁷⁴ Külünk, a.g.e., s. 6.

⁷⁵ Chile -Price Band System and Safeguard Measures Relating to Certain Agricultural Products http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds207_e.htm (12 Haziran 2009).

önceden belirlenen bir süre ve fiyat seviyesi baz alınır. Bu uygulamaya eşik fiyat ve referans fiyat denir. Örneğin, Türkiye'nin Çin'den ithal ettiği dokuma ve örme kumaşlarla ilgili olarak referans fiyat uygulaması yapılır. Bu uygulamada baz alınan temel ürünlerde ürünlerin ağırlık ve hacmine göre, ürünlerin toplam fiyatından katma değer düşülür. Yine Türkiye'den Avrupa Birliği'ne ihraç edilen işlenmiş tarım ürünlerinde tarım payı-sanayi payı şeklinde bir ayırım yapılır⁷⁶.

2.2.4. Anti-Dumping Tedbirleri

Damping'in İngilizce dilindeki karşılığı "dumping" kelimesi olup, sözlükte dökmek, atmak, boşaltmak anlamları verilmektedir. Genellikle, çöp gibi istenmeyen şeylerin elden çıkarılması eylemlerini betimlemek için kullanılmaktadır. Terim uluslararası ticarete serbest ticaret konusunda anlaşmazlıkların ortaya çıktığı dönemlerde kullanılmaya başlanmıştır. Ucuzluğun sebebi incelenmeksizin, malların yurt dışında ucuz satıldığı her durum damping olarak nitelendirilmekteydi. Örtük olarak malların düşük olan kalitelerinden dolayı menşe ülkede talep bulamadığı ve yalnızca baştan atılmak amacıyla ihraç edildiği ima edilmektedir⁷⁷.

Damping kavramı ilk olarak Viner tarafından ulusal pazarlar arasındaki fiyat farklılaşmasını vurgulamak amacı ile önerilmiştir⁷⁸. Buna göre malın iç pazardaki satış fiyatı dış pazardakinden daha yüksektir. Serbest rekabet piyasasında bir ürünün fabrika çıkış fiyatının tüm alıcılar için aynı olması beklenmektedir. Ancak işin içine ürün kalitesi, markası, satış şartları, devlet yardımları gibi faktörler dahil olunca fiyat farklılaşması gibi sonuçlar elde edilmektedir. Ancak dampingde ihracatçının iç pazarda karşılaştırmalı bir üstünlük elde etmeden ihraç edilen ürün dış pazardaki talep esnekliği büyüklüğü neticesinde daha düşük fiyatla satılmaktadır. Damping için gerekli

⁷⁶ Külünk, a.g.e., s. 6-7.

⁷⁷ O.Kaymakçı, N. Avcı, ve R. Şen, **Uluslararası Ticarete Giriş: Teori, Politika ve Uygulama**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2007, s. 66.

⁷⁸ M.J. Trebilcock, Robert Howse, **The Regulation of International Trade**, Routledge, 2005 ,s. 257.

koşul en az iki ya da daha fazla pazarın bulunması ve alt pazarlardan birinin diğer pazarlardan izole olmasıdır. Bu durumda alt pazarlardaki talep esnekliklerinde bir fark bulunuyorsa talebin daha az esnek olduğu bir pazarda daha yüksek bir fiyat uygulanması sureti ile fiyat farklılaşması yapmak karlı olabilmektedir⁷⁹.

Bir malın iç pazar fiyatı dış pazar fiyatının üstünde ise damping ortaya çıkar. Eğer ithalatçı ülke bu uygulama sonucunda ülkede maddi kayıplar olduğunu ortaya çıkarırsa anti-damping uygulaması başlatır. Anti-damping uygulamasını tespit edilmesi ile GATT, anti-damping anlaşmasının 6. maddesine göre ithalatçı ülke anti-damping soruşturması başlatır ve bu soruşturma sürecinde de koruyucu nitelikte anti-damping önlemleri almaya hakkı vardır⁸⁰. Bu önlemlerden bazıları anti-damping vergileri ve fiyat ayarlamalarıdır.

Türkiye’de dampingle mücadelede çeşitli yollar denenmektedir. Ülkemiz tarafından dampingle mücadelede uygulanan araçları anlamak için Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın sitesinde 2008 Aralık ayı itibariyle yayınlanan dampinge karşı vergi şeklinde kesin önlem uygulamalarını gösteren bir sonraki sayfadaki tabloyu incelemekte fayda vardır. Bu tabloda dampinge karşı vergi şeklinde kesin önlem uygulanan maddeler listelenmiştir.

⁷⁹ Kaymakçı, Avcı ve Şen, a.g.e., s. 67.

⁸⁰ Külünk, a.g.e., s. 7.

Tablo 2**Dampinge Karşı Vergi Şeklinde Kesin Önlem Uygulamaları**

G.T.İ.P.	MADDE İSMİ	ÜLKE	ÖNLEM TEBLİĞ NO	ÖNLEM ORANI (CIF%) / MİKTARI
6902.10.00.10.11 6902.10.00.10.12 6902.10.00.10.13 6815.91	Ateş Tuğlaları(Kromit, Magnezit ve Krom Magnezit)	Çin Halk Cumhuriyeti	2007/11	145 \$/Ton
7408.11	Bakır Teller (Bakır Filmaşın)	Rusya Federasyonu	2005/24	3%
7408.11	Bakır Teller (Bakır Filmaşın)	Ukrayna	2006/14	7%
6301.40 6301.90 6001.10.00.00.11 6001.92	Battaniyeler ve Diz Battaniyeleri (Sentetik Liflerden) ve Yalnız Kesilerek Bataniye Elde Edilebilen Rolu veya Kesilmiş Halde Öre Tüylü Mensucat	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/27	4 \$/KG
7307.19	Boru Bağlantı Parçaları (Demir veya Çelikten)	Brezilya	2006/23	400 \$/Ton
7307.19	Boru Bağlantı Parçaları (Demir veya Çelikten)	Çin Halk Cumhuriyeti	2006/23	800 \$/Ton
7307.19	Boru Bağlantı Parçaları (Demir veya Çelikten)	Bulgaristan	2006/24	400 \$/Ton
7307.19	Boru Bağlantı Parçaları (Demir veya Çelikten)	Endonezya	2006/24	253-400 \$/Ton
7307.19	Boru Bağlantı Parçaları (Demir veya Çelikten)	Hindistan	2006/24	305-400 \$/Ton
7307.19	Boru Bağlantı Parçaları (Demir veya Çelikten)	Sırbistan- Karadağ	2006/24	400 \$/Ton
7307.19	Boru Bağlantı Parçaları (Demir veya Çelikten)	Tayland	2006/24	147-400 \$/Ton
3921.90.60.00.11 3921.90.60.00.13 5407.20.11.90.00 5407.20.19.90.00	Brandalar (Polietilenden ve Polipropilenden Dokuma)	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/33	1,06 ABD Doları/Kg
3921.90.60.00.11 3921.90.60.00.13 5407.20.11.90.00 5407.20.19.90.00	Brandalar (Polietilenden ve Polipropilenden Dokuma)	Vietnam	2008/33	1,16 ABD Doları/Kg
7010.20.00.00.00	Cam Kapak	Çin Halk Cumhuriyeti	2003/22	0,91\$/KG
5806.32.90.00.11 5806.32.90.00.19	Cırt Bant / Diğerleri	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/36	3,86 \$/KG

5806.32.90.00.11 5806.32.90.00.19	Cırt Bant / Diğerleri	Çin Tayvanı	2008/36	1,83 \$/KG
9613.10.00.00.00 9613.20.10.00.00 9613.90.00.00.11	Çakmaklar (Doldurulamayan veya Plastik Gövdeli Manyetolu Doldurulabilen) ve Plastik Gaz Hazneleri	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/16	0,05 \$/ADET 0,05 \$/ADET 0,02\$/ADET
9613.10.00.00.00 9613.20.90.00.00 9613.20.10.00.00 9613.90.00.00.11	Çakmaklar (Doldurulamayan, Doldurulabilen veya Plastik Gövdeli Manyetolu Doldurulabilen) ve Plastik Gaz Hazneleri	Vietnam	2008/17	0,05 \$/ADET 0,05 \$/ADET 0,05 \$/ADET 0,02\$/ADET
9613.20.90.00.00	Çakmaklar (Doldurulabilen Gazlı Cep Çakmağı)	Çin Halk Cumhuriyeti	2004/25	0,05 \$/ADET
8715.00.10.00.00 8715.00.90.00.00	Çocuk Arabaları, Pusetler / Yanlız Şasiler	Çin Halk Cumhuriyeti	2004/15	8 \$/ADET- 5 \$/ADET
4011.20.10.00.11 4011.20.10.00.12 4011.20.10.00.19 4011.20.90.00.11 4011.20.90.00.12 4011.20.90.00.19	Dış Lastikler (Ağır Vasıta Radyal Dış Lastikleri/ Konvensiyonel Dış Lastikleri)	Çin Halk Cumhuriyeti	2005/18	%60 - %87
40.11.10.00.90.14 40.11.10.00.90.15	Dış Lastikler (Hafif Ticari Araç Radyal Dış Lastikleri / Konvensiyonel)	Çin Halk Cumhuriyeti	2005/18	%60- %87
4011.62.00.00.00 4011.63.00.00.00 4011.69.00.00.00 4011.93.00.00.00 4011.94.00.00.00 4011.99.00.00.00	Dış Lastikler (İş Makinaları için)	Çin Halk Cumhuriyeti	2005/18	87%
4011.10.00.10.00 4011.10.00.90.11 4011.10.00.90.12 4011.10.00.90.13 4011.10.00.90.19	Dış Lastikler (Otomobil için)	Çin Halk Cumhuriyeti	2005/18	60%
4011.61.00.00.00 4011.92.00.00.00	Dış Lastikler (Zirai Araçlar için)	Çin Halk Cumhuriyeti	2005/18	87%
4011.40 4013.90.00.00.11	Dış Lastikler / İç Lastikleri (Motosiklet)	Çin Halk Cumhuriyeti	2003/7	%37-%100
4011.40 4013.90.00.00.11	Dış Lastikler / İç Lastikleri (Motosiklet)	Tayland	2003/7	%68-%100
4011.40 4013.90.00.00.11	Dış Lastikler / İç Lastikleri (Motosiklet)	Çin Tayvanı	2004/21	6%-21%
4011.40 4013.90.00.00.11	Dış Lastikler / İç Lastikleri (Motosiklet)	Vietnam	2004/21	29%-49%
4011.50.00.00.00 4013.20.00.00.00	Dış Lastikleri / İç Lastikleri (Bisiklet)	Çin Halk Cumhuriyeti	2003/6	%33-%50
4011.50.00.00.00	Dış Lastikleri / İç	Hindistan	2003/6	%20-%64

4013.20.00.00.00	Lastikleri (Bisiklet)			
4011.50.00.00.00 4013.20.00.00.00	Dış Lastikleri / İç Lastikleri (Bisiklet)	Tayland	2003/6	%100-%100
4011.50.00.00.00 4013.20.00.00.00	Dış Lastikleri / İç Lastikleri (Bisiklet)	Çin Tayvanı	2004/22	30%-44%
4011.50.00.00.00 4013.20.00.00.00	Dış Lastikleri / İç Lastikleri (Bisiklet)	Sri Lanka	2004/22	50%-44%
4011.50.00.00.00 4013.20.00.00.00	Dış Lastikleri / İç Lastikleri (Bisiklet)	Vietnam	2004/22	30%-44%
9105.21	Duvar Saatleri (Pili ve Akümülatörlü)	Çin Halk Cumhuriyeti	2007/17	2,10 \$/ADET
8415.10.90 8415.81 8415.82	Duvar Tipi Split Klimalar / Duvar Tipi Split Klimalar Dış Ünitesi/ Duvar Tipi Split Klimalar İç Ünitesi	Çin Halk Cumhuriyeti	2006/20	25%
8415.10.90 8415.81 8415.82	Duvar Tipi Split Klimalar / Duvar Tipi Split Klimalar Dış Ünitesi/ Duvar Tipi Split Klimalar İç Ünitesi	Malezya	2009/6	%0-%25
8501.20.00.90.00	Elektrik Motorları (Gücü 37 W ı geçen Universal AC/DC Motorları)	Çin Halk Cumhuriyeti	2006/9	1 \$/ADET
9607.11 9607.19	Fermuarlar (Kayarak İşleyen)	Çin Halk Cumhuriyeti	2005/7	3 \$/KG
7315.81 7315.82	Gemi Zinciri	Çin Halk Cumhuriyeti	2003/23	331 \$/TON - 403 \$/ TON
6802.23 6802.93	Granitler	Çin Halk Cumhuriyeti	2006/25	90 \$/Ton
7312.10.81.00.00 7312.10.83.00.00 7312.10.85.00.00 7312.10.89.00.00 7312.10.98.00.00	Halat ve Kablolar (Kapalı Halatlar Dahil)	Çin Halk Cumhuriyeti	2004/24	1 \$/KG
7312.10.81.00.00 7312.10.83.00.00 7312.10.85.00.00 7312.10.89.00.00 7312.10.98.00.00	Halat ve Kablolar (Kapalı Halatlar Dahil)	Rusya Federasyonu	2004/24	0,5 \$/KG
7312.10.49 7312.10.61 7312.10.65 7312.10.69	Halatlar ve Kablolar için Demetli Teller (Demir ve Çelikten) (Toron)	Çin Halk Cumhuriyeti	2006/32	1 \$/KG
7312.10.49 7312.10.61 7312.10.65 7312.10.69	Halatlar ve Kablolar için Demetli Teller (Demir ve Çelikten) (Toron)	Rusya Federasyonu	2006/32	0,5 \$/KG
9609 .10	Kalemler (Grafitli Kurşun Kalemler) ve Kurşun Boya Kalemleri	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/35	3,16 \$/144 ADET

9609 .10	Kalemler (Grafitli Kurşun Kalemler) ve Kurşun Boya Kalemleri	Tayland	2007/5	3,16 \$/144 ADET
9608.10.10.10.00 9608.40.00.10.00 9608.50.00.10.00	Kalemler (Plastikten Mürekkepli Bilyalı Kalemler / Plastikten Kurşun Dolma Kalemler / Plastikten Olanlar)	Çin Halk Cumhuriyeti	2004/4	0,066 \$/ADET 0,040 \$/ADET
8301.40.11.00.00 8301.40.19.00.00 8301.60.00.00.00	Kapı Kilitleri (Topuzlu Kapı Kiliti /Diğer Kilitler /Yalnız Kapı Kilitleri için Silinmdir- Bareller ile Kilit Kasası	Çin Halk Cumhuriyeti	2003/16	1,6 \$/ADET - 1,77 \$/ADET - 0,74 \$/ADET
5603.14	Koagüle Suni Deri	Çin Halk Cumhuriyeti	2009/12	1,9 ABD Doları/Kg
4412.10.00.00.00 4412.31.10.00.00 4412.31.90.00.00 4412.32.00.00.00 4412.39.00.00.00	Kontraplaklar	Çin Halk Cumhuriyeti	2006/28	240 \$/M3
4411.13.90 4411.14.90 4411.92.90 4411.93.90	Laminat Parke (Levha halinde olsun olmasın)	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/24	1,60-2,40 \$/m2
4418.72.00.00.00	Lamine Parkeler	Çin Halk Cumhuriyeti	2006/17	35%
4418.72.00.00.00	Lamine Parkeler	Endonezya	2006/17	25%
8207.50.60.00.00 8207.70.31.00.19	Matkap Uçları / Parmak Frezeler	Çin Halk Cumhuriyeti	2005/3	6 \$/KG / 10 \$/KG
5407. ...	Mensucat (5407 Sentetik Flamenten)	Filipinler	2006/30	70%
5407. ...	Mensucat (5407 Sentetik Flamenten)	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/25	70%
5407. ...	Mensucat (5407 Sentetik Flamenten)	Çin Tayvanı	2008/25	%13,91- %30,84
5407. ...	Mensucat (5407 Sentetik Flamenten)	Güney Kore	2008/25	%14,64-%40
5407. ...	Mensucat (5407 Sentetik Flamenten)	Malezya	2008/25	16%
5407. ...	Mensucat (5407 Sentetik Flamenten)	Tayland	2008/25	%8,67- %30,93
55.13 55.14 55.15 55.16	Mensucat (55 Grubu Sentetik ve Suni Devamsız Liflerden Dokunmuş)	Çin Halk Cumhuriyeti	2007/10	87%
5801	Mensucat (58.01 Dokunmuş Kadife, Peluş ve Tırtıl Mensucat)	Çin Halk Cumhuriyeti	2006/2	1,5 \$/Kg
8302.10.00.00.00 8302.50.00.00.00 8302.42.00.00.00	Menteşeler / Sabit Askılıklar, Şapka Askıları, Dirsekleri / Çekmece Rayları	Çin Halk Cumhuriyeti	2004/3	1,39 \$/KG - 1,39 \$/KG - 0,508 \$/KG

8302.10.00.00.00 8302.50.00.00.00 8302.42.00.00.00	Menteşeler / Sabit Askılıklar, Şapka Askıları, Dirsekleri / Çekmece Rayları	Çin Tayvanı	2008/29	1,39 \$/KG - 1,39 \$/KG - 0,508 \$/KG
8302.10.00.00.00 8302.50.00.00.00 8302.42.00.00.00	Menteşeler / Sabit Askılıklar, Şapka Askıları, Dirsekleri / Çekmece Rayları	Endonezya	2008/29	1,39 \$/KG - 1,39 \$/KG - 0,508 \$/KG
8302.10.00.00.00 8302.50.00.00.00 8302.42.00.00.00	Menteşeler / Sabit Askılıklar, Şapka Askıları, Dirsekleri / Çekmece Rayları	Malezya	2008/29	1,39 \$/KG - 1,39 \$/KG - 0,508 \$/KG
5605.00	Metalize İplikler (Dokunmaya Elverişli İpliklerden, Gipe Edilmiş olsun olmasın)	Çin Tayvanı	2004/19	2,2 \$/KG
5605.00	Metalize İplikler (Dokunmaya Elverişli İpliklerden, Gipe Edilmiş olsun olmasın)	Güney Kore	2004/19	2,2 \$/KG
5605.00	Metalize İplikler (Dokunmaya Elverişli İpliklerden, Gipe Edilmiş olsun olmasın)	Çin Halk Cumhuriyeti	2004/19	2,2 \$/KG
5605.00	Metalize İplikler (Dokunmaya Elverişli İpliklerden, Gipe Edilmiş olsun olmasın)	Hindistan	2004/19	2,2 \$/KG
8208.30.90.00.00	Mutfak Robotu Bıçakları	Çin Halk Cumhuriyeti	2009/17	20,85 \$/KG
5402.31	Naylon veya Diğer Poliamidlerden Tek Katının Her Biri 50 Teksi Geçmeyen Tekstürize İplikler	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/31	37%
3701.30.00.00.29	Ofset Baskı Kalıpları (Alüminyumdan Mamul Hassaslaştırılmış)	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/32	2,65 ABD Doları/Kg
7315.20.00.00.00	Patinaj Zinciri	Çin Halk Cumhuriyeti	2005/19	1500 \$/Ton
2905.42.00.00.00	Pentaeritrol	Çin Halk Cumhuriyeti	2005/14	270 \$/TON
3920.62.19.00.00 3920.69.00.00.00 3921.90.19.00.00	Polietilen Teraftalat (PET) Filmler	Hindistan	2009/8	4,25-21,61 %
3907.60.20.00.00	PET Resin, PET Cips	Çin Halk Cumhuriyeti	2006/1	7%
3907.60.20.00.00	PET Resin, PET Cips	Çin Tayvanı	2006/1	7%
3907.60.20.00.00	PET Resin, PET Cips	Endonezya	2006/1	7%
3907.60.20.00.00	PET Resin, PET Cips	Güney Kore	2006/1	7%
3907.60.20.00.00	PET Resin, PET Cips	Hindistan	2006/1	7%
3907.60.20.00.00	PET Resin, PET Cips	Malezya	2006/1	7%
3907.60.20.00.00	PET Resin, PET Cips	Tayland	2006/1	7%

3904.10.00.00.19	Polivinil Klorür (PVC-S)	ABD	2009/18	45\$/TON
3904.10.00.00.19	Polivinil Klorür (PVC-S)	Almanya	2009/18	25\$/TON-
3904.10.00.00.19	Polivinil Klorür (PVC-S)	İtalya	2009/18	25\$/TON- 45\$/TON
3904.10.00.00.19	Polivinil Klorür (PVC-S)	Romanya	2009/18	25\$/TON- 45\$/TON
5503.20.00.00.00	Polyester Elyaf	Çin Tayvanı	2009/13	%6,4-%20,1
5503.20.00.00.00	Polyester Elyaf	Hindistan	2009/13	%16,5-%23,9
5503.20.00.00.00	Polyester Elyaf	Tayland	2009/13	%15,8-%22,0
5503.20.00.00.00	Polyester Elyaf	Beyaz Rusya	2004/23	15%
5503.20.00.00.00	Polyester Elyaf	Endonezya	2006/26	6,2-%12
5503.20.00.00.00	Polyester Elyaf	Güney Kore	2006/26	10%
5503.20.00.00.00	Polyester Elyaf	Çin Halk Cumhuriyeti	2007/13	0,08 \$/KG
5503.20.00.00.00	Polyester Elyaf	Suudi Arabistan	2007/13	0,11 \$/KG
5402.47	Polyesterden Düz İplikler	Güney Kore	2006/12	% 5,2-10,9
5402.33	Polyesterden Tekturize İplikler	Çin Tayvanı	2006/31	%9,9-%28,6
5402.33	Polyesterden Tekturize İplikler	Güney Kore	2006/31	%33,7
5402.33	Polyesterden Tekturize İplikler	Hindistan	2006/31	%6,8-%20,3
5402.33	Polyesterden Tekturize İplikler	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/41	268 - 351 \$/TON
5402.33	Polyesterden Tekturize İplikler	Endonezya	2008/41	48 - 240 \$/TON
5402.33	Polyesterden Tekturize İplikler	Malezya	2008/41	276 \$/TON
5402.33	Polyesterden Tekturize İplikler	Tayland	2008/41	198 - 300 \$/TON
55.08; 55.09 (5509.52; 5509.61; 5509.91 hariç) 55.10 (5510.20 hariç); 55.11	Sentetik ve suni devamsız liflerden iplikler	Çin Halk Cumhuriyeti	2009/1	0,49 - 0,80 \$/KG
55.08; 55.09 (5509.52; 5509.61; 5509.91 hariç) 55.10 (5510.20 hariç); 55.11	Sentetik ve suni devamsız liflerden iplikler	Hindistan	2009/1	0,29 - 0,39 \$/KG
55.08; 55.09 (5509.52; 5509.61; 5509.91 hariç) 55.10 (5510.20 hariç); 55.11	Sentetik ve suni devamsız liflerden iplikler	Endonezya	2009/1	0 - 0,40 \$/KG
5903.20.10.10.00 5903.20.10.90.00 5903.20.90.10.00 5903.20.90.90.00	Suni Deri (Poliüretanla Sıvanmış, Kaplanmış, Lamine Edilmiş- Deri Taklidi)	Çin Halk Cumhuriyeti	2005/2	1 \$/KG / 1 \$/KG / 2,2 \$/KG / 2,2 \$/KG
8528.72.20.00.00 8528.72.31.00.00 8528.72.33.00.00 8528.72.35.00.00	Televizyonlar (Resim Tüplü)/ Resim Tüplü TV Üretiminde Kullanılan Ana Baskı Devre	Çin Halk Cumhuriyeti	2005/16	50%

4010.32.00.00.00 4010.34.00.00.00 4010.39.00.00.00	Transmisyon Kolonları (V- Kayışları)	Çin Halk Cumhuriyeti	2007/4	5,04 \$/KG
4010.32.00.00.00 4010.34.00.00.00 4010.39.00.00.00	Transmisyon Kolonları (V- Kayışları)	Hindistan	2007/4	3,50 \$/KG
4010.32.00.00.00 4010.34.00.00.00 4010.39.00.00.00	Transmisyon Kolonları (V- Kayışları)	Vietnam	2007/4	4,55 \$/KG
4007.00	Vulkanize Edilmiş Kauçuktan İplik ve İpler	Malezya	2009/14	11,6%-16,9%
4410.12	Yönlendirilmiş Lif Levha (YLL / OSB)	ABD	2008/34	24%
4410.12	Yönlendirilmiş Lif Levha (YLL / OSB)	Kanada	2008/34	15%

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ITH/DampingSubvansiyonDb/vergiler.xls>,
(Temmuz 2009)

Dampinge karşı vergi niteliğinde bu önlemlerin yanı sıra bir de devam etmekte olan dumping soruşturmaları vardır. Bu konudaki güncellenmiş en son liste ise şu şekildedir:

Tablo 3

Devam Etmekte Olan Damping Soruşturmaları

MADDE İSMİ	G.T.İ.P.	ÜLKE	TEBLİĞ NO	SORUŞTURMANIN AÇILDIĞI R.G. TARİH VE NO.
Dış Lastikler / İç Lastikleri (Motosiklet)	4011.40 4013.90.00.00.11	Endonezya	2008/10	20.03.2008
Dış Lastikler / İç Lastikleri (Motosiklet)	4011.40 4013.90.00.00.11	Malezya	2008/10	20.03.2008
Dış Lastikleri / İç Lastikleri (Bisiklet)	4011.50.00.00.00 4013.20.00.00.00	Endonezya	2008/11	20.03.2008
Dış Lastikleri / İç Lastikleri (Bisiklet)	4011.50.00.00.00 4013.20.00.00.00	Malezya	2008/11	20.03.2008
Dış Lastikleri / İç Lastikleri (Bisiklet)	4011.50.00.00.00 4013.20.00.00.00	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/14	26.04.2008
Dış Lastikleri / İç Lastikleri (Bisiklet)	4011.50.00.00.00 4013.20.00.00.00	Hindistan	2008/14	26.04.2008
Dış Lastikleri / İç Lastikleri (Bisiklet)	4011.50.00.00.00 4013.20.00.00.00	Tayland	2008/14	26.04.2008
Dış Lastikler / İç Lastikleri (Motosiklet)	4011.40 4013.90.00.00.11	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/15	26.04.2008
Dış Lastikler / İç Lastikleri (Motosiklet)	4011.40 4013.90.00.00.11	Tayland	2008/15	26.04.2008

Kapı Kilitleri (Topuzlu Kapı Kilidi /Diğer Kilitler /Yalnız Kapı Kilitleri için Silinmdir- Bareller ile Kilit Kasası	8301.40.11.00.00 8301.40.19.00.00 8301.60.00.00.00	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/23	22.07.2008
Gemi Zinciri	7315.81	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/37	17.12.2008
	7315.82			
Cam Kapak	7010.20.00.00.00	Çin Halk Cumhuriyeti	2008/38	17.12.2008
Cam Kapak	7010.20.00.00.00	Endonezya	2008/38	17.12.2008
Cam Kapak	7010.20.00.00.00	Hong Kong	2008/38	17.12.2008
Mono Etilen Glikol (MEG)	2905.31.00.00.00	Suudi Arabistan	2008/40	26.12.2008
Mono Etilen Glikol (MEG)	2905.31.00.00.00	Kuveyt	2008/40	26.12.2008
Mono Etilen Glikol (MEG)	2905.31.00.00.00	Bulgaristan	2008/40	26.12.2008
Menteşeler / Sabit Askılıklar, Şapka Askıları, Dirsekleri / Çekmece Rayları	8302.10.00.00.00 8302.50.00.00.00 8302.42.00.00.00	Çin Halk Cumhuriyeti	2009/3	06.02.2009
Plastik Maddelerden Olan Sıvı Mürekkepli Bilyalı Kalem	9608.10.10.10.00	Çin Halk Cumhuriyeti	2009/5	25.02.2009
Poliesterlerden Sentetik Devamsız Lifler (Polyester Elyaf)	5503.20.00.00.00	Çin Halk Cumhuriyeti	2009/9	18.04.2009
Demir Veya Çelikten Belirli Boru Bağlantı Parçaları	7307.91.00.00.00 7307.93.11.00.11 7307.93.11.00.12 7307.93.19.00.00	Çin Halk Cumhuriyeti	2009/10	18.04.2009
Mensucat (5407 Sentetik Flamenten)	5407. ...	Malezya	2009/15	18.06.2009

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ITH/DampingSubvansiyonDb/sorusturma.xls>. (3 Temmuz 2009).

2.2.5. Telafi Edici Tedbirler

Burada hükümetin korumak istediği sektördeki üreticiler için belirlediği yüksek bir iç fiyat vardır. Bu, minimum ithal fiyatını oluşturur. İlgili malın ithalinden içeride belirlenen destekleme fiyatı ile düşük ithal fiyatı arasındaki fark tutarında vergi alınır⁸¹. Bir ülkedeki ihraç malları için devlet desteği varsa ve bu ithalatçı ülkede maddi kayıplara yol açıyorsa bu durumda telafi edici tedbirlere başvurulabilir. Bu tür tedbirlerin başlıcaları, telafi edici vergiler ya da

⁸¹ O. Barbaros Kemer, **İhracat Teşvikleri**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2003, s. 9.

ihracatçı firma veya ülke tarafından fiyat ayarlanmalarının uygulanmasıdır. Telafi edici tedbirlerin uygulanmasına neden olan devlet destekleri sübvansiyon şeklinde olabilir. Bu sübvansiyonlar ucuz kredi temini ya da doğrudan ödeme şeklinde olabilir. Uygulamaların amacı, ihracatçı ülkenin kendi iç pazarında üretim, dağıtım ve ihracatı desteklemesidir. Bu tür uygulamalara en iyi örnek Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası uygulamalarıdır. Burada AB'ye üye ülkeler tarımı yüksek teşviklerle desteklemek ve ithalata sınırlamalar getirmek yolu ile kendi üreticilerini koruma altına alır. Ancak bu bir tür haksız rekabettir ve ilgili soruşturmalar anti-damping soruşturmaları gibi ele alınır. Dayanak noktası olarak GATT Anlaşması'nın 6. Maddesi ve GATT Sübvansiyon Anlaşması verilebilir⁸².

Bu tür fiyat denetim tedbirleri zaman zaman adil ticareti sağlama hedefinden sapar ve korumacı engeller biçimini alır. Örnek olarak, anti-damping, telafi edici vergiler ve gözlem tedbirleri çok rahat biçimde ithalatı sınırlayıcı birer araca dönüşebilir. Bu tip durumlarda ilgili ülkeler karşı tedbirler alır ve bu da neticede dünya ticaretini olumsuz yönde etkiler.

2. 3. FİNANSAL TEDBİRLER

Bu tür tedbirler yabancı dövizin ulaşma, yabancı dövizin maliyeti ve ödeme koşulları konusundaki düzenlemeleri içerir önlemlerdir ve özellikle üçüncü dünya ülkeleri tarafından uygulanan araçlardır. Amacı ise istikrarsız ekonomilerin korunmasıdır. Önemli etkenler, iç üretimi destekleme ve kendine yeten bir ülke olma isteğidir.

Döviz Kontrolü

Hükümetlerin döviz piyasasına doğrudan müdahalelerine döviz kontrolü (Exchange control) veya döviz kısıtlamaları (Exchange restrictions) adı verilmektedir. Döviz kontrolü uygulamasında, döviz işlemlerinin piyasa

⁸² Külünk, a.g.e., s. 7.

sistemleri içinde yürütülmesinin aksine ekonomideki tüm döviz işlemleri veya dövizin kullanımı ve tahsisi gibi belirli döviz işlemleri, otoriteler tarafından belirlenmektedir⁸³.

Döviz alım ve satım işlemlerini yürütmek üzere hükümetler Merkez Bankası (MB) veya diğer bir kamu bankasını görevlendirirler.

Döviz ihtiyacı duyanların MB'den döviz satın alabilmeleri için ise öncelikle kambiyo otoritelerinden ödemenin türü ve miktarı konusunda izin almaları gerekmektedir. Böylece dövize dayalı harcamalar ancak döviz gelirleri dahilinde yapılabileceğinden döviz gelir ve giderleri arasında denge sağlanmaya çalışılmaktadır⁸⁴.

Çoklu Kur Sistemi

Çoklu kur sisteminde (Multiple Exchange Rate) çeşitli mal ve hizmetler için farklı döviz kurları uygulanmaktadır.Çoklu kur sisteminin en basit şekli İkili Kur (Dual Rate) dur.İkili kur sisteminde, biri sabit resmi kur, diğeri piyasa kuru olmak üzere iki farklı kur söz konusudur.Resmi kur, serbest piyasa kuru değerinden daha düşüktür ve daha çok zorunlu tüketim malları, hammadde, ara malı ve yatırım malları ithalatında uygulanmaktadır. Resmi kurda ulusal para aşırı (overvalue) değerlenmiştir.

Resmi kurlar, ihracatta daha çok dünya piyasalarını sürümde önemli bir sorunla karşılaşılmayan mallar için uygulamaktadır.

İkili kur sisteminde lüks tüketim malları ithalatı veya ihracatı özendirilmek istenen sanayi ürünleri ve sermaye ihracatına serbest piyasadaki yüksek kurlar

⁸³ Franklin R. Root, **International Trade and Investment, Theory, Policy, Enterprise**, Cincinnati Ohio :South Western Publishing Co, 1973, s.325.

⁸⁴ S. Rıdvan Karluk, **Uluslararası Ekonomi, Teori, Politika, Sistem, Kurumlar**, Eskişehir:Bilim Teknik Yayınevi, 1987, s. 344 .

uygulanmaktadır.Özellikle sermaye ve hizmet alımlarına uygulanan yüksek kurlarla yurt dışına fon çıkışı engellenmeye çalışılmaktadır⁸⁵.

Nakit İhtiyat Payı Zorunluluğu: Bu uygulamada akreditif açılmadan önce ithalat bedelinin bir kısmı ya da tamamı ticari bir bankaya yatırılır. Bu miktarın döviz cinsinden olması istenebilir.

Peşin Vergi Tahsilatı: Bu uygulamada ithalat gümrük vergilerinin bir kısmı ya da tamamı ödenir ve ödenen miktara faiz işletilmez.

Hassas Kategorilerde Geri Ödemeli Depozito: Bu önlemde ödenen ücret veya harçlar, ürünün kullanımı sona erdiğinde kendisinin ya da konteynırlarının iade edilmesi ile geri ödenir.

Ödeme Şartlarına İlişkin Düzenlemeler: Bu uygulamada ithal ürünü ödemesinin şartlarına ve ithalatı finanse etmek için yerli ve yabancı kredi alınmasına ilişkin önlemler bulunur.

Transfer Gecikmeleri, Sıra Bekleme: Bu uygulamalarda ithal ürünlerin teslim alınması ile ödemenin yapılmasına kadar geçmesine izin verilen minimum süreler belirlenir. Bu süreler tüketim malları ve sanayi ürünleri için 90, 180, veya 360 gün, sermaye malları için ise 2 ile 5 yıl kadardır. Döviz kıtlığı sebebi ile bu süreleri tutturmak mümkün olmadığında bekleme gündeme gelmekte ve ödeme yapılana kadar uzun zaman geçebilmektedir⁸⁶.

⁸⁵ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama**, İstanbul:Güzem Yayınları, 1993, s. 375.

⁸⁶ Külünk, a.g.e., s. 8.

2. 4. OTOMATİK LİSANS TEDBİRLERİ

Bu tedbirler otomatik lisans ve ithalat gözetimi olarak iki kısımdan oluşur⁸⁷.

Otomatik Lisans: Burada başvurular serbestçe kabul edilir ve otomatik olarak ithalat lisansı verilir.

İthalat Gözetimi: Burada ithalat kayıt altında tutulur ve belli ürünlerdeki ithalat trendleri takip edilir. Amacı ithalat artışına dikkat çekerek ticaret ortaklarını uyarmaktır. Bazen çevresel amaçlarla da uygulanır ya da ithalat kısıtlamasına bahane olarak kullanılır.

2. 5. TEKELLEŞME TEDBİRLERİ

Bu tedbirler piyasada tekelleşmeye yol açarlar. Bir ya da daha çok piyasa aktörüne özel imkanlar tanınması anlamına gelir. İki kısımdan oluşur ve şöyledir:

İthalat İçin Tek Kanal: Bu uygulamada seçilen ürünlerin ithalatını devletin sahip olduğu ya da kontrol ettiği işletmeler yapar. Bazı durumlarda özel sektöre de bu tür imkanlar tanınır.

Hizmetlerin Millileştirilmesi: Yapılan ithalatın hepsinde ya da bir kısmında sigorta ve taşımacılık hizmetlerini ulusal firmalar yapar.

2. 6. MİKTAR VE İÇERİK KONTROLÜNE İLİŞKİN TEDBİRLER

Kotalar ülkeye giren mallar için belli bir tavan belirler ve bu uygulama iç pazardaki fiyatları suni bir şekilde yüksek tutarak rekabeti olumsuz olarak etkiler. Yine kota uygulamasının bir çeşidi olan Gönüllü İhracat Kısıtlamasında

⁸⁷ UNCTAD Coding System for Automatic Licensing Measures, <http://www.unctad.org/TEMPLATES/Page.asp?intItemID=2142&lang=1> (26 Nisan 2009).

ihracat yapan ülke daha sert bir ticari engel ile uyarılır ve bu yolla ihracatın bir miktar sınırlandırılması sağlanır. Kota uygulaması genelde yerli sanayinin rekabet gücünün düşük olduğu ürünlerde yapılır⁸⁸.

Otomatik Olmayan İthalat Lisansı: Bu uygulamada ithalat öncesinde bir lisans başvurusu yapılır ancak lisans otomatik olarak verilmez ve belli kıstaslar uygulanır⁸⁹.

Kıstasa Dayanmayan Lisans: Burada önceden belirli kıstaslar yoktur ancak yetkili mercilerin kanaati etkili olur.

Seçili Gruplara Verilen Lisans: Bu uygulamada belli ürünlerde, belli niteliklere sahip ithalatçılar lisans alır. Amaç belli bir sektörün ihtiyacını karşılamak ancak malların yaygın kullanıma girmesini engellemektir.

Belirli Bir Alan İçin Lisans: İthalat lisansları yalnızca belli bir amaca yönelik olarak verilir. Örnek olarak ihracata yönelik üretim, yatırım projeleri vb.

Yerli Üretime Endeksli Lisans: Burada lisans verilirken söz konusu üründe yerli üretimdeki gelişmeler göz önünde tutulur.

Yerli Ürünlerin Satın Alınması Şartı: Bu lisans türünde ithal edilen ürünün belli bir miktarı kadar yerli ürün alma şartı vardır.

Yerli Girdi Zorunluluğu: Bu lisans türünde ithal edilen üründe belli bir miktar yerli girdi aranır.

⁸⁸ Külünk, s. 9.

⁸⁹İthalat Lisansları Anlaşması,
<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinid=207&icerikid=308> (12 Haziran 2009).

Takas Veya Karşılıklı Ticaret (Offset Anlaşmaları): Burada ithalata karşın yerli ürünler ihracatçı ülkeye satılır yada para olmaksızın takas edilir. Örnek olarak Ofset Anlaşmaları, kliringli ticaret vb⁹⁰.

Kotalar: İthalat kotaları, yapılacak ithalatın devlet tarafından alınan önlemler ile sınırlandırılmasıdır. Bir kereye mahsus kota tanımlanır ve ürünün bundan sonraki ithalatı kontrol altında tutulur. İthalat kotaları ,gümrük vergilerine oranla uluslararası ticaretin hızını kesmekte daha etkilidir. İthalat kotasında ithal edilen ürünün kotası dolduğunda, ithalatı yasaklanır⁹¹.

Global Kotalar: Burada da belli bir üründe ithal edilecek tavan miktarı belirlenir. Bu kotalar ülkeler bazında da dağıtılabilir. Bu kotalar ithalatçılara başvuru sırasına göre yada önceki dönem performanslarına göre dağıtılır.

İkili Kotalar: Tek taraflı kotada uygulama belli bir ülkeye yönelik olarak ve tek taraflı olarak yapılır. İthalatçıların ithal lisansı almaları gerekir. Çift taraflı kotalarda ise iki ülke arasındaki anlaşmalara göre kota uygulanır. Burada ihracatçı ülkede ihracatçıya verilen ihracat lisansının ithalatçı ülkede onaylanması gerekir.

Dönemsel Kota: Bu kotalar daha ziyade tarımsal ürünlere uygulanır ve ithalat yılın belli dönemlerinde kısıtlanır.

İhracat Performansına Endeksli Kota: Bu kotalar ihracat değerinin belli bir oranı olarak tespit edilir.

Yerli Ürünlerin Alımına Endeksli Kota: Burada ithal edilen ürünün yerli piyasadan temin edilen miktarının belli bir oranı kadar kota uygulanır.

⁹⁰ Off-set Anlaşmaları, http://ihracat.dtm.gov.tr/dtm/index.php?module=content&page_id=474 (12 Haziran 2009).

⁹¹ Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue ve Campbell R. R., **Microeconomics: Principles, Problems, and Policies**, Australia: McGraw-Hill Professional, 2004, s.102.

Hassas Kategoriler İçin Kota: Bu kotalar insan, hayvan, ve bitki sağığı ile çevreyi ve vahşı yaşamı korumak için uygulanır⁹².

Yasaklamalar: Burada belli bir ürünün yada ürün grubunun ithalatı yasaklanır.

Bütünsel Yasaklama: Bu uygulamada temel ürünler dışındaki ürünlerin ithalatı yasaklanır. Amaç yerli üretimi desteklemek ve kıt döviz kaynaklarını korumaktır.

İthalat Lisansı Dağıtımının Durdurulması: Bu durum ithalata fiili olarak yasak koyma anlamına gelir. Bu uygulama kısa süreli olup ödemeler dengesindeki gelişmelere göre uygulanır.

Dönemsel Yasaklama: Bu uygulamada yılın belli dönemlerinde ithalat yasaklanır. Uygulama genel olarak tarım ürünlerinde yapılır.

Geçici Yasaklama: İthalat önceden belirlenmiş bir süre için geçici olarak yasaklanır.

Ülke Kısıtlaması: Belli ülkelere dış ticaret açığı verilmişse bu ülkelerden belli ürünlerin ithalatı yasaklanır.

Hassas Kategoriler İçin Yasaklama: Bu yasak da yine insan, hayvan, bitki sağığı, çevreyi ve vahşı yaşamı korumak için uygulanır. Örnek olarak hayvan hastalıkları görülen belli ülkelerden canlı hayvan ve et ithalatı yasaklanır.

Siyasi Amaçlı Yasaklar (Ambargo): Bu uygulamada belli ülkelerden yapılan ithalat siyasi sebeplerle yasaklanır.

⁹² Seymen, a.g.e., s. 101.

Gönüllü İhracat Kısıtlaması: Yeni korumacılık akımının en çok başvurduğu araçlardan biri gönüllü ihracat kısıtlamalarıdır (voluntary export restrictions). Bu araçla ithalatçı konumundaki gelişmiş, sanayileşmiş ülke ile ihracatçı konumundaki gelişmekte olan ülke arasında yapılan anlaşmayla gelişmekte olan ülkenin ihracatı kısıtlanır⁹³. Daha çok iki taraflı anlaşmalar şeklinde gerçekleştirilen bu uygulamada, ithalatçı ülke ihracatçı ülkeyi veya bir grup ihracatçıyı, gönüllü olarak ihracatını kısma konusunda ikna eder⁹⁴. Amaç diğer ülkenin daha sert tedbirler almasını engellemektir. Anlaşmalar hükümet ya da sanayi düzeyinde yapılır. Görüldüğü sektörler: demir-çelik, makineler, otomobil, taşımacılık araçları, elektronik, ayakkabı, tekstil ve hazır giyim ve tarımsal ürünlerdir. Örnek olarak 1973 yılında GATT Anlaşmasının bir istisnası olarak kabul edilen “Çok Elyafıllar Anlaşması” verilebilir. Bu anlaşma neticesinde tekstil ve hazır giyim ticareti düzenlenmiş ve kota uygulaması getirilmiştir. Ülkeler ikili olarak bu anlaşmaya dayanarak kota belirler.

İşletmelere Özel Kısıtlamalar: Bu kısıtlamalar şirketlere özel uygulamalar içerir⁹⁵.

2. 7. TEKNİK ENGELLER

Bu kategoride kalite, güvenlik, ebat, ve benzeri ürün özelliklerine dair sınırlamalar bulunur. Bu tedbirlerin idari hükümler, terminoloji, semboller, test metotları, paketleme, işaretleme ve etiketleme zorunlulukları gibi farklı ürünlere göre değişen unsurları bulunur. İlgili teknik mevzuat amaçlarına göre farklı gruplara ayrılır. Bunlara örnek olarak hassas ürünler için teknik mevzuat, insan sağlığını korumaya yönelik teknik mevzuat, hayvan ve bitki sağlığını korumaya yönelik mevzuat verilebilir.

İhracat yapan bazı firmalar bu tür teknik zorunluluklara uyum sağlamayı maliyetli bularak ihracat yapmaktan vazgeçebilir. Yine bazı ülkelerde

⁹³ Ö. Faruk Çolak, **İktisadın İlkeleri**, Ankara:Alkım Kitapçılık Yayıncılık, 1996, s.637.

⁹⁴ S. Rıdvan Karluk, **Uluslararası Ekonomi...**, a.g.e., s. 280.

⁹⁵ Külünk, a.g.e., s. 9-13.

o ülkeye has farklı standartlar bulunmaktadır ve bunlar ihracatı caydırıcı olabilmektedir. Aşağıdaki tabloda gelişmekte olan ülkelerin bazılarında uygulanan ulusal standartlar verilmektedir.

Tablo 4

Seçilmiş Bazı Gelişmekte Olan lkelerde Ulusal Standartların Sayısı

lkeler	Ulusal Standart Sayısı	Zorunlu Standartların Yüzdesi
Arjantin	7900	5
Brezilya	8000	7
Şili	2000	30
Kolombiya	3500	8
Endonezya	3600	
Kore	8500	
Meksika	5500	4
Filipinler	1400	
Singapur	600	
Türkiye	8500	
Uruguay	1200	10
Venezüela	3000	10

Kaynak: Sherry M. Stephenson, Standards, the Environment and Trade Facilitation in the Western Hemisphere: Negotiating in the FTAA ,1997, s.26.

Teknik Mevzuat: Devlet tarafından zorunlu uygulamaya konulan teknik kurallardır. Mamullerin piyasaya arz edilirken sahip olmaları gereken belirli teknik özelliklere uygun olmaları gerekmektedir. Bu anlamda da Topluluk'ta teknik düzenlemeler birer teknik engel anlamına geldiğı için sadece altı alanda hazırlanabilirler. Bu alanlar; "insan emniyeti ve sağılığı, bitki stoklarının korunması, hayvanların korunması, çevrenin korunması, enerji tasarrufu ve tüketici korunmasıdır". Bu zorunluluklar daha evvelden belirlenmiş standartlar, teknik uygulamalar ya da mevzuat hükümleriyle ilişkilendirilir.

İthalatçıları bilgilendirmek amacıyla, düzenlemeye ek olarak nasıl uyum sağılanacağı konusunda bir yol haritası da sunulabilir. DT (Dünya Ticaret rgt) anlaşmalarına göre belirlenen tüm düzenlemelerin tüm kullanıcıların kolayca

erişebilmelerine olanak sağlayacak şekilde açıklanması gerekir. Bu yol haritasında gümrükten geçiş hakkında, fiili ithalattan evvel menşe ülkesindeki yetkili kurumlardan sertifika alınmasının gerekip gerekmediği hakkında ve benzeri hususlarda bilgiler bulunur.

Ürün Özelliklerine İlişkin Zorunluluklar: Bu zorunluluklar ürünün uyması gereken teknik gereksinimlerle ilgili teknik şartlar ve tarifelere dairdir. Kısaca, üretim sonucu ortaya çıkan ürünün taşınması gereken nitelikleri içerir. Örnek olarak, ithal edilecek kerestede belli bir dereceye kadar ısıtılarak zararlı böceklerden arındırılmış olma şartı aranabilir.

Üretim Koşullarına İlişkin Zorunluluklar: Bu zorunluluklar ürünün hammadde halinden son ürüne dönüşüncüye kadar geçen aşamaların belli koşullara uygun olması ve üretim ortamının niteliği gibi konulardadır. ISO 9000 sanılanın aksine son ürünün niteliği ile ilgili değil ancak üretim süreçlerinin işleyişi hakkındadır.

Çevre Koruma ve Sağlık Sertifikaları: Son yıllarda çevre bilincinde artışlar olmuştur ve bu sebeple çevre korumaya daha fazla önem verilmektedir. Bu tür gelişmeler ithalatı kısıtlayıcı bir etki yaratabilir. Örnek olarak bazı gıdalarda insan sağlığı ile ilgili belli limitler konmaktadır ve bunlar ithalatı zorlaştırmaktadır⁹⁶. Bunun yanında bazı ürünlerin üretim süreçlerinin çevre açısından tehdit oluşturmayan süreçlerle gerçekleştirildiklerinin belgelenmesi istenmektedir. Bazı durumlarda ise kullanılan malzemenin doğada dönüşebilir maddelerden üretilmesi şartı aranmaktadır.

Bu türdeki uygulamalar genel olarak şu başlıklar altında ele alınır: gıda güvenliği sertifikaları, bitki sağlığı sertifikaları, veterinerlik sertifikaları, ürünün

⁹⁶ Haluk Nuray, Şirin Çalış, **Avrupa Birliği'nde Tarife Dışı Engeller ve Bu Çerçeve** **Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin Değerlendirilmesi**, İstanbul: İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), 1996, s.57-59.

çevreye zarar vermeyen maddelerden oluşan bir mamul olduğuna ya da çevreyi kirletmediğine dair belgeler

TÜSİAD tarafından hazırlanan bir raporda dış ticarete çevre koruma kaynaklı tarife dışı engeller ve Türk Sanayi için eylem planı verilmiştir. Bu plana bir göz atmakta yarar vardır.

Tablo 5

Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Engeller ve Türk Sanayi için Eylem Planı-1

EYLEM ÖNERİLERİ	GEREKLİ GÖRÜLEN TEKNİK DÜZENLEMELER	GEREKLİ GÖRÜLEN KURUMSAL DÜZENLEMELER	GEREKLİ GÖRÜLEN YASAL DÜZENLEMELER	İlgili Başlıca Kurum ve Kuruluşlar	DÖNEM (Kısa, Orta, Uzun Vade)
A.1 -HAMMADDE ve ÜRETİM STANDARDLARI ve TEKNOLOJİLERİ İÇİN BİLGİ MERKEZİ KURULMASI	*İnternet WEBSITE oluşturulması *İlgili konularda teknik yayınların desteklenmesi ve veri bankası oluşturulması	* Yürütücü kuruluşun oluşturulması	* Yürütücü kuruluşun kurumsallaştırılması için yasal düzenleme	TÜBİTAK, TSE, Sanayi ve Tic, Bak, TOBB, Sanayici Dernekleri	KISA
A.2 - HAMMADDE ve ÜRETİM STANDARDLARI ve TEKNOLOJİLERİ İÇİN BİLGİ MERKEZİ KURULMASI	* İnternet WEBSITE oluşturulması	* WEBSITE yürütücüsü kuruluşun oluşturulması	* WEBSITE yürütücüsü kuruluşun kurumsallaştırılması	TÜBİTAK, TSE, Sanayi ve Tic, Bak, TOBB, Sanayici Dernekleri	KISA
A3 - ÇEVRESEL İZLEME/DENETLEME UYGULAMALARININ ETKİNLEŞTİRİLMESİ	* Çevresel Raporlama Sisteminin Oluşturulması * Gönüllü Sektörel Birlikler tarafından İzleme/Denetleme Alt Yapısının oluşturulması * Özel Laboratuvarlar kurulması	* Sektörel Birliklerin kurulması ve mevcutların geliştirilmesi * Sektörel İzleme/Denetim Kurullarının oluşturulması * Çevre Bakanlığının tüm illerde Teşkilatlanması	* İlgili Yasal düzenlemeler ve Protokoller	Çevre Bak, Sanayi ve Tic, Bak, TÜBİTAK, TSE, DPT, Belediyeler, Üniversiteler, Meslek Odaları	ORTA

AA -ÜRETİM, HAMMADDE ve ÇEVRE KİRLİLİĞİ ENVANTERLERİNİN HAZIRLANMASI	* Sektörel Bazda Envanter Verilerinin Toplanması için programlar hazırlanması	* Envanter Bilgi İşlem Merkezi'nin kurulması	* Envanter Bilgi Merkezi'nin Kurulması İçin Yasal Düzenleme	TOBB, Çevre Bak,, Sanayi ve Tic, Bak,, DİE, Üniversiteler, TÜBİTAK	ORTA
A.5 -AKREDİTE ANALİZ, ÖLÇÜM ve DENEY LABORATUVARLARIN IN KURULMASI	*Üniversite/Araştırma Kurum Laboratuvarlarının Güncelleştirilmesi *Akredite Özel Laboratuvarların Kurulması	*Ulusal Akreditasyon Merkezinin Kurulması *Laboratuvarların Sertifikalanması *Laboratuvar Kurma Teşvikleri	* Milli Akreditasyon Kanununun Çıkarılması	Çevre Bak, TSE, DPT Sanayi ve Tic, Bak,, Üniversiteler/TÜBİT AK TOBB, Sanayici Dernekleri	KISA
A.6 -ATIK GERİ KAZANIM ve BERTARAF TESİSLERİNİN KURULMASI	*Bölgesel Tesislerin Kurulması *Atık Borsalarının Kurulup, İşletilmesi	*Bölgesel Atık Yönetim İdarelerinin Kurulması *Denetim Kurumlarının Oluşturulması	* Tesislerin Kullanılmasını Teşvik Edici Yasal Düzenlemeler * Nakliyecilik Teşviki İçin Yasal Düzenlemeler	Çevre Bak,, Sanayi ve Tic, Bak,, DPT, Maliye Bak,Hazine Müşteşarlığı, TOBB	KISA- ORTA
A 7 - TOPLUMU BİLGİLENDİRME ve SANAYİCİLERİ EĞİTİM PROGRAMLARI HAZIRLANMASI	*Çevresel raporların açıklanmasını sağlayıcı Sürekli Bilgi Ulaşımı Merkezi kurulması *Sürekli Çevre Eğitim Programları	*Bilgi İşlem Merkezi'nin kurumsallaştırılması *İnternet web sayfası oluşturulması	* Bilgi Ulaşım Merkezi'nin kurumsallaşması için gerekli yasal düzenleme	Çevre Bak,, Sanayi ve Tic, Bak, TÜBİTAK, Üniversiteler, TOBB, Meslek Odaları, STK	KISA- ORTA
A.8 -ULUSAL ACİL DURUM BİLGİ ve MÜDAHALE MERKEZLERİNİN KURULMASI	* Acil Müdahale Planlarının Hazırlanması * Yöresel ve Bölgesel Altyapının Oluşturulması	* Ulusal Acil Durum Bilgi ve Müdahale Merkezlerinin kurulması	* Mevcut yasal düzenlemelere işlerlik kazandırılması ve gerekli parasal kaynak yaratılması	Çevre Bak,, İçişleri Bak,, Çalışma Bak,, Ulaştırma Bak, TOBB TÜBİTAK, Üniversiteler, Meslek Örgütler	KISA- ORTA

Kaynak:TUSİAD. (1998),Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Teknik Engeller ve Türk Sanayi İçin Eylem Planı, s.19 .

Tablo 6

Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Engeller ve Türk Sanayi için Eylem Planı-2

EYLEM ÖNERİLERİ	GEREKLİ GÖRÜLEN TEKNİK DÜZENLEMELER	GEREKLİ GÖRÜLEN KURUMSAL DÜZENLEMELER	GEREKLİ GÖRÜLEN YASAL DÜZENLEMELER	İlgili Başlıca Kurum ve Kuruluşlar	DONEM (Kısa,Orta,UzunVade)
<i>B. 1 - ÇEVRE DOSTU ÜRETİM İÇİN TEŞVİK ve * DESTEKLERİN SAĞLANMASI</i>	Çevre Dostu Üretim Yöntemleri ve teşviklerin duyurulduğu bir web sayfası oluşturulması *Mevcut teşvik ve desteklere ulaşmak için gerekli danışmanlık hizmetlerinin ücretsiz verilmesi için altyapı oluşturulması *Uluslararası fuarlara katılım desteklerinin artırılması	* Teşvik ve destek koordinasyonu yapmakla görevlendirilmiş mevcut kurumlarda (TÜBİTAK, TTGV, KOSGEB vb.) sanayicilerin de aktif rol almalarının sağlanması	Teşvik ve desteklerin artırılması için gerekli altyapı ve finansal kaynak sağlanması konularında yasal düzenlemeler	Çevre Bak., Sanayi ve Tic. Bak. Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, DPT, TÜBİTAK, Üniversiteler, TOBB	ORTA
<i>B.2-ULUSLARARASI ÇEVRESEL TAAHHÜTLER İÇİN ÜLKE KOŞULLARINA UYGUN ULUSA POLİTİKANIN KOORDİNASYONU</i>	* İlgili Bakanlıklar ve Sektörel Birliklerce dış ticaret ve üretim projeksiyonlarının hazırlanması ve WTO uygulamalarını sürekli takip eden bir bilgi iletişim sisteminin oluşturulması	* "Ulusal Dış Ticaret Koordinasyon Kurulu"nın Oluşturulması	* Ulusal Dış Ticaret Koordinasyon Kurulu'nun Oluşturulması için ilgili yasal düzenleme	Dışişleri Bak., Çevre Bak., Sanayi ve Tic. Bak. DTM, DPT, TOBB, Üniversiteler, TÜSİAD	KISA-ORTA-UZUN

B.3 -İTHAL HAMMADDE ve ÜRÜNLERİN ULUSLARARASI ÇEVRE MEVZUATI AÇISINDAN DENETİMİ	*Yeterli sayıda İhtisas Laboratuarları ve Gümrüklerinin Kurulması *Dış Ticarete Standardizasyon uygulamasının etkinleştirilmesi *Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonlarının daha ayrıntılı hale getirilmesi	* Mevcut ve kurulacak denetim komisyonlarında sanayicilere de etkin rol verilmesi	* Teknik ve parasal kaynak için gerekli yasal düzenlemeler	Sanayi ve Tic. Bak. Çevre Bak. Gümrük Müsteşarlığı Dış Ticaret Müsteşarlığı, TOBB	KISA
BA - RİSK ve KRİZ YÖNETİM MERKEZLERİNİN KURULMASI	* Türk Ürünlerine Gelebilecek Engel Gerekçelerinin acilen değerlendirilmesi için görev yapacak bir kurum ve alt yapısının oluşturulması	* Risk ve Kriz yönetimini ile de yükümlü "Ulusal Dış Ticaret Koordinasyon Kurulu'nun Oluşturulması	* Ulusal Dış Ticaret Koordinasyon Kurulu'nun Oluşturulması için ilgili yasal düzenleme	Dışişleri Bak., Çevre Bak., Sanayi ve Tic. Bak. DTM, DPT, TOBB, Üniversiteler, TÜSİAD	KISA

Kaynak:TUSİAD,(1998) , Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Teknik Engeller ve Türk Sanayii İçin Eylem Plan, s.20.

Yine aynı raporda Çevre Koruma için Uluslararası Ticarete Olası Teknik Engel kaynakları verilmiştir. Bu ise şu şekildedir:

Tablo 7

Olası Teknik Engel Kaynakları

	İNSAN SAĞLIĞI	ÇEVRESEL ETKİ
ÜRETİM GİRDİLERİ		
* Enerji	Genelde TEKNİK ENGEL DEĞİL	Nakliye türünden kaynaklanan Ekolojik ve Çevresel Etkiler
* İnsan Gücü	İş sağladığından dolayı -TEKNİK ENGEL DEĞİL	Plansız yerleşim - Sosyo-ekonomik etkiler
* Hammadde	Toksik ve Kanserojen etkiler (Cins ve dozaja göre olasılık)	Doğadan alınması sırasındaki Ekolojik ve Çevresel Etkiler
* (Doğal)	Teknik Emniyet Sorunu -Toksik, Kanserojen Etkiler	Hammadde üretim sürecindeki Ekolojik ve Çevresel Etkiler
* işlenmiş	TEKNİK ENGEL DEĞİL	Kaynakların Etkin Kullanımı -Ekolojik ve Çevresel Etkiler
ÜRETİM SÜRECİ		
* Geri Kazanım	Teknik Emniyet Sorunu - Kazalara karşı	Teknik Emniyet Sorunu -Ekolojik ve Çevresel Etkiler
* Proses Etkinliği	Teknik Emniyet Sorunu -TEKNİK ENGEL DEĞİL	Ekonomik Sorun -TEKNİK ENGEL DEĞİL
* Proses	Gaz, Atık su ve Katı Atıkların Sağlık Etkileri	Alıcı ortamda bertaraf nedeniyle Ekolojik ve Çevresel Etkiler
* Proses Güvenliği	Tehlikelilik Özelliği, Toksik, Kanserojen Etkiler	Alıcı ortama ulaşma durumunda, Ekolojik ve Çevresel Etkiler
* Emisyonlar, Bertaraf		
* Atık Sorunu		
AMBALAJ,DEPOLAMA, TAŞIMACILIK		
* Ürün Güvenliği	Teknik Emniyet Sorunu -Olası Kazalara Karşı	Teknik Emniyet Sorunu -Ekolojik ve Çevresel Etkiler
* Ambalaj Güvenliği	Teknik Emniyet Sorunu -Olası Kazalara Karşı	Teknik Emniyet Sorunu -Ekolojik ve Çevresel Etkiler
* Depolama Güvenliği	Teknik Emniyet Sorunu -Olası Kazalara Karşı	Teknik Emniyet Sorunu -Ekolojik ve Çevresel Etkiler
* Taşıma Aracı Güvenliği	Teknik Emniyet Sorunu -Olası Kazalara Karşı	Teknik Emniyet Sorunu -Ekolojik ve Çevresel Etkiler
* Taşıma Yolu Güvenliği	Kullanımda Kazalar, Toksik ve Kanserojen Etkiler	Kullanım hatalarından oluşan Ekolojik ve Çevresel Etkiler
TÜKETİM SÜRECİ		
* Ürün Güvenliği	Ambalaj Artıklarının Toksik ve Kanserojen Etkileri	Alıcı ortamda bertaraf nedeniyle Ekolojik ve Çevresel Etkiler
* Geri Kazanım, Atık Bertaraf	Bertarafda Kazalar, Toksik ve Kanserojen Etkiler	Alıcı ortamda bertaraf nedeniyle Ekolojik ve Çevresel Etkiler
* Kullanılmış Ürün Sorunu		
* Atık Ambalaj Sorunu		

Kaynak:TUSİAD, (1998), Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Teknik Engeller ve Türk Sanayii İçin Eylem Planı, s.40

Çevre konusunda karşılaşılabilecek tarife dışı engel nedenlerini ortadan kaldırmak için gerekli araç ve uygulamalarda mevcuttur ve bunlar şu şekilde verilebilir.

Tablo 8

Tarife Dışı Engel Nedenlerini Ortadan Kaldırmak İçin Gerekli Araç ve Uygulamalar

OLASI TEKNİK ENGEL GEREKÇESİ	GEREKÇENİN GEÇERSİZLİĞİNİ KANITLAYABİLMEK ve OLASI ENGEL NEDENLERİNİ ORTADAN KALDIRMAK İÇİN MEVCUT OLMASI GEREKLİ ARAÇ ve UYGULAMA KONULARI
Hammadde Çevre Dostu olarak üretilmemiş	* Hammadde envanteri varlığı * Akredite Analiz laboratuvarlarının varlığı * Hammadde Standartlarının belirlenmiş olması * Sürdürülebilir hammadde üretim prosesleri bilgi bankası varlığı * Çevre dostu hammadde üretimi için teşvik ve teknolojik desteklerin bulunması * Doğal kaynak kullanım sonucunda saha rehabilitasyonunun yapılması * Hammadde izleme ve denetim mekanizmalarının varlığı * Ulusal hammadde risk ve kriz yönetim planlarının varlığı * Tarife Dışı Engel Kriz Masası'nın varlığı * İthal hammaddeler için kalite denetim ve izleme mekanizmalarının varlığı
Üretim Sırasındaki Emisyonlar ve Atık Bertarafı Çevre Kirliliği Yaratmakta	* Sektörel bazda emisyon, deşarj ve atık envanterlerinin varlığı * Akredite emisyon, deşarj, katı atık analiz laboratuvarlarının varlığı * Atık minimizasyonu için çevre dostu üretim teknolojileri bilgi bankası varlığı * Atık borsası varlığı * Atık geri kazanım tesisleri varlığı * Atık bertaraf tesislerinin varlığı * ISO 9000 ve 14000 standartlarının yaygın uygulaması * Çevre kirliliği izleme ve denetiminin etkinleştirilmesi * Tarife Dışı Engel Kriz Masası'nın varlığı * Tüm ülkeyi kapsayan Acil Durum Bilgi ve Müdahale sisteminin bulunması

Ürün Ambalajlama, Depolama ve Taşıma İnsan Sağlığı ve Çevreye Duyarlı Değil	* Ürün Güvenlik Bilgi Formlarının yasal zorunluluk olması * Sektörel bazda üretim envanterlerinin varlığı * Akredite ürün analiz laboratuvarlarının varlığı * Ambalaj analiz ve bilgilendirme merkezlerinin varlığı * Uluslararası platformda yasaklanmış veya kısıtlanmış ürün türlerinin envanteri * Uluslararası çevre etiketleri ve markalarını izleme ve bilgi bankası * Uluslararası yasal çevre düzenlemeleri takip ve yasal mevzuat uyumu * Zehir Danışma Merkezlerinde tüm ürün bilgilerinin varlığı * Ulusal Acil Müdahale Merkezlerinin varlığı * Tarife Dışı Engel Kriz Masası'nın varlığı * İthal ürünlerin uluslararası çevre standartlarına uygunluğunun denetlenmesi
Ürün Kullanım Güvenliği, Artık Ürün Geri Kazanımı ve Bertarafı İnsan Sağlığı ve Çevreye Duyarlı Değil	* Tüketicuyu koruma açısından ürün kullanım etiket bilgilerine açıklıkla yazılması * Ürünlerin etkin kullanımı için toplumun bilgilendirilmesi * Ambalaj, bozulmuş ve artık ürünlerin toplama ve geri kazanım tesislerinin varlığı * Artık ürünlerin bertarafı için gerekli tesislerin varlığı * Tarife Dışı Engel Kriz Masası'nın varlığı * Uluslararası yasal çevre düzenlemeleri takip ve yasal mevzuat uyumu * Uluslararası Acil Müdahale Merkezleri ile ilişkili Ulusal Merkezlerin varlığı

Kaynak:TUSİAD. Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Teknik Engeller ve Türk Sanayii İçin Eylem Planı, 2008, s 134.

İşaretleme Zorunlulukları: Bu zorunluluklar nakliye ve gümrük aşamasında ürünün ambalajında yer alması gereken bilgi ve işaretlere değindir. Örnek olarak menşe ülke, ağırlık, vb. bilgiler veya tehlikeli veya kırılğan maddeler için özel semboller. Bunlar için özel şartnameleri bulunmaktadır⁹⁷.

Etiketleme Zorunlulukları: Bunlar ürünün paket, ambalaj ve etiketlerinde bulunması ve tüketicinin haberdar olması gereken bilgilere değin zorunluluklardır. Çevre Koruması ile ilgili olarak belli sektörlerde çevreye duyarlı politikalar belirlenmektedir. Örneğin, Avrupa ülkelerinde değişik sektörlerde yer alan ürünler için bir eko-etiketleme sistemi kurulmuştur. Bu sistem tablo 8’de detaylı olarak gösterilmiştir.

⁹⁷ Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge , <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/yapidenetim/html/KilavuzBelgeJ.pdf> (12 Haziran 2009).

Tablo 9**Avrupa Eko-Etiketleri Listesi**

İSİM	ÜLKE	ÜRÜN TÜRLERİ
Green DOT	Almanya	Ambalaj
Neckermann Umweltpräkät	Almanya	Çeşitli kategoriler
SG (Schadstoffgeprüft-Zeichen)	Almanya	Deri, Tekstil, Kağıt, Ağaç, Mantar Plastikler, Tutkallar
Stiftung Warentest	Almanya	Ev aletleri, yiyecek, tekstil ve oyuncaklar
Blaue Engel	Almanya	Fotokopi makineleri; Buzdolapları (CFC'siz); Lityumlu piller; Geri kazanılmış kağıt ve karton; Az gürültülü inşaat makineleri; Biolojik olarak parçalanabilen yağlayıcılar; Kurşunsuz diş dolguları
Greenline	Almanya	Halı
Empfohlen vom IBR Label	Almanya	Halı, mobilya, izolasyon malzemeleri, ağaç ürünleri
FairWertung Label	Almanya	İkinci El Giyim Eşyaları
Toxproof/Ecoproof Label	Almanya	Özellikle pamuklu tekstil
Wollsiegel	Almanya	Özellikle pamuklu tekstil
Arbeitskreis Naturtextil	Almanya	Tekstil (organik)
Ecotex Label	Almanya	Tekstil
Öko-Tex Label	Almanya	Tekstil
Future Collection and hautfreundlich-schadstoffgeprüft	Almanya	Tekstil
Hautfreundlich, weil schadstoffgeprüft	Almanya	Tekstil
It's One World	Almanya	Tekstil
M.S.T. - M.U.T.	Almanya	Tekstil Ürünleri
Umweltbewußt Einkaufen	Almanya	Tüketim ürünleri (Deterjan, ayakkabı, elektrikli aletler türü)

OTTO Umweltbaum (Eco Tree)	Almanya	Tüketim ürünleri (Enerji ve su tasarrufu)
WWF Panda	Almanya	Tüketim ürünleri (yiyecek, ayakkabı, kitap,...)
ECO-LABEL	Danimarka	Çeşitli
Milieukeur (Ecolabel)	Hollanda	Çeşitli ürünler
ISC Control Label	Hollanda	Et- insan tüketimi için üretilen hayvanların yaşam koşulları
CPE's Voliere Eieren	Hollanda	Tavuk, Yumurta ve Yumurta ürünleri
Eloff Stromsnaal Label	İsveç	Beyaz Eşya
KRAV	İsveç	Yiyecek - insan tüketimi için üretilen hayvanların yaşam koşulları ve organik üretim
Falcon Label	İsveç	Genellikle kimyasallardan üretilmiş teknolojik ürünler, tekstil, insan taşımacılığı
SWAN (Nordic Ecolabel)	İsveç , Norveç, Finlandiya, İzlanda	Çeşitli kategoriler
GuT	Avrupa	Halı

Kaynak:TUSİAD. Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Teknik Engeller ve Türk Sanayii İçin Eylem Planı, 2008, s. 68.

Paketleme Zorunlulukları: Bu zorunluluklar şunlar hakkındadır: ürün paketlemesi için kullanılan malzemenin niteliği, ambalajın boyutları, ve üzerinde bulunması gereken bilgiler. Farklı pazarlar için farklı ambalaj ve etiketler gerekmekte ve her bir Pazar için ayrı bir stoklama maliyeti ortaya çıkmaktadır. Bu ise ticareti engelleyici bir unsur haline gelmektedir⁹⁸.

Test , Denetleme ve Karantina Tedbirleri: Bu tedbirler şunları içerir: ürün numunelerinin ithalatçı ülke tarafından belirlenmiş laboratuvarlarca zorunlu testlere tabi tutulması, sağlık görevlileri tarafından gümrük aşamasında denetlenmesi, veya canlı hayvan veya bitki ithalatında karantina tedbirlerinin uygulanması.

Bilgi Verme Zorunluluğu: İhracatçılar fiili ithalat aşamasına geçildiğinde ürüne ilişkin detaylı bilgi vermek durumundadır. Örnek olarak, kullanım şartları, ve kullanım sonrası yapılacak işlemler sonrası hakkında bilgiler.

⁹⁸ Engin, a.g.e., s. 117-119.

Nakliyeye İlişkin Zorunluluk: Nakliyenin menşe ülkeden doğrudan ithalatçı ülkeye yapılmasına ilişkin zorunluluk.

Gümrük Kısıtlaması: Belli ürünlerin ithalatı yalnızca belirli gümrük kapılarından yapılabilmektedir.

Sevk Öncesi Denetim: Ürünler ihraç edildikleri ülkeden yola çıkmadan evvel miktar, kalite, ve fiyat açısından kontrole tabi tutulurlar. İşlemi ithalatı yapan ülkenin yetki verdiği gözetim ajansları yürütür. Fiyat kontrolü yapılmasındaki amaç düşük ve yüksek faturalandırmayı tespit etmek ve bu yolla vergi ya da döviz kaçakçılığı yapılmasına mani olmaktır⁹⁹.

Özel Gümrük Formaliteleri: Bu formaliteler ürünün gümrükten geçişi aşamasında önceden belirlenmiş isteklerin dışında belli istekleri içerir. Örnek olarak belli durumlarda ürüne değin normalde istenmeyecek derecede detaylı bilgi istenir¹⁰⁰.

⁹⁹ Seymen, a.g.e., s. 150-151.

¹⁰⁰ Külünk, a.g.e., s. 12-14.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ KORUMACILIĞIN TÜRK DIŞ TİCARETİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARET POLİTİKASININ GELİŞİMİ VE DIŞ TİCARETTE KORUMACILIK

Bu bölümün amacı tarife dışı önlemlerin Türkiye için önemini vurgulamaktır. Bunu gerçekleştirmeden önce, Türkiye’de süreç içinde, sanayileşme stratejisi ve dış ticaret politikasında meydana gelen temel dönüşümler ve bu bağlamda uygulanan tarife dışı engeller ele alınacaktır.

3.1.1. Türkiye'de Dış Ticaret Politikası

Türk dış ticaret politikası Osmanlı Devleti’nden bugüne dek önemli değişimlere uğramıştır. Bu değişimlerde dönemin ekonomik, siyasi, askeri ve sosyal yapısı ve dünyadaki ekonomik konjonktür önemli bir rol oynamıştır.

Çalışmanın ana konusu dış ticaretteki yeni korumacı eğilimleri değerlendirmek ve Türkiye açısından incelemek olduğundan, özellikle 1970’li yıllardan sonra ülkedeki dış ticaret politikası ve yürürlükteki politika araçları önemlidir ancak incelenen dönemin aydınlatılması bakımından korumacılığın Türkiye’deki gelişimini daha eskilere dayalı olarak ele almak faydalı olacaktır.

Türkiye’de uygulanan korumacı politikaların içeriği uygulandıkları döneme göre önemli farklılıklar göstermektedir¹⁰¹. Bu bakımdan farklı politikaların uygulandığın dönemler olarak şunları söylemek mümkündür:Cumhuriyet Öncesi Dönem, Cumhuriyetin kuruluş yılları dönemi (1923-1929); devletçi ekonomi politikaları dönemi (1930-1949); kısmen liberal dönem (1950-1962); kalkınma planları dönemi (1963-1980), 1980 sonrası dışa açılma dönemi ve Türkiye’nin uluslararası yükümlülükleri çerçevesinde dış ticaretinde önemli düzenlemelere gittiği 1995 sonrası dönem. Bütün bu dönemlerin yanında yine bu dönemlere ışık tutması açısından Cumhuriyet öncesi döneme de kısaca değinmekte fayda vardır.

3.1.1.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem

Osmanlı Devleti son yıllarına geldiğinde sanayileşmede ileri gitmiş Avrupa ülkelerine hammadde ve tarım ürünleri satmakta ve onlardan mamul mallar satın almaktaydı. Bu bakımdan Osmanlı Devleti Batı ülkeleri için çok uygun bir pazardı. Bu ticaret süreci içerisinde Osmanlı sınai yapısı bozulmaya yüz tutmuştu.

Bilindiği üzere bu dönemde Osmanlı Devleti çok zayıf bir konumdaydı. Batılı Devletler de bu durumdan yararlanmış ve yeni imtiyazlar elde etme peşinde koşmuşlardır. 1800’lere doğru Batılı devletlerin siyasi ve askeri güçleri giderek artmış Osmanlı Devleti ise güçlü etkisini kaybetmeye başlamıştır. 1838 yılında İngiltere ile 1838 Ticaret Sözleşmesi olarak adlandırılan bir ticari anlaşma imzalamak durumunda kalan Osmanlı Devleti, bu anlaşma etkisi ile hiçbir devletin olmadığı kadar dışa dönük bir yapıya bürünmüştür. Bunu izleyen yıllarda Fransa ve diğer Avrupa ülkeleri ile de benzer anlaşmalar imzalanmıştır.

¹⁰¹ M. Murat Taşkın, 1923-2003 Döneminde Türkiye Cumhuriyeti’nin Dış Ticaret Politikaları, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/murat.doc> (05 Haziran 2009).

1838 Ticaret Sözleşmesi ile Osmanlı Devleti hem ucuz hammadde temin edilecek hem de mamul malların kolayca satılacağı bir Pazar haline gelmiştir¹⁰². Bu anlaşma ile ülke içinde her türlü mal ithalatı serbest bırakılmış; ithalat için yalnızca %5, ihracat için ise %12 oranında vergi uygulamasına gidilmiştir. Bunlara ek olarak ithal edilen mallara Osmanlı Eyaletleri arasında dolaşımdan herhangi bir ek vergi alınmamış, mal satışı ya da nakli için daha önce istenen tezkere ve tekeller de ortadan kaldırılmıştır. Bu bakımdan yabancı ülkelere önemli avantajlar getirilmiştir.

Bu sözleşme ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun gümrükler üstündeki egemenliği ortadan kalkmıştır ve serbest bir dış ticaret politikasına geçilmiştir. Yabancı mallar ülke içinde herhangi bir vergiye tabi değilken yerli mallardan amediye, refiye, nasdariye gibi çeşitli vergi ve resimler alınmıştır. Bu durum yabancı mallar lehine bir durum yaratmış ve Osmanlı Sanayinin rekabet gücü azalmıştır¹⁰³. Bu bağlamda küçük ölçekli ve el sanatına dayalı sanayi dalları olumsuz etkilenmiştir. Bunun yanı sıra devlet tarafından oluşturulmuş ve daha yeni tekniklere dayalı olarak ayakkabı, dokuma ve askeri malzeme üreten fabrikalar da kapanmaya yüz tutmuştur.

Endüstri devriminin ardından belli başlı sanayileşmiş ülkeler dışında kalan ülkelere korumacı politikalar sanayileşmenin bir aracı olarak kullanılmışlardır. Ancak Osmanlı bunun tersine bir yol izlemiştir. Bu bakımdan bir çok devlet adamı 1838 Ticaret Sözleşmesi'ne tepki duymuştur. Ancak bunu takiben 1860 yılında Batı ile yeni anlaşmalar imzalanmış ve ithalattaki gümrük vergisi %8' çıkartılmış, ihracattaki gümrük vergisi de yine aynı rakama çekilmiştir. Bunun yanı sıra ihracattaki gümrük vergilerinin her yıl 1 puan düşürülerek %1 oranına çekilmesi konusunda anlaşma yapılmıştır. Daha sonraları ithalattaki gümrük vergisinin oranı artırılmaya çalışılmış ancak bunda

¹⁰² C. Alpar, **Türkiye'nin Planlı Dönemde İmalat Sanayini Koruyucu Dış Ticaret Politikası**, Ankara: İTİA Yayını, 1974, s. 58.

¹⁰³ A. Altıntaş, **Türkiye'de Koruma Politikası ve Dış Açılma**, Ankara: DPT Yayını, 1986, s. 2-4.

başarı elde edilememiştir. Bu oran ancak 1907 yılında %11'e yükseltilmiştir. Ancak bu verginin %3'ünün Deyunu Umumiye'ye verilmesi şartı ile olmuştur.

Bu koşulların yarattığı haksız rekabet ve batıda yaşanan sanayi devriminin etkileri Osmanlıyı kendi sanayisi için bile hammaddesini işleyemeyen bir ülke konumuna düşürmüştür. Ayrıca gümrük vergilerinin düşürülmesi devleti önemli bir gelir kaynağından yoksun bırakmış, bu ise dış ticaret dengesinin bozulmasına sebep olmuştur¹⁰⁴. 1900'lü yıllara gelindiğinde sanayiye geliştirmeye yönelik bazı teşvik önlemleri de alınmıştır. Örnek olarak 1913 yılında "Teşviki Sanayi Kanunu Muvakkatti" çıkarılmıştır. Fakat tüm bunlar 1838 anlaşmasından kurtulmaya yetmemiştir ve başarılı olunamamıştır. Yapılan sanayi sayımlarına ülkede mevcut sanayi şu şekilde dağılmıştır: %28 gıda sanayi, %28 dokuma sanayi ve %19 kırtasiye sanayi. Çoğunlukla tüketim malları ve tarıma dayalı sanayi mevcuttur. Bu ise Osmanlının tarıma dayalı karakterini göstermektedir¹⁰⁵. Yine de sanayi gayri-müslim tebanın elindedir. Bu kişiler Avrupa'dan destek almaktadır. Buna ek olarak demir yolları da yine yabancı sermayenin elindedir. Bu durum ise Osmanlının dışa bağımlı yapısını gözler önüne sermektedir.

Osmanlı son dönemlerine yaklaştıkça ekonomik kalkınmaya yeniden önem vermeye başlamıştır ve ilgili politikalara yeniden gündeme gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasını fırsat bilen Osmanlı 1838 anlaşmasını 1916 yılında tek taraflı olarak fesih etmiştir ve gümrük vergileri kademeli olarak artırılmaya başlanmıştır. 1915 yılında gümrük vergisi oranları %30 çıkartılmıştır. 1916'da yeni bir gümrük tarifesine geçilmiş, bazı mallara farklı gümrükler uygulanmaya başlanmış ve bu yolla korumacılık tesis edilmeye çalışılmıştır. Gümrük Kanunu ise 1918 yılında çıkartılmıştır. Fakat savaş

¹⁰⁴ Alpar, a.g.e., s. 59.

¹⁰⁵ Y. Tuna, **Sanayileşme Stratejileri ve Türkiye**, İstanbul: Deniz Harp Okulu Komutanlığı Yayını, 1990, s. 58.

yitirilince tekrar eskiden uygulanan %11'lik orana geri dönmek durumunda kalmıştır.

Bu bakımdan Osmanlı döneminde koruyucu bir dış ticaret politikası tesis edilememiş ve izlenmemiştir. Gümrük vergisi uygulamadaki amaç daha ziyade gümrük geliri elde etmektir. Savaş Osmanlı sanayi ve tarımını daha da geriletmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri sermayeyi elinde tutan gayrimüslim tebanın savaşın başında ülkeyi terk etmesi olmuştur. Bu bakımdan yeni Cumhuriyete oldukça kötü durumda bir miras kalmıştır. Tarım geleneksel yollarla yapılmakta, yerli üretimi desteklemek yerine ithal mallar korunmaktaydı. Demiryolu ve denizyolu yabancıların elindeydi ve ayrıca ödenmesi gereken Duyunu Umumiye borçları vardı.

3.1.1.2. 1923-1929 Cumhuriyet'in Kuruluş Yılları Dönemi

Osmanlı devletinin güçsüz olması yeni Cumhuriyeti kuranlarda iktisadi hayatın düzenlenmesi, yerli sanayi kurulması fikrini baskın kılmıştır. Bunun neticesinde 1923 İzmir İktisat Kongresi yapılmış ve bu kongrede yerli sanayiye korumaya yönelik önemli kararlara imza atılmıştır. Ancak yapılan Lozan anlaşmasına göre eski gümrük tarifesi 5 yıl daha yürürlükte kalmıştır. İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar şu şekilde özetlenebilir¹⁰⁶:

i) Yurtiçinde ihtiyaçlara yetecek kadar üretilen malların yurtdışından ithalinin ağır gümrükler konularak yasaklanması,

ii) Yurtiçinde mevcut ve ihtiyacı karşılayan hammaddenin ağır gümrük vergileri konularak ithalinin yasaklanması, buna karşılık mevcut olmayan ve sanayi için gerekli olan hammaddelerin gümrük muafiyeti tanınarak ithal edilmesi,

¹⁰⁶ Özkan Aydın, **Milli Mücadele Döneminde Dış Ticaret 1920-1923**, İstanbul:Türk Dış Ticaret Vakfı Yayınları, 2005, s.156.

- iii) Sanayi için gerekli tüm makine araç ve gereçlerinin gümrüklerden muaf tutulması,
- iv) Ulaşımda yerli sanayi ürünleri için ucuz taşıma tarifelerinin kabulü,
- v) Teşvik-i Sanayi Kanununun yeniden düzenlenmesi¹⁰⁷.

Bu kararlar yerli sanayinin korunmasına ve teşvik edilmesine yönelik ilk kararlardır. Bunlara ek olarak yine Cumhuriyet'in ilk yıllarında Lozan Anlaşması'na zorunlu olarak uygulanan ticari serbestliğin etkilerinden sıyrılmak için sanayiye çeşitli geliştirici teşvikler verilmiştir. Örnek olarak ulaşım ağının genişletilmesi, ticari kesimin bankalar tarafından desteklenmesi, ve İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararların uygulanmasını hedefleyen 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu. Bu kanunun sağladığı bazı teşvikler aşağıdaki gibi üç ana grupta toplanabilir:

- i) İlk olarak yatırım ve üretim maliyetini azaltıcı önlemler gelmektedir; örneğin, parasız arazi sağlanması, hammadde ve makine ithalatında gümrük vergisinden muafiyet, ve harç ve resimlerden muafiyet.
- ii) İkinci grupta girişimcilerin gelirlerini artırıcı önlemler gelmektedir; örneğin kazanç vergisinden muafiyet, yurt içi üretime %10 primle destek verilmesi ve buna ek olarak yabancı mallardan %10 oranında pahalı da olsa yerli malı kullanma zorunluluğu.
- iii) Belli bir süre bölgesel tekel oluşturma hakkının tanınması.

Tüm bu önlemlere rağmen Lozan Ticaret Anlaşmasının etkisi ile, bu dönemde zorunlu olarak serbest ticaret uygulanmıştır.

Lozan Ticaret Anlaşmasının öngördüğü serbest ticaret dönemi 1929 yılında sonra ermiştir. Ancak bu yıl dünya ekonomilerinde büyük bir krizin

¹⁰⁷ Altıntaş, a.g.e., s. 4-8.

başladığı bir yıldır ve buna ek olarak Almanya gibi bazı ülkeler de yeni bir savaşa hazırlanmaktadır. Bu olumsuzluklar ülkemizi de etkilemiştir ve ekonomide çeşitli problemler ortaya çıkmıştır; örnek olarak, ithalatta artış, dış borç taksitleri ve bunların ödemeler dengesi üstündeki etkileri, yerli sanayiye korumak ve bunu yaparken de devlete gelir sağlamak. Bu gibi sorunlarla uğraşabilmek için yeni bir gümrük tarifesi hazırlanmış ve koruyucu nitelikte yüksek oranlı gümrük vergileri yürürlüğe girmiştir¹⁰⁸.

3.1.1.3. 1930-1950 Devletçi Ekonomi Politikaları Dönemi

Dünya'daki ekonomik krizin ardından Türkiye ekonomisi için yeni bir model arayışına girilmiştir. Neticede ekonomik kalkınmayı hızlandıran ve 1933-1938 yılları arasında uygulanmış olan planlı devletçilik modeli bulunmuştur. Bu model ithal ikamesine ve iç pazara dönük koruma önlemlerine sahip ilkelere dayalı bir modeldir. Bu dönemde uygulanan dış ticaret politikası daha ziyade gümrük tarifelerine getirilen düzenlemeler, kambiyo kontrolü, ikili ticaret anlaşmaları ve ithalatı doğrudan kısıtlamak gibi önlemler uygulanmasına yönelik olmuştur. Bundaki amaç ithalatın tüketim mallarından yatırım malı, makine-teçhizat ve hammaddeye kaydırılmasıdır¹⁰⁹.

Bu amaçla gümrük tarifelerindeki ilk değişiklik 1933 yılında Beş Yıllık Birinci Sanayi Planı ile getirilmiş ve özellikle devletin yeni üretim alanları olan kumaş ve deri eşyalar üzerindeki vergiler yükseltilmiştir. Bu dönemde gümrük vergileri üzerindeki ikinci önemli değişiklik, 1937 yılında, tüketim malları üzerindeki gümrükler yükseltilirken, ara malları üzerindeki vergiler düşürülerek yapılmıştır.

1930'lu yıllarda dış ticaret politikasında kullanılan en etkili araçlardan biri de para ve kambiyo politikası olmuştur. Para politikası konusundaki en

¹⁰⁸ O. Aktan, H. Tercan Baysan, "Türk Ekonomisi'nin Dünya Ekonomisine Entegrasyonu: Liberasyon, Karşılaştırmalı Üstünlük ve Optimum Politikalar", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 12, (1984), s. 56.

¹⁰⁹ Alpar, a.g.e., s. 61-64.

önemli gelişme etkileri 1980'li yıllara kadar süren, 1930 yılında kabul edilen 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanunun yürürlüğe konmasıdır. 1929 Ekonomik Krizi Türk lirasının hızla değer kaybetmesine ve ödemeler dengesi açığının artmasına neden olmuş, bunun üzerine hükümet öncelikle TL'nin döviz kurunu altına bağlayarak, her türlü döviz işlemlerini denetim altına almıştır.

Bu dönemde ithalatı azaltarak, dış ödemeler dengesinin sağlanması ve yurtiçi sanayinin korunması için kullanılan önlemlerden birisi de kota uygulamasıdır. Hükümete kota yetkisi 1931 yılında verilmiş, bununla birlikte dış ticarete yeni bir dönem başlamıştır. Gıda maddeleri, alkollü içkiler, parfüm, giyim ve lüks tüketim mallarının ithalatı tamamen yasaklanırken, ara ve yatırım malları bu sınırlamanın dışında tutulmuştur. Yurt içinde üretilen ara mallarının ithalatı lisansa bağlanmıştır.

Yine aynı yıllarda dış ticaret açığına sebep olmadan ithalat yapabilmek amacı ile birçok Avrupa ülkesinin yaptığı gibi ikili ticaret anlaşmaları yapılmıştır. Kriz döneminde serbest dövizle ticaret yapma olanağının azalması, Türkiye'nin ticaret yapılan ülkelerle genellikle kliring ve takas anlaşmalarına gitmesine neden olmuştur. Bu çerçevede, 1934-1939 yılları arasında toplam ithalatın %84'ü, ihracatın ise %81'i kliring ve takas sistemine göre yapılmıştır¹¹⁰.

Bu uygulamaları takiben 1940 yılında Milli Koruma Kanunu yürürlüğe sokulmuş ve ticarete önemli kısıtlamalar yapılmıştır. Kanuna göre hükümetler ülkede ihtiyaç duyulan zorunlu ithal mallarını ve bunların cins, miktar ve çeşitlerini belirleyebilmekteydi. Ayrıca ithal ve ihraç malı fiyatlarına kontroller getirilmiştir. Bu kanunun uygulaması neticesinde dış ticaret dengesi 30 milyon dolar fazla vermiştir. Yine savaş döneminde Türkiye'nin ihraç ürünlerine de talep artmış ve önemli oranda altın ve döviz rezervi artışı sağlanmıştır.

¹¹⁰ Y.S. Tezel, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi** , İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994, s. 167-175.

Ancak bu dönemde ülkenin ekonomik ihtiyaçları tatmin edilmemiş ve yeni yatırımlar yapılmamıştır. Bunun neticesinde savaş sonrası dönemde büyük bir ithalat talebi baskısı oluşmuştur. Buna mani olmak amacı ile 1946 yılında %116 oranında devalüasyon yapılmıştır. Ancak buna paralel olarak ihracatta artışın sağlanamaması ve fiyat istikrarını sağlayacak önlemlerin alınamaması sebebi ile bu operasyon başarısız olmuştur. Bu döneme kadar dış ticaret rejiminde devamlılık arz etmeyen ve ihtiyaca göre düzenlenen bir yapı vardır. 1948 yılından itibaren ise ithalat ve ihracat rejimi ve özellikleri Ticaret Bakanlığının sirküleri ile düzenlenmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra daha sonraki yıllarda ülke ticaret rejiminin temeli olacak 5383 sayılı Gümrük Kanunu 1949 yılında yürürlüğe konmuştur¹¹¹.

3.1.1.4. 1950-1962 Kısmi Liberalizasyon Dönemi

Bu dönemin başlangıcı dış ticaret rejimi bakımından bir dönüm yılı olmuştur. Türkiye, Avrupa Ödemeler Birliği (EPU)'ne dahildir ve bu birlik üye ülkelerin ticaret mübadelelerini ithalat miktarları esasına göre serbest bırakmaları yönünde bir karar almıştır. Buna mukabil ülkemizde de "Serbest İthal Malları Listesi" uygulaması başlatılmıştır. Buna göre ülkenin ithalatının %60 tamamen serbestleşmiş ve geri kalan %40'ında da bu birliğe dahil olmayan ülkeler için önemli kolaylıklar sağlanmıştır.

Ancak bunu takiben artan ithalat talebi sebebi ile döviz stokları erimiştir ve bunun sonucunda yeni sınırlamalar getirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Serbest mallar listesi fiili olarak 1955 yılında ortadan kalkmıştır. 1954 yılına kadar gümrük vergilerinde spesifik esas uygulanmış ancak bu yıl *Ad Valorem* esasa geçilmiş ve paranın değer kaybına paralel olarak spesifik esasın koruyucu etkisinin azalmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. 1956 yılında ithal fiyatlarını kontrol amacı ile "İthal Malları Fiyat Kontrol Komitesi ve Teşkilatı"

¹¹¹ Gümrük Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1301.html> (12 Haziran 2009).

kurulmuştur. Bir yıl sonra ise ithalatta “Hazine Hissesi Vergisi” uygulamaya konmuştur.

Bu dönemde dış ticarete getirilen kısıtlayıcı önlemlerin amacı yerli sanayini korumaktan ziyade aşırı ithalat talebi neticesinde yaşanan ödemeler dengesi problemlerini ortadan kaldırmaktır. Ancak bu dönemde yaşanan ödemeler dengesi sorunu dış ticaret politikasından ziyade enflasyonist iç politikalarından kaynaklanmıştır. Bu dönemde politikalar sürekli olarak değişmiş ve uzun vadeli alt yapı yatırımlarının da etkisi ile dengeler bozulmuş ve enflasyonist bir baskı ortaya çıkmıştır. Ancak ithalatta aşırı talep karşısında alınan önlemler sanayinin ihtiyacı olan malların da ülkeye girmesine mani olmuş ve birçok sektör %40-50 düşük kapasitelerde çalışmak durumunda kalmıştır. Bu dönemde artan kambiyo kuru ile ülke ithalata dönük ve dışa bağımlı hale gelmiştir ve ayrıca döviz kaçakçılığı ve karaborsa da yaygınlık kazanmıştır¹¹².

Türk ekonomisindeki bu iç ve dış dengesizliğin giderilebilmesi amacı ile, Ağustos 1958’de OECD (Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü), IMF, ve ABD Hükümeti ile ekonomik koşulların iyileştirilmesi ve istikrar önlemleri alınması amacı ile bir anlaşmaya imza atılmıştır. Bu istikrar programı dahilinde dış ticaret, bütçe, para kredi, kambiyo, ve kur politikasını düzenleyen önemli kararlar alınmıştır. Ekonomide darlığı duyulan malların ithali için 28 Eylül 1958 yılında ilan edilen kota ile ithali zorunlu mallara kontenjan açılmıştır. Ağustos 1959’da kota sistemi biraz daha genişletilerek bazı malların ithalatı kontenjana bağlanırken, bazılarının ithalatı serbestleştirilmiştir.

Bu kararlar ile, Türk lirasının dış değeri yeniden ayarlanmış ve ithalatta 1 dolar 9 TL’ye eşit olarak belirlenmiştir. Öte taraftan ihracatta katlı kur

¹¹² Altıntaş, a.g.e., s. 64.

uygulanmıştır. Bundan sonra katlı kur uygulamasına son verilmiş ve 1960 yılında resmi kur olarak 1 dolar = 9 TL olarak belirlenmiştir¹¹³.

Bu dönem sonundaki istikrar programının getirilerini değerlendirmek yine aynı dönemdeki çalkantılı politik atmosfer sebebi ile çok güçtür. Yine de kısmi serbestleşme dönemi olarak sayılan bu 1950-1962 döneminde ilkin liberal ticaret uygulandıysa da kısa sürede ortaya çıkan çeşitli dengesizlikler sebebi ile yeniden korumacı politikalara geri dönmek zorunda kalınmıştır.

3.1.1.5. 1963-1980 Planlı Kalkınma Dönemi

1960'larla beraber Türkiye'de yeni bir döneme girilmiş ve planlı ekonomi uygulanmaya başlanmıştır¹¹⁴. Dönemin en belirgin özelliği ithal ikamesi ile sanayileşme stratejisinin kalkınma planları ile uygulamaya konulmasıdır.

Bu dönemde uygulanacak dış ticaret politikası, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963-1967) net olarak belirtilmiştir. Plana göre, Türkiye'nin dış ticaret politikası, uluslararası uzmanlaşma ve işbirliğinin sağladığı olanaklardan en geniş ölçüde yararlanmaktır. Bununla birlikte, kalkınmakta olan bir ülke olarak, yapılanmanın mevcut karşılaştırmalı üstünlüklere göre değil, dinamik karşılaştırmalı maliyet yapısı göz önünde tutularak, uzun dönemli bir perspektife göre belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Planda böylece, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmasa dahi, gelecekte dinamik yarar sağlayacağı düşünülen sektörlerin, uluslararası alanda rekabet gücü kazanıncaya dek dış ticaret politikası yoluyla korunacağı belirtilmiştir¹¹⁵. Bu politikaların bir sonucu olarak ithal ikamesi olanaklarının ilk beş yılda geniş ölçüde kullanılması kararlaştırılmıştır.

¹¹³ Alpar, a.g.e., s. 64-65.

¹¹⁴ M. Murat Taşkın, 1923-2003 Döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Ticaret Politikaları, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/murat.doc> (05 Haziran 2009).

¹¹⁵ Alpar, a.g.e., s. 73.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, 1968-1973, koruyucu politikalar bakımından daha net kararlar bulunmaktadır. Bu planda yeni sanayileri kuruluşlarının ilk yıllarında korumak amacı ile ithalat kısıtlamaları ve gümrük politikaları ile destekleme konusunda kararlar alınmıştır. Ancak yine de bu uygulama belirli bir süre içindir ve bu sanayiler geliştiğinde kademeli olarak daha serbest bir gümrük politikasına geçilecektir. Öte yandan yine aynı planda uzun vadede dünya pazarlarındaki rekabet gücüne ulaşmayacak sektörleri korumama kararı da alınmıştır¹¹⁶.

Yine de çeşitli gelişmeler bulunmaktadır. Buna örnek olarak yurtiçi üretim artışına paralel olarak malların serbestleşme listesinden çıkartılması, kademeli olarak kotaların kısılması ve yurtiçi üretimin tüketimi tamamen karşılar duruma geldiğinde ithalatın tümünden yasaklanması verilebilir. Bu bakımdan kurulan sanayiler uluslararası rekabete teşvik edilmemiş ancak engellenmiştir. Bu politikaların uygulanması neticesinde ülke dayanıksız tüketim mallarında yurt içi talebi karşılar hale gelmiştir. Bundan sonra ise ithal ikamesi politikalarının ikinci aşaması olan ara ve yatırım mallarının yurt içi üretimini korumak ile imalat sanayini ihracata teşvik edecek politikalar arasında bir ikilem yaşanmıştır. Bu noktada ithal ikamesinin ikinci aşaması seçilmiş, ara ve dayanıklı tüketim mallarının ithalatı yurtiçi üretimle ikame edilmeye başlanmıştır. Ancak söz konusu sanayiler daha sermaye yoğun, ileri teknoloji ve vasıflı iş gücü gerektirdiğinden koruma duvarlarının daha da yukarı çekilmesi icap etmiştir. Tüm bu politikalarla hedeflenen döviz tasarrufu, ve yatırım malları sanayilerini geliştirme amaçlarına ulaşamamıştır.¹¹⁷

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, 1973-1977, sanayileşmenin gerçekleştirilmesi için dış kaynaklara daha az bağımlı olunması gerektiği ifade edilmiştir. Ancak hedeflenen kendine yeterli bir yapı oluşturmak değildir.

¹¹⁶ II. Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf> s.2-3

¹¹⁷ N. Serin, **İhracatı Arttırma Politikası**, İzmir: II. Türkiye İktisat Kongresi, Dış Ekonomik İlişkiler Komisyonu Tebliğleri, 1981, s. 38. M. Hiç, **Türkiye’de İhracatın Geliştirilmesi Sorunu**, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1973, s. 57.

Bunun aksine ie dönük politikalar yerine dışa açık politikalarla sanayinin uluslararası bir rekabet gücüne sahip olması hedeflenmiştir. Dışa açık politikalar uygulanmasının amaçları ve sebepleri dış ticaret dengesinin d zelterilmesi, dış konjonktürden daha az etkilenen bir ihracat yapısı kurulması ve AET koşullarına uyum sağlamaktır. Bu dönem ayrıca AET ile Türkiye arasında geçiş dönemini kapsamaktadır ve bu bakımdan plan oluştururken ve özellikle koruyucu hükümleri koyarken AET anlaşmaları da göz önüne alınmıştır.

Dördüncü planlı dönem 1979-1983 yılları arasındadır ve hedefleri: imalat sanayisinde ara ve yatırım mallarının üretimine yönelmek, teknoloji yaratma aşamasına geçmek, rekabetçi bir sanayi yapısının temellerini oluşturmak ve planlı bir şekilde dışa açılmak olarak verilmiřtir¹¹⁸. Daha evvelki dönemlerde olduğu gibi yine bazı sanayiler korunacaktır ve ayrıca lüks tüketim kontrol edilecektir. Buna ek olarak sanayileşme ve dış ticaret politikalarının uyumlu olmalarının gerekliliği vurgulanmıştır. Bu bakımdan sanayi ürünlerinin ihracatına ağırlık verilmiş ve bürokratik engeller kaldırılmış ve ihracat özendirilmiştir. Ayrıca  lke koşullarına uygun olarak AET ile ilişkilerin bir yıl için dondurulması ve gözden geçirilmesi gerektiği de belirtilmiştir.

Fakat  lke hem uygulanan sanayileşme stratejilerinden hem de dünya genelindeki olumsuzluklardan etkilenmiştir. 1973'den sonra petrol fiyatları artmış ve olumsuz bir dönem başlamıştır. İlk yıllarda devalüasyon, ekonomik önlemler, ve yurtdışında çalışan işçilerin dövizleri gibi faktörler sebebi ile bir ekonomi korunmuştur.

Ancak Türkiye de ithalata bağımlı ülkeler gibi krizin olumsuz etkilerinden uzun süre kaçamamıştır. İthalat maliyeti artmış, dış ticaret açığı büyümüş ve bunun sonucunda yatırım hedefleri gerçekleştirilememiştir. Döviz

¹¹⁸ M.  zateşler, **İktisadi Planlama Teorisi ve Genel  retim Modeli**, İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1998, s. 91.

rezervlerinin azalması sonucunda büyük çaplı ve kısa vadeli dış borçlanma yapılmıştır. Bu ise ödemeler dengesini daha da bozmuştur. Petrol fiyatlarının artması ve yanlış ekonomik politikalar, kamu harcamalarının artması ve buna paralel olarak kamu gelirleri yaratılamaması ve aşırı sübvansiyon verilmesi sebebi ile ekonomik istikrar bozulmuştur. 1977 yılına gelindiğinde ekonomik sorunlar büyük boyutlara ulaşmış, 1978 yılına varıldığında borçlanma olanakları tükenmiş ve ithalatı karşılayacak döviz ihtiyacında artış olmuştur. Buna ek olarak hammadde ve yedek parça darboğazına girilmiştir. Ayrıca, 1979 yılında petrol fiyatlarında yeni bir artış olmuş ve ekonominin yükü daha da artmıştır¹¹⁹.

1980'lere gelindiğinde ülkede aynı anda bir çok sorun birden vardır. Bunlardan en önemlileri, döviz sıkıntısı ve ithalattaki ödeme güçlükleri, dış ticaret haddinin bozulması, sanayi üretimindeki aksaklıklar, işsizlik ve enflasyon dur. Bunun neticesinde ülkenin geleneksel içe dönük sanayileşme stratejisinin değiştirilmesinin gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu dönemde "24 Ocak 1980 Kararları" adı altında bir dizi istikrar önlemi alınmıştır ve ülke ekonomisinde yeni bir dönem başlatılmıştır.

3.1.1.6. 1980 Sonrası Dışa Açılma Dönemi

24 Ocak kararları olumsuzlukları düzeltmek için alınmıştır. Amaç ekonomide istikrarın sağlanmasından daha ilerisidir. İki temel hedeften bahsedebiliriz. Birincisi, merkezi yönetimin piyasa sistemi ile değiştirilmesi ve bu sayede mal ve hizmet piyasalarında ortaya çıkan çarpıklıkların ortadan kaldırılması, ikincisi ise ithal ikamesi yerine ihracat dayalı modelin benimsenmesi. Bu amaçla yeni bir fiyat politikası benimsenmiş, kurumsal

¹¹⁹ B. Balassa, **Outward Orientation and Exchange Rate Policy in Developing Countries: Turkish Experience**, World Bank Reprint Series, No.266, s. 438.

düzenlemeler yapılmış ve dış ticaret, kur politikası ve kambiyo rejimi ile ilgili dışa açık ekonominin gereklerine uygun değişiklikler başlatılmıştır¹²⁰.

İlk olarak fiyat kontrolü uygulaması sona erdirilmiştir. Bu bağlamda Fiyat Kontrol Komitesi ve Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki karar ve tebliğler kaldırılmıştır. Ayrıca KİT ürünlerinin fiyatlarının da serbest olarak belirlenebileceği ve sübvansiyonların kaldırılacağı duyurulmuştur. Bu düzenlemelerin amacı mal ve hizmetlerin fiyatlarının piyasa koşullarına göre belirlenmesi ve karaborsa ve çift fiyatlandırmanın ortadan kaldırılmasıdır.

Kararların amaçları, kurumsal yapının düzenlenmesi ve bu yolla özel sektörün gücünün artırılması ve devletin ekonomi üstündeki kontrol ve yetkilerinin kısıtlanmasıdır. Bunu sağlamak için iki ana kurum oluşturulmuştur: Koordinasyon Kurulu ve Para-Kredi Kurulu. İlkinin görevi kalkınma planı ve diğer yıllık programların koordinasyonu, ithalat ve ihracat rejimini ve diğer ülke ve organizasyonlarla ilgili faaliyetleri düzenlemekle görevlidir. İkincisi ise para ve kredi politikalarını koordine etmek, ve genel politikalar çerçevesinde kredi tahsisini yapmakla görevlidir.

Önemli bir amaç da ülkeye giren yabancı sermaye miktarını artırmaktır. Buna uygun olarak Yabancı Sermaye Dairesi ve Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur. Dönem süresince kurumsal değişikliklere devam edilmiş ve özelleştirme uygulamalarına geçilmiştir. Özel eğitim ve sağlık gibi uygulamalar teşvik edilmiştir. Buna paralel olarak haberleşme, ulaşım, eğitim, elektrik, tütün, çay, ve şeker üretiminde devlet tekeline son verilmiştir¹²¹.

Bu kararların neticesinde dış ticaret politikasında önemli ve köklü değişimlere başlanmıştır. Bu bağlamda uygulanan politikalar: döviz kuru ve

¹²⁰ A. Krueger, O. Okan, H.Aktan, **Swimming Against the Tide**, California: International Center for Economic Growth Publication, 1992, s. 41-45.

¹²¹ M.F. Gökalp, "Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının Değerlendirilmesi", **DEÜ, İİBF Dergisi**, 9.II (1994), s. 361-379.

kambiyo rejiminin düzenlenmesi, ihracatın teşviki, ithalatın serbestleşmesi, AB ile Gümrük Birliği bağlamında ilişkilerin düzenlenmesi ve serbestleştirme vb.leridir.

3.1.1.7. 1995 Sonrası Dönem

Bu dönemde ilk olarak uluslararası hukuk kuralları dış ticarette daha bağlayıcı hale gelmiştir. Buna ek olarak uygulama ve mevzuat düzenlemelerinde uluslararası normlar dikkate alınmıştır ve uygulamada şeffaflık ön plana çıkartılmıştır. Bu bakımdan bu dönemde globalleşme daha bir hissedilir olmuştur. Dolayısı ile dış ticaret politikası belirlenirken 1 Ocak 1995’de yürürlüğe giren WTO Kuruluş Anlaşması ve onun ekinde yer alan diğer anlaşmalar göz önünde bulundurulmuştur. Bu bakımdan ulusal düzenlemelerin WTO hükümlerine işlerlik kazandırması ve gerekli değişikliklerin bu anlaşmaya göre yapılması önemli ve gerekli olmuştur.

Bir başka önemli faktör de AB ile Türkiye arasında kurulan 1996 tarihli Gümrük Birliği anlaşmasıdır. Bu anlaşmayı oluşturmak amacı ile çalışmalar 1964 yılından beri devam etmiş ve nihayet sonuca ulaşılmıştır.

Halihazırda Türkiye’de yürürlükte olan çeşitli korunma önlemleri bulunmaktadır. Bu önlemleri bir tablo halinde sunmak gerekmektedir:

Tablo 10

Yürürlükte Bulunan Korunma Önlemleri

G.T.İ.P.	MADDE İSMİ	MENŞE ÜLKE	ÖNLEM	AÇIKLAMA			TEBLİĞ NO - - RESMİ GAZETE TARİH - SAYI NO
				1. Dönem	2.dönem	3.dönem	
7009.91	Çerçevesiz Cam Aynalar	İran	Kota	4 yıl süre ile 500 ton/yıl kota uygulanmaktadır. (Her yıl %5 artış yapılacaktır.) 4. dönem kota: 3/7/2008-2/7/2009			2005/5 - 03.06.2005 - 25834 2005/5 - 13.07.2005 - 25874 2006/4 - 17.06.2006 - 26201
70.04 - 70.05	Düz Cam	Rusya Federasyonu Ukrayna İran	Ek mali yükümlülük	40 \$/ton 28/6/2006- 27/6/2007	38 \$/ton 28/6/2007- 27/6/2008	36 \$/ton 28/6/2008- 27/6/2009	2006/5 -- 24/4/2006 - 26152 2006/6 -- 23/6/2006 - 26207 2006/10559 - 19/6/2006
5402.31	Naylon iplik	İran	Ek mali yükümlülük	1,50 \$/kg 10/8/2006-9/8/2007	1,45 \$/kg 10/8/2007- 9/8/2008	1,40 \$/kg 10/8/2008- 9/8/2009	2005/8 -- 22/11/2005 - 26001 2006/7 -- 11/07/2006 - 26225 2006/10614 - 26/6/2006
8508.11.00.0 0.11 8508.19.00.0 0.00	Elektrikli süpürge	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük (Eşik kıymet)	40 \$/adet 10/8/2006-9/8/2007	38 \$/adet 10/8/2007- 9/8/2008	36 \$/adet 10/8/2008- 9/8/2009	2006/1-- 05/01/2006 - 26044 2006/8 -- 11/07/2006- 26225 2006/10616 - 26/6/2006 Değişiklik- 29/12/2006 - 26391 Değişiklik- 8/5/2007 - 26516
8516.40.10.0 0.00	Buharlı ütü	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük	5 \$/adet 10/8/2006-9/8/2007	4,5 \$/adet 10/8/2007- 9/8/2008	4 \$/adet 10/8/2008- 9/8/2009	2006/2-- 05/01/2006 - 26044 2006/9 -- 11/07/2006 - 26225 2006/10617 - 26/6/2006

2501.00.31.0 0.00 2501.00.51.0 0.00 2501.00.99.1 0.00 2501.00.99.9 0.11 2501.00.99.9 0.12 2501.00.99.9 0.13	Tuz	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük (Eşik kıymet)	35 \$/ton 10/8/2006-9/8/2007	33 \$/ton 10/8/2007- 9/8/2008	31 \$/ton 10/8/20 08- 9/8/200 9	2006/3-- 05/01/2006 - 26044 2006/10 -- 11/07/2006 - 26225 2006/10615 - 26/6/2006
64.02 64.03 64.04	Ayakkabı	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük	2-3 \$/çift 10/8/2006-9/8/2007	1,90-2,85 \$/çift 10/8/2007- 9/8/2008	1,80- 2,70 \$/çift 10/8/20 08- 9/8/200 9	2006/4-- 05/01/2006 - 26044 2006/11 -- 11/07/2006 - 26225 2006/10618 - 26/6/2006 Değişiklik- 30/12/2006 - 26392
G.T.İ.P.	MADDE İSMİ	MENŞE ÜLKE	ÖNLEM	AÇIKLAMA			BBK TARİH VE NO -- TEBLİĞ NO - - RESMİ GAZETE TARİH - SAYI NO
				1. Dönem	2.dönem	3.dönem	
8711.10.00.0 0.11 8711.10.00.0 0.19 8711.20.10.0 0.00 8711.20.91.0 0.00 8711.20.93.0 0.00 8711.20.98.0 0.00 8711.30.10.0 0.00	Motosiklet	Tüm Ülkeler	Ek mali yükümlülük	200-300 \$/adet 2/3/2007-14/8/2007	190-285 \$/adet 15/8/200 7- 14/8/200 8	180-270 \$/adet 15/8/200 8- 14/8/200 9	2006/10852 - 15/8/2006 - 26260 2006/12 - 15/8/2006- 26260 2007/11621 - - 1/3/2007- 26449 2007/2-- 1/3/2007- 26449
9003.11 9003.19	Gözlük çerçeveleri	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük	3 \$/adet 5/3/2008 - 4/3/2009	2,85 \$/adet 5/3/200 9 - 4/3/201 0	2,70 \$/adet 5/3/2010 - 4/3/2011	2008/1-- 30/1/2008- 26772 2008/13223 - 4/2/2008 (BKK- 5/3/2008 - 26807 RG)
42	Seyahat çantaları, el çantaları ve benzeri mahfazalar	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük	3 \$/kg Maks. 5 \$/adet 8/4/2008 - 7/4/2009	2,90 \$/kg Maks. 4,75 \$/adet 8/4/200 9 - 7/4/201 0	2,80 \$/kg Maks. 4,50 \$/adet 8/4/2010 - 7/4/2011	2008/2 -- 7/3/2008 - 26809 2008/13449 BKK- 8/4/2008 - 26841 sayılı RG

70.13	Cam Eşya	İran	Ek mali yükümlülük	0,90 \$/brüt kg 14/6/2008 - 13/6/2009	0,85 \$/brüt kg 14/6/200 9 - 13/6/201 0	0,80 \$/brüt kg 14/6/2010 - 13/6/2011	2008/4 -- 23/5/2008 - 26884 2008/13711 sayılı BKK- 14/6/2008 - 26906 sayılı RG
8509.40.00.0 0.11,12,13,15 ,19, 8509.80.00.0 0.11, 8516.31.90.0 0.00, 8508.11.00.0 0.19	Bazı Elektrikli Aletler	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük	5-8 \$/adet	4,5-7 \$/adet	4-6 \$/adet	2008/6 -- 10/8/2008- 26963 2008/14237 sayılı BKK- 1/11/2008 - 27041 sayılı RG
52.05 (5205.12; 5205.22; 5205.32; 5205.42 hariç) 5205.12, 5205.22, 5205.32, 5205.42	Pamuk İpliği	Tüm ülkeler	Ek mali yükümlülük	20% maks.1,00 \$/kg- min 0,35 \$/kg 15/7/2008- 14/7/2009	19%	18%	2008/7-- 11/8/2008- 26964 2008/14234 sayılı BKK- 21/10/2008 - 27031 sayılı RG
				15% maks.1,00 \$/kg- min 0,35 \$/kg	14%	13%	

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ITH/GozetimKorunmaDb/gozkor/korunmaonlemiliste.xls>.

Erişim tarihi: 07 Temmuz, 2009.

Bunlar dışında ithalatta koruma önlemleri mevzuatı çerçevesinde devam eden soruşturmalar vardır ve bunlar şu şekildedir:

Tablo 11

İthalatta Korunma Önlemleri Çerçevesinde Devam Eden Soruşturmalar

G.T.İ.P.	MADDE İSMİ	MENŞE	RESMİ GAZETE TARİH-NO	TEBLİĞ NO
36,05	Kibritler	Tüm ülkeler	2/5/2009-27216	2009/1
70.04 - 70.05	Düz Cam	İran Rusya Federasyonu	2/5/2009-27216	2009/2
8508.11.00.00.11 8508.19.00.00.00	Elektrikli süpürge	Tüm ülkeler	31/5/2009-27244	2009/3
8516.40.10.00.00	Buharlı ütü	Tüm ülkeler	31/5/2009-27244	2009/4

2501.00.31.00.00 2501.00.51.00.00 2501.00.99.10.00 2501.00.99.90.00	Tuz	Tüm ülkeler	5/6/2009-27248	2009/5
64.02 64.03 64.04	Ayakkabı	Tüm ülkeler	4/6/2009-27248	2009/6
5402.31	Naylon iplik	İran	17/6/2009-27261	2009/7
7009.91	Çerçevesiz Cam Aynalar	İran	17/6/2009-27261	2009/8
8711.10.00.00.11 8711.10.00.00.19 8711.20.10.00.00 8711.20.91.00.00 8711.20.93.00.00 8711.20.98.00.00 8711.30.10.00.00	Motosiklet	Tüm Ülkeler	17/6/2009-27261	2009/9

Kaynak:<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ITH/GozetimKorunmaDb/gozkor/korunmaonlemiliste.xls>.

(11 Haziran 2009)

3.2. AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER VE GÜMRÜK BİRLİĞİ

SÜRECİ

II.Dünya Savaşı sırasında ,Batı Avrupa'nın karşılaştığı büyük sıkıntılar sonucunda savaş sonrası dönemde Avrupa Birliğini sağlama fikri güçlenmiş ve bu birliği sağlayıcı çalışmalar değişik ülkeler arasında başlatılmıştır.7 Mayıs 1948 de Lahey'de Avrupa Kongresi toplanmış ve Avrupa Hareketi olarak adlandırılan bir örgüt kurulmuştur. 1949 yılında siyasi amaçlı Avrupa Konseyi'nin, ekonomik amaçlı Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (OECD) kurulması ile önemli bir aşamaya ulaşılmıştır.1951 yılında Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanan Paris Anlaşması ile Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (CECA) kurulmuştur.

Paris anlaşmasını imzalayan altı ülke, kömür ve çelikte giriştikleri deneyi, diğer alanlara da yaymak üzere çabalarını sürdürmüşlerdir. Ancak savunma ve dış politika alanlarında bu yöndeki girişimler için henüz erken olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Bunun üzerine çalışmalar, ekonomik bütünleşme üzerinde yoğunlaştırılmış 1957 tarihli Roma Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur.Bu topluluk daha sonra Avrupa Topluluğu adını almıştır. 7 Şubat 1992 yılında ise toplulukların belli konularda aldığı kararlar ve yaptığı eylemlerle ilgili olarak "Avrupa Toplulukları" yerine Avrupa Birliği (EU) deyiminin kullanılmasına karar verilmiştir¹²². Türkiye ile AB ilişkilerinde iki ana boyuttan bahsedebiliriz. İlk olarak Türkiye'nin AET'ye ortaklık anlaşması imzalamak için 1959 yılında başvuru yapması daha sonra ise 14 Nisan 1987 tarihinde yapılan tam üyelik başvurusu gelmektedir. Bu başvuru önemlidir ancak yine de ortaklık ilişkileri daha fazla ağırlık taşımaktadır.

¹²² Şener Büyüktaşkın, **Dünya Ticaret Sistemi**, Ankara:Esbank, 1997, s.166.

Ortaklıkla ilgili olarak ilk başvurunun 4 yıl ardından 1963 yılında Ankara Anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşma ile Türkiye ile AET arasında ortak üyelik statüsü tesis edilmiş ve 1 yıl sonra yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma Roma Anlaşmasına dayanmaktadır. Bu bakımdan bir çok madde Roma anlaşmasından alınmadır.

AET ile bir ortaklık tesis edilmek istenmesinin bir çok sebebi bulunmaktadır. İlk faktör Yunanistan'ın 1959 yılında AET'ye başvuru yapmasıdır. Yunanistan'a tanınacak ticari kolaylıkların Türkiye ile olan ticareti olumsuz etkileyeceği düşünülmüştür. Bir diğer faktör ise geniş bir hacme sahip Topluluk pazarıdır. Bu pazara girilerek tarım ve sanayi ihracatını arttırmak hedeflenmiştir. Bir başka sebep ise ülkemizin Batılılaşma isteği ve Batı ile olan ilişkilerini gerçekleştirme isteğidir¹²³.

Türkiye ile AT arasındaki ilişkiler ,1963 yılında imzalanıp 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması (Türkiye ile AET arasında bir ortaklık tesis eden anlaşma) ve bu Anlaşma'nın ikinci dönemi niteliğindeki geçiş döneminin uygulama koşullarını düzenleyen, 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile hukuki çerçevesine oturtulmuştur. 6 Mart 1994 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, esas itibari ile bu çerçeveyi daha geniş bir platforma geliştirmiş, ilişkilerin üçüncü dönemine yönelik ayrıntılı düzenlemeleri ortaya koymuştur¹²⁴.Ankara anlaşmasının amacı "Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını, Türk halkının çalıştırılma seviyesinin ve hayat şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak, taraflar arasında ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmek" olarak belirlenmiştir¹²⁵. Bu Anlaşmaya göre Gümrük Birliğine geçişte üç dönem öngörülmüştür ve bunlar Hazırlık Dönemi, Geçiş Dönemi ve Son Dönemdir.

¹²³ N. Güran, **Türkiye Avrupa Topluluğu İlişkileri**, Ankara: DPT Yayını, 1990, s. 5.

¹²⁴ Can Baydarol, **AB ile Tam Üyelik Yolunda AT ile Gümrük Birliği**, OSD, 1996, s.14.

¹²⁵ U. Kılınç, **Türkiye Avrupa Toplulukları İlişkileri, Ekonomik, Sosyal, Siyasi, Hukuki ve İdari Yönden (1963-1988)**, Ankara: TOBB Yayını, 1990, s. 32.

Hazırlık dönemi 1 Aralık 1964 yılında başlayıp 5 yıllık bir dönemi kapsamıştır. Türkiye bu aşamada ekonomisini güçlendirmiş, AET de bu konuda yardımcı olmuştur. Bu dönemde AET tek taraflı olarak aldığı yükümlülüklerle Türkiye ekonomisini güçlendirmeye ve geçişe hazır hale getirmeye çalışmıştır. Anlaşma çerçevesinde AET Türkiye'ye belli ürünlerde tarife kolaylıkları sağlamış ve mali yardımda bulunmuştur.

Bu dönemde ülkemize önemli kolaylıklar ve yardımlar sağlanmıştır. 175 ECU tutarında dış yardım yapılmış ve tütün, kuru üzüm, incir ve fındık ihracatında düşük gümrük uygulanmıştır. Bu dönemde ülkemizin tek yükümlülüğü ekonomisini güçlendirmek ve geçiş dönemine hazırlamaktır. Bu bakımdan bu ilksel Hazırlık Dönemi daha ziyade AET'nin tavizlerine dayanmaktadır ve ülkemiz için tamamı ile sorunsuz bir aşama olmuştur. Bu dönemin uzatılması için herhangi bir talep olmamıştır ve 16 Mayıs 1967 tarihinde geçiş dönemine geçmek için başvuru yapılmıştır¹²⁶.

Geçiş Döneminde hedeflenen Gümrük Birliği'nin tesisi için ülkemizin ekonomisinin topluluk ekonomisine yakınlaştırılması ve bunun için gerekli ortak eylemler gündeme gelmiştir. Bu dönemin toplam olarak istisnalar hariç 12 yılı geçmemesi kararlaştırılmıştır¹²⁷.

Geçiş koşulları 23 Kasım 1970'de Brüksel'de imzalanan Katma Protokol ile belirlenmiştir. Ancak protokolün ticari hükümleri onay işlemlerinin uzayabileceği düşünülmüş ve 23 Temmuz 1971'de Geçici Anlaşma imzalanmış ve 1 Eylül 1971'de uygulamaya konmuştur.

Geçiş süreci 22 yıl sürecektir ve protokol bunun esaslarını belirlemiştir. Sanayi malları için gümrük birliği ve tarım malları için ise tercihli bir rejim öngörülmüştür. Protokolde işgücünün serbest dolaşımı, sermaye hareketleri,

¹²⁶ Vakıfbank Araştırma Dizisi, **Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi'ne Muhtemel Etkileri**, Ankara:VAD,2004, s.33.

¹²⁷ Güran, a.g.e., s. 6.

yerleşme serbestisi, ekonomi politikalarının yakınlaştırılması, rekabet, devlet yardımları vb. konularda çeşitli hükümler yer almıştır¹²⁸.

Hazırlık döneminin aksine, Geçiş Döneminde ülkemizin de bir takım yükümlülükleri bulunmaktadır. Belli sanayi ürünleri için belli bir sürede Gümrük Birliği hedeflenmiştir ve buna uygun olarak bu mallarda gümrüklerin ve eş etkili vergilerin kaldırılması ve ülkemizin Ortak Gümrük Tarifesi'ne uyumu gerekmektedir. Bu bakımdan AET, Geçici Anlaşmanın ardından Türk sanayi ürünlerine uyguladığı gümrük vergilerini ve eş etkili vergileri ufak tefek bazı istisnalar dışında tamamen kaldırmıştır. Öte yandan pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve makine halılarında gümrük vergilerinin topluluk tarafından 12 yılda ve 4 aşamada kaldırılması öngörülmüştür.

Ayrıca petrol ürünlerinde de Türkiye lehine tarife kontenjanları açılmıştır. Buna ek olarak petrol ürünleri ve ham ipek dışında kalan sanayi ürünlerinde miktar kısıtlamalarının kaldırılacağı topluluk tarafından bildirilmiştir. Ancak Topluluğun dokuma ve giyim sektöründeki korumacı politikaları çeşitli problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Buna mukabil olarak Türkiye'de Topluluk kaynaklı ürünlerdeki gümrük vergilerini 12 yıl içinde aşamalı olarak kaldırmayı kabul etmiştir. Ancak rekabet gücü zayıf olan sanayilerde bu süre 22 yıl olarak belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye OGT'ye uyum ve kotaları kaldırma yükümlülüğünü üstlenmiştir. Aşağıdaki tabloda öngörülen gümrük indirimi, OGT'ye uyum ve kotaların kaldırılması yükümlülükleri gösterilmektedir.

Bu yükümlülükler Geçici Anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile beraber uygulanmaya başlanmıştır. Buna göre tarife indirimleri 12 yıllıklar için %12 ve 22 yıllıklar için ise %10'a ulaşmıştır. Ancak Türkiye Katma Protokolün 60. maddesine dayanarak tüm yükümlülüklerini dondurmıştır.

¹²⁸ Karluk, a.g.e., s. 413.

Tablo 12**Katma Protokolde Öngörülen Gümrük İndirimi**

YILLAR	12 YILLIK LİSTEDE İNDİRİM ORANI(%)		KONSOLİDE LİBERASYON ORANI (%)	22 YILLIK LİSTEDE İNDİRİM ORANI (%)		LIBERE OLMAYAN MALLARDA KONTENJAN
	YILLIK	OGT	YILLIK	YILLIK	OGT	ARTTBRIM %'SI
1973	10 -	-	35	5 '		
1974	-	-	. -	-	-	
1975	-		-	-		
1976	10	- .	5	5	-	10
1977	-	20	-	-	-	
1978	10			-	-	10
1979	10	-	-	5	-	
1980	10	20	-	-	-	10
1981	10	-	5	-	-	
1982	10	20	-	5	-	10
1983	10		-	-	20"	
1984	10	-	-	-	-	10
1985	N 10	40	- '	10	-	20
1986			15	10		
1987			-	-	-	20
1988			... -	10	30	
1989			-	-	-	20
1990				10	. -	
1991			20	10	20	20
1992			-	.		
1993			-	10	-	20
1994				10	-	
1995			TAM LİBERASYON	10	30	TAM LİBERASYON

Kaynak; S.Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği ve..., a.g.e., s. 415-420.

Ancak bu durumda AET ile olan ilişkilerde sorunlar baş göstermiştir ve 1980 darbesi ile ilişkiler tamamen durmuştur. Ortaklık konseyi ancak 1986 yılında tekrar toplanabilmiştir. Bir yıl sonra ise ülkemiz AET'ye tam üyelik için başvuru yapmıştır. Bundan bir yıl sonra ise geciken yükümlülüklerle beraber ithalattaki gümrük vergilerindeki indirimi 12 yıllık listede %30 ve 22 yıllık listede ise %20 olarak gerçekleştirilmiştir. Bu indirimler Katma Protokolle bir takvime bağlanmıştır.

Geçiş dönemi sonuna kadar tarım ürünleri anlaşma dışı kalmış ve tarımda tercihli bir rejim belirlenmiştir. Ayrıca iki taraf arasında tarım politikalarının uyumlulaştırılması için gerekli düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür. Bundan başka Türkiye'nin tarım ihracatındaki gümrük vergileri 1981 ile 1987 arasında beş aşamada kaldırılmıştır. Ancak buna rağmen Ortak Pazar çerçevesinde korumacı araçların uygulanmasına devam edilmiştir.

Öte yandan Türkiye'nin ithalatında gümrük vergisi, kota ve OGT yükümlülüklerine uyum önceki tablodaki takvime göre yapılmıştır. Toplulukla ilişkilerde 9 Kasım 1992'de yapılan Ortaklık Konseyi toplantısından sonra belli bir hız kazanma meydana gelmiştir. Ortaklık Anlaşmasında yer alan hükümlerin yeniden uygulanmaya başlanması kabul edilmiştir. Türkiye 1995 yılında GB'nin sonuçlandırılmasını onaylamış ve 1993 yılında AB'den ithalatta Toplu Konut Fonu (TKF) ve Maden Fonu dışındaki tüm vergi benzeri ödemeleri kaldırmıştır. Ayrıca TKF ödemelerinin de beş yıllık bir dönemde kaldırılması kararı alınmıştır. Bir Gümrük Birliği Yönlendirme Komitesi kurulmuştur. Bu komite GB'nin başlayacağı 1995 yılına kadar sanayi mallarının serbest dolaşımının sağlanması, OGT, Ortak Ticaret Politikası ve tarım politikalarına uyum sağlanması, hizmet ticaretindeki kısıtlamaların asgariye indirilmesi, rekabet politikası, devlet yardımları, anti-damping yasaları, fikri mülkiyet hakları gibi konularda hukuksal ve kurumsal düzenlemeler yapmıştır. 1 Ocak 1995 tarihinde 12 yıllık listede %95 ve 22 yıllık listede ise %90 tarife indirimi

yapılmış ve 22 yıllık listede %85 oranında başarı sağlanmıştır¹²⁹. Bundan sonra 1 Ocak 1996 tarihinde Türkiye-AB ilişkilerinde gümrük birliğine dayalı yeni bir sayfa açılmıştır.

Son Dönem: Gümrük Birliğine 1 Ocak 1996'da planlanandan evvel geçilmiştir. Bu birlik ticari bir entegrasyon değildir ama yine de yapısal değişimleri de beraberinde getirmiştir. Gümrük Birliğinin kapsamı ve koşulları 22 Aralık 1995 tarih ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararı ile belirlenmiştir.

1/95 sayılı kararda aşağıdaki bölüm başlıkları ve GB'nin tamamlanması ve işleyişine dair hükümler bulunmaktadır¹³⁰.

i) Malların serbest dolaşımı ve ticaret politikası;

- Gümrük vergilerinin, miktar kısıtlamalarının ve eş etkili vergi ve önlemlerin kaldırılması,

- Ticarete teknik engellerin kaldırılması, Ticaret Politikası ve Ortak Gümrük Tarifesi, Hassas ürünlere ilişkin uygulama,

- Topluluğun tercihli rejiminin Türkiye tarafından üstlenilmesi, işlenmiş tarım ürünleri ithalatında uygulanacak sisteme ilişkin mevzuat,

ii) Türkiye'nin Ortak Tarım Politikasına uyumu ve tarım ürünleri ticaretinde uygulanacak tercihli rejim,

iii) Gümrüklere ilişkin hükümler, Türkiye'nin Topluluk Ortak Gümrük Koduna uyumu ve karşılıklı idari işbirliği,

iv) Mevzuat Uyumu;

¹²⁹ Güran, a.g.e., s. 16.

¹³⁰ DTM, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara: AB Genel Müdürlüğü, 1999, s. 358-359. S. Laird, ve C. Hartler, **The EU Model and Turkey-A Case For Thanksgiving?**, WTO, Trade Policy Review Division, Working Paper, 1999, s. 2-4.

- Fikri, sınai ve ticari mülkiyetin korunması, Rekabet kuralları ve mevzuatın yakınlaştırılması,

- Devlet yardımları, Tekeller,

- Ticari Korunma Araçları,

v) Kamu alımları,

vi) Vergilendirme,

vii) Kurumsal Hükümler,

viii) Uyuşmazlıkların çözümü,

ix) Genel ve son hükümler.

Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında Türkiye ile ilişkilerin ortaklık anlaşmasında öngörülmemeyen alanlarda da güçlendirilmesinin gereğinin altı çizilmiştir ve bu konuda bir Tavsiye Kararı alınmıştır. Ayrıca Türkiye'nin gümrük birliğine uyum için ihtiyaç duyacağı mali yardım ve işbirliğinin çerçevesini düzenleyen Topluluk Deklarasyonu da kabul edilmiştir¹³¹.

Alınan bu karar, ortaklığın ilerletilmesi ve geliştirilmesi yönündedir. Ayrıca sanayi, enerji, ulaştırma, haberleşme, çevre, bilim, istatistik, adalet ve içişleri, kültür, tüketici korunması, ve enformasyon alanlarında işbirliğine ve buna ek olarak Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ürünlerinin serbest dolaşımına ilişkin görüşmelerin 1995 yılında tamamlanması, GB için elverişli olacak makro ekonomik koşulların yaratılması ve bu amaçla diyalogun başlatılması, tarım ürünlerinde karşılıklı taviz görüşmelerinin 1995 yılı içinde

¹³¹ DTM,Türkiye'nin Uluslararası Entegrasyonlara Katılımı, <http://www.dtm.gov.n^/ekonomi/75yibk/trkulus.htm>, (20 Ağustos 2008).

tamamlanması ve AB'deki Türk işçileri konusunda sürekli diyalog tesisi gibi hususlar ele alınmıştır.

Türkiye Topluluk üyesi olmayan ülkelerle ilgili olarak OGT'ye uyum sağlamıştır ancak bazı hassas ürünlerde 1 Ocak 2001'e kadar OGT'den daha yüksek gümrük tarifelerini korumuştur. Bunun yanında Türkiye ticaret politikasına uyum sağlama kararının yürürlüğe girdiği beş yıl içinde topluluğun tercihli gümrük rejimine aşamalı olarak uyum sağlamakla yükümlüdür. Bu kararın ardından OGT'ye uyum sağlanmış ve bu tarife üçüncü ülkelere aynen uygulanmaya başlanmıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin bu ülkelere yönelik ağırlıklı koruma oranı %10.8'den %5.6'ya inmiştir. Daha sonra ise taahhütler gereği 2000 yılında %3 düzeyine çekilmiştir.

Hassas ürünler ortaklık konseyi kararınca belirlenirler ve bunlar sanayi ürünlerindeki tek istisnadır. Bu istisnaya istinaden Türkiye GB'ye rağmen bazı korumacı politikalarını sürdürme olanağı bulmuştur. Hassas ürünler için gümrük vergisi beş yıl içinde OGT'ye uyumlu kılınmıştır. Bu kapsamda otomotiv sanayi, deri, kösele eşyalar, ayakkabı, porselen, ve seramikten bazı sofralar ve mutfak eşyaları ve mobilya gibi mallarda ülkemiz 1 Ocak 2001'e kadar OGT'den daha yüksek vergi uygulayabilmiştir¹³².

25 Temmuz 1996 tarihinde Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anlaşması yapılmış ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ürünleri bu anlaşmanın hükümlerine tabi olmuştur. Bu anlaşma ile taraflar arasında çelik ticaretinde gümrük vergileri ve diğer engellerin kaldırılması öngörülmüştür. Ayrıca Türkiye Topluluğun çelik sektöründe uyguladığı devlet yardımları ve rekabetle ilgili düzenlemelere uyum sağlamayı taahhüt etmiştir¹³³.

¹³² DTM, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, s. 374-375.

¹³³ EU, **EU Bulletin**, 7/8, s. 115.

Ülkemizin AB'ye tam üye olabilmesi ve mallarını Avrupa pazarlarına rahatça sokabilmesi için uyması gereken bazı kurallar vardır. Ortaklık Konseyi Kararlarına göre uyum sağlaması gereken kural konuları ve sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 13

Ortaklık Konseyi Kararına Göre Türkiye'nin Uyum Sağlaması Gereken Kural Konuları ve Sayıları

Konu	Mevzuat sayısı (adet) *
Motorlu Araçlar	47
Tarım ve Ormancılıkta kullanılan Traktörler	23
Yük kaldırıncılar	5
Ev aletleri	4
Gazlı ısı jeneratörleri	3
Şantiyeler ve ekipmanlar	10
Diğer makinalar	1
Basıncılı kaplar	6
Ölçme aletleri	27
Elektrikli aletler	7
Tekstil	6
Gıda	69
Tıbbi ürünler	20
Sentetik gübreler	7
Tehlikeli Maddeler	20
Kozmetikler	7
Çevre Korunması	7
İletişim, telekomünikasyon	14

Ticarette teknik engellere ait genel kurallar	8
Elyafın serbest dolaşımı - genel	2
İnşaat malzemeleri	2
Kişisel korunma ekipmanları	1
Oyuncaklar	1
Makinalar	1
Tütün	2
Enerji	1
Alkollü içkiler	6
Kültürel varlıklar	1
Sivil amaçlı patlayıcılar	1
Tıbbi ürünler	1
Uçaklar	1
Muhtelif	2
Toplam	313

Kaynak:TUSİAD. Dış Ticarette Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Teknik Engeller ve Türk Sanayii İçin Eylem Planı, 1998, s 94.

* Directive, decision, v.b. gibi (değişiklikler ilave edilmemiştir).

3.3. TÜRKİYE VE GATT/WTO

Türkiye 21 Aralık 1953’de GATT’a katılmış ve 26 Mart 1995 tarihinde de WTO’nun kurucu üyesi olmuştur. WTO ticareti hem dünya genelinde hem de Türkiye açısından önemli oranda etkilemektedir. Bu organizasyon çerçevesinde Türkiye’nin gümrük tarifeleri, tekstil, tarım, anti-damping uygulamaları, sübvansiyon ve karşı önlemler, korunma önlemleri, fikri mülkiyet hakları, yatırım önlemleri standartlar ve hizmet ticareti gibi konularda uymak

durumunda olduğu bazı yükümlölükler vardır¹³⁴. Buna göre ölkemizin hem ticaret önlemleri konusunda hem de sektörel bazda WTO'nun belirlediği takvime uyabilmesi için düzenlemeler yapması gerektirmiştir¹³⁵.

Uruguay Görüşmeleri neticesinde hem gelişmiş ölkelerin hem de gelişmekte olan ölkelerin sanayi ürünlerinde 1 Ocak 1995'den itibaren beş yıl içinde eşit dilimlerde %33 oranında tarife indirimini yapması karar bağlanmıştır. Bu bakımdan sanayi ürünleri için tarife düzeyleri gelişmiş ölkelerde %6.3'den %3.6'ya, GOÜ'ler için %15.3'den %12.3'e ve geçiş ekonomileri için de %8.6'dan %6'ya çekilmiştir. Gümrük tarifeleri ile ilgili GATT dahilindeki bu düzenlemeler özellikle GB kapsamında yer alan ölkemiz için büyük önem taşımaktadır. AB Ticaret Politikası bağlamında ve Uruguay Görüşmeleri neticesinde ölkemizin üçüncü ölkelere karşı %5.6 olan koruma oranını 4. yıl içinde %3'ler düzeyine çekmesi gerekmiştir ve bu da Türkiye pazarını uluslar arası rekabete açmıştır.

Tarife dışı engeller Uruguay Görüşmelerinin de en önemli konularındandır. Tarife dışı engellerin azaltılması çabalarına karşılık bazı ölkeler alternatif anti-damping, ticarete teknik engel ve standartlar gibi yöntemler geliştirmiştir. Bu bakımdan Türkiye'nin yaptığı düzenlemeler ve AB ile uyumu önemli olmuştur.

Ayrıca, WTO'da bir de Tarım Ürünleri Anlaşması bulunmaktadır. Bu anlaşmaya göre ölkeler tüm tarife dışı engelleri tarifeye çevirmeli ve bu tarife oranlarına göre 1 Eylül 1986 tarihinde geçerli olan tarife oranları üzerinden indirim gitmeliydi. Buna göre gelişmiş ölkelerin altı yıllık dönemde %36 ve GOÜ'lerin ise 10 yıllık bir dönemde %24 oranında tarife indirimini yapması öngörülmüştür.

¹³⁴ DTM, Türkiye'nin Uluslararası Entegrasyonlara Katılımı, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturizlemeDb/trkulus.doc> .

¹³⁵ DTM, Avrupa Birliği ve Türkiye, S. 283-285.

Uruguay Görüşmelerinin ardından, Türkiye tarımda bağlanmış tarife (bound tarif) uygulanan mal kalemi sayısının oranını %31'den %46'ya çıkarmıştır. Öte yandan ülkemizin tarımda uyguladığı oranlar genelde bağlanmış oranların altındadır. Bu durumda Türkiye tek taraflı olarak serbest biçimde tarife artırma olanağına sahiptir. Ancak gümrük birliği bu konuda sınırlamalar getirmektedir¹³⁶.

Diğer taraftan Türkiye 10 yıl içinde ihracattaki sübvansiyon oranını %24 ve buna uyguladığı miktarı ise %14 oranında azaltmayı taahhüt etmiştir. Öte taraftan ülkemizde tarım ürünlerindeki iç destek miktarı %10'un altında olması dolayısı ile ve böylece "de minimis" kapsamında değerlendirilmesi sebebi ile bu alanda herhangi bir indirim taahhüdü yapılmamıştır.

WTO kapsamındaki Tekstil ve Giyim anlaşmasının Türkiye üstünde olumlu etkisi olmuştur. Bu bakımdan bu alanlardaki koruma ancak WTO çerçevesinde yürütülebilmektedir. WTO anlaşmasına göre ülkeler tekstil ve hazır giyim alanlarında GATT yükümlülüklerine aşamalı olarak entegre olacaktır. Türkiye bu sektörlerin 1990 yılı ihracat hacimlerinin %18'erlik kısmını GATT'a entegre etmiştir. Anlaşma çerçevesindeki yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğini bir Tekstil İzleme Organı denetlemektedir.

Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü, WTO ile yaptığı tarım anlaşması gereği uygulanacak tarife oranlarını çekmesi gereken belli limitler bulunmaktaydı. Bu limitler bir sonraki sayfadaki tabloda verilmiştir.

¹³⁶ WTO, **Trade Policy Review: Turkey**, Report by the Secretariat, 198, S. 21-22.

Tablo 14**WTO İle Yapılan Tarım Anlaşması ve Tarife Oranları**

Tarife No.	Ürün Grupları	Temel Yıl Oranları (1986)	2004 Üst Sınırları
01	Canlı Hayvan	43.5	37.6
02	Et ve diğerleri	195.1	175.3
02.01-02.06	Siğır,Domuz,Koyun,Keçi eti (taze veya soğurulmuş) ve sakatları	250.0	225.0
04	Süt mamülleri ve diğerleri	131.5	117.2
04.01-04.05	Süt ürünleri (süt,krema,yoğurt,tereyağı...)	200.0	180.0
05	Diğer et ürünleri	21.0	10.6
06	Ağaç,kök,çiçek ve diğerleri	33.0	28.8
07	Yenilebilir sebze,kök ve yumru	35.6	30.0
08	Yenilebilir meyve ve sert kabuk	64.1	53.4
09	Kahve,çay ve diğerleri	85.3	56.8
10	Tahıllar	161.1	145.0
10.01-10.05	Makarnalık buğday ve Mahlur,çavdar,arpa,yulaf,mısır	200.0	180.0
11	Değirmencilik Mamulleri	50.4	43.3
12	Yağlı tohumlar,tohum,saman	34.1	22.1

13	Besin ve diğer sebze müstah	59.5	29.7
14	Diğer sebzeler	41.3	16.9
15	Hayvansal ve bitkisel yağlar	40.6	29.4
16	Et ve balık mamulleri	90.3	82.1
17	Şeker mamulleri	113.1	90.7
17.01	Kamış/pancar şekeri ve kimyaca katı saf sakaroz	150.0	135.0
18	Kakao mamulleri	69.2	51.0
19	Tahıl,un,süt mamulleri	64.1	55.4
20	Sebze ve meyve mamulleri	73.8	59.6
21	Diğer yenilebilir mamuller	70.5	51.4
22	Alkolü ve alkolsüz içki	87.6	70.7
23	Gıda endüstrisi kalıntıları	11.3	10.0
24	Tütün mamulleri	150.0	113.1
24.02.20-90	Tütün içeren sigaralar ve diğerleri	200.0	156.0
52.01	Pamuk (ham)	10.0	6.0
52.02	Pamuk artığı	20.0	12.0
52.03	Pamuk (taranmış)	20.0	12.6

Kaynak: Ay, Ahmet ve Yapar, Sinem,

http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CAhmet%20AY-%20Sinem%20YAPAR%5C57-80.pdf, s. 68-69. (08 Haziran 2009).

Yine aynı kaynakta bir karşılaştırma yapılabilmesi için Türkiye'nin AB ve EFTA ülkeleri ile diğer ülkelere tarım ürünlerinde uyguladığı tarife oranları verilmiştir. Bu tablo ise aşağıdaki gibidir.

Tablo 15

Türkiye'nin Çeşitli Ülkelere Uyguladığı Tarım Ürünleri Tarife Oranları

Yıllar	AB ve EFTA Ülkeleri İçin	Diğer Ülkeler İçin
1994	43,64	46,03
1995	31,23	34,58
1996	46,93	49,55
1997	50,60	51,60
1998	52,90	53,10
1999	52,00	53,10
2000	56,50	57,60
2001	55,60	56,60
2002	54,70	55,70
2003	54,40	55,40
2004	54,60	55,60

Kaynak: Ay, Ahmet ve Yapar, Sinem

http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CAhmet%20AY-%20Sinem%20YAPAR%5C57-80.pdf, s. 69, (11 Haziran 2009).

SONUÇ

Bu çalışmada esas olarak dış ticarete önemli bir etken olan korumacılık olgusu ve bunun Türkiye’de uygulanması araştırılmıştır. 1970’lerden sonra korumacılık ‘yeni korumacılık’ adı altında yeniden ortaya çıkmıştır ve bu husus da özel olarak ele alınmaktadır. Yeni korumacılığın ortaya çıkışını anlamak için öncelikle 1970 öncesi ve sonrası dönemleri iyice incelemek gerekmektedir. 2. Dünya savaşının ardından 25 yıl süreyle ticaret büyük bir hızla gelişmiştir. Bu ise dünyada ticaret açısından liberalleşme için çok uygun bir ortam yaratmıştır. Bu dönemde GATT gibi çeşitli dünya ticaret görüşmeleri sonunda özellikle tarife oranlarında önemli indirimler gerçekleştirilmiştir. Bu bakımından 1948-1960 dönemi dünya ticareti bakımından liberalleşme eğilimin güç kazandığı bir dönem olmuştur. Ancak bu eğilimlere paralel olarak aynı zamanda ABD gibi bazı öncü ülkelerde gizliden korumacılık eğilimleri de gelişmiştir.

Bu çelişkili durum yeni korumacılık olgusunun tipik bir özelliğidir ve bu durum 1970’li yıllardan sonra iyice belirginlik kazanmıştır. Özellikle 1973 sonrası petrol şoku ile liberalleşme ile ilgili tüm olumlu gelişmeler tersine dönmüştür ve yeni korumacılık gündeme girmiştir. Bu olgu 1930’lardaki korumacılık olgusundan farklıdır ve yeni ve kendine has olarak tarife dışı engeller diye bilinen engelleri çıkartmıştır. Bu engellerin bine yakın türü vardır ve ticaretin önünde önemli bir tehdittirler. Yeni korumacılık olgusu ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerin ihracatına mani olmaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak korumacılık olgusu ve bunun temelinde yer alan bazı nedenler ele alınmış olup ülkeleri korumacı davranmaya iten nedenler araştırılmıştır. Bir başka bölümde ise çok yanlı bir ticaret anlaşması olan GATT ve ortaya çıkışının iktisadi koşulları ele alınmıştır. Buna ek olarak GATT tarafından oluşturulmaya çalışılan dünya ticaret sisteminin özellikleri

vurgulanmıştır. GATT'ın esas amacı refahı maksimize etmek değil ancak ulusal devletlerin belli politik amaçlarını gerçekleştirmelerine veya bunları korumalarına yardımcı olmaktır.

GATT'da esas alınması gereken ilkeler, ayırım gözetmeme (en çok kayırlan ülke) ve karşılıklıdır. En çok kayırlan ülke ilkesi bu anlaşmanın temelidir ve üye ülkeler bu ilkeye hiç koşulsuz uymak durumundadır. Ancak bu GATT'a duyulan güveni azaltmakta ve GATT dışında yer alan ve ticaret üstünde yıkıcı etkileri olan tarife dışı engeller gibi uygulamaların artmasına ve yayılmasına sebebiyet vermektedir.

Kotaya benzer bir etkiye sahip gönüllü ihracat sınırlamaları durumunda gelirler ulusal ithalatçıya yada devlete doğru değil ancak yabancı ihracatçıya doğru yeniden dağılacaktır. Ancak uygulanmasının ekstra bir maliyeti vardır. Yine de uluslararası arenada yaygınlık kazanmaktadır. Bunun sebebi ise GİS'in GATT dışı olması ve GATT tarafından zorunlu olarak uygulanan karşılıklılık ilkesine yer vermemesidir.

Tarife-kota uygulamaları Genel Tercihler Sistemi'nin gelişmesi sebebi ile yaygınlık kazanmaktadır. Bu yolla gelişmiş ülkelerin pazarları azgelişmiş ülkelere bir dereceye kadar açılmaktadır. Ancak yine de tarife-kotalarının azgelişmiş ülkelere yarar sağlayıp sağlamadığı tartışma konusudur.

İhracatı sübvansetmenin kendine has bir mantığı vardır ve bu, karşılaştırmalı olarak dezavantaja sahip sektörleri himaye etmek yerine, ithalatı ikame eden sektörlerde istihdam dışı kaynakları, karşılaştırmalı olarak daha avantajlı olan ihracat sektörlerine kaydırmak şeklinde tanımlanabilir. Burada malın ihraç edilen kısmı sübvansetilmektedir. Bu bakımdan bu bir çeşit damping uygulamasıdır.

Yasal olmamasına rağmen bir çok ülke tarafından gizli yada yarı gizli yollarla uygulanmaktadır. Bu amaçla çok değişik araçlar mevcuttur. İhracatı

sübvansiyon etmenin yasak olmasının nedeni haksız rekabete yol açmasıdır. Uygulamasında ithalatçı ülkedeki üreticiler cezalandırılmakta ve tüketiciler ise ödüllendirilmektedir. Net etkisi ise ithalatçı ülkedeki refahın artmasıdır. Ancak bu artış ihracatçı ülkedeki vergi mükelleflerince finanse edilmektedir. GATT anlaşmasına göre bu tür sübvansiyonlardan zarar gören ülkeler ithalatları üzerine telafi edici vergiler koyabilmektedir. GATT anlaşmasına göre sanayi ürünlerinde sübvansiyon kesin olarak yasaktır ancak tarımda böyle bir yasak mevcut değildir. Bu bakımdan bir çok gelişmiş ülke tarım sektörlerini yoğun biçimde desteklemektedir.

Sübvansiyonlar kaynağa ihtiyaç duyarlar ve ek vergi toplanmasını gerektirirler. Eğer vergi hasılatı yoksa devletin başka bazı alanlardaki hizmetlerinden vazgeçmesi gerekir. Sübvansiyonlar için kaynak yaratılmasının ek bir maliyeti bulunmaktadır.

İktisatçı Henry George barış dönemlerinde korumacı politikalar uygulamanın savaş döneminde düşmanın vermek istediği zararın doğrudan kendimize vermek olduğunu belirtmiştir. Ancak bu tür korumacı politikaların kökeninde gerçekte yapısal dengesizlikler bulunmaktadır. Bu daha ziyade ülkeler arası bir dengesizlik olup artması korumacılığın da artmasına sebep olur.

Cenevre’de hazırlanan Dünya Rekabet Gücü Raporunda ülkemiz 1994 yılında rekabet gücü en yüksek 29 ülke arasına girmiştir. İlk üç sıra: ABD, Singapur, ve Japonya şeklinde olmuştur. Bizim önümüzde yer alan gelişmekte olan ülkeler ise şu şekildedir: Hong Kong, Malezya, Tayvan, Şili, Tayland, Kore, Meksika, ve Arjantin.

Öte yandan ülkemiz, Fransa’nın önümüzdeki senelerde yatırım ve ihracat açısından hedeflediği 7 ülke arasındadır. Diğer ülkeler Çin, Vietnam, Arjantin, Hindistan, Polonya ve Meksika’dır. Bu bakımdan ülkemiz bu ithalat ve

yatırım artışlarını iyi değerlendirirse Avrupa Birliği için iyi bir Pazar olarak iyi bir konum elde edebilir.

Bu bakımdan tablo umut vericidir. Yapılması gereken tarım, tekstil ve diğer sanayi kollarında uzun vadeli serbestleşmeye gitmek ve ülke ihracatından %80 pay alan GATT üyesi ülke piyasalarında başarılı olmak için yapısal problemleri çözmek ve rekabet gücünü artırmaktır.

GATT anlaşması sanayi ürünlerinde %33 gümrük indirimini öngörmektedir. Buna göre sanayileşmiş ülkelerdeki gümrük vergileri %5'den %3'e inecektir. Bu ise gelişmekte olan ülkelerin bu pazarlara girmesini kolaylaştıracaktır. Ülkemiz için daha çeşitli üretim ve ihracat yapmak kaydı ile bu ülkelere ihracatı artırma olanağı vardır.

Öte yandan GATT dışı ülkeler de vardır ve Türkiye ihracatının %20'sini bu ülkelere yapmaktadır. Bunlar arasında en önemli pazarlar: Orta Doğu Ülkeleri, Çin ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleridir.

Bir diğer yandan Uruguay Round'da yapılan tüm GATT görüşmelerinden daha somut kararlar alınmıştır ve bu kararlar GATT üyesi ülkeler için bağlayıcı niteliktedir. Ancak ülkeler bağlayıcılığın daha ötesine gitmiş durumdadır ve tarife dışı engeller tarife haline getirilmekte ve tarife indirimleri gerçekleştirilmektedir. Bu bakımdan ABD, AB ve Japonya gibi bazı ülkeler uygulamada zorlayıcı bir rol oynayabilecektir.

Globalleşmenin gelişmesi ile birlikte GATT çerçevesinde alınan kararların önemi de artmaktadır. Ancak çeşitli bölgesel işbirliği ve ticaret blokları içinde bütünleşmeler de bulunmaktadır, örneğin NAFTA, AB, ASEAN, MERCOSUR, APEC. Tüm bunlar ayrı birer güç odağıdır. Ülkemiz de AB ile yürüttüğü ortak gümrük birliği çalışması yolu ile böyle bir güç odağına adım atmış durumdadır.

EKLER

EK 1: İKİLİ ANTLAŞMALAR ÇERÇEVESİNDE BAZI ÜLKELERE TARIM VE İŞLENMİŞ TARIM ÜRÜNLERİNDE AÇILAN TARİFE KONTENJANLARI

İSRAİL

			Uygulanacak	
G.T.İ.P.	Ürün İsmi	Tarife Kontenjanı Miktarı	Gümrük Vergisi (%)	Tarım Payı Olarak Fona Ödenecek Euro (EUR) (Karşılığı YTL) (EUR/100 kg/net)
0407.00.11.10.11	Hindi yumurtası	175.000 Adet	0	
0407.00.11.10.19	Diğerleri			
0407.00.19.10.11	Tavuk yumurtaları			
0407.00.19.10.19	Diğerleri			
0407.00.90.10.11	Devekuşu yumurtaları			
0407.00.90.10.19	Diğerleri			
06.01	Çiçek soğanları, yumrular, yumrulu kökler, küçük soğanlar, sürgün başları ve rizomlar (dinlenme halinde sürgün vermiş veya çiçeklenmiş);hindiba bitkisi ve kökleri (12.12 Pozisyonundaki kökler hariç)	75 Ton	0	

0602.10	Köklendirilmemiş çelik ve daldırmalar	50 Ton	0	
0602.20	Meyvaları veya sert kabuklu meyvaları yenilen ağaçlar çalılar (aşıllı veya aşısız)			
0712.90 (0712.90.05.00.00, 0712.90.30.00.00, 0712.90.90.00.11 hariç)	Diğer sebzeler; sebze karışımları	150 Ton	0	
0712.90.30.00.00	Domates	100 Ton	0	
0804.40.00.00.00	Avokado armudu	100 Ton	0	
0804.50.00.00.11	Mango	100 Ton	0	
0810.90.95.00.14	Persimmon (Trabzon Hurması)	100 Ton	0	
12.09	Ekim amacıyla kullanılan tohum, meyva ve sporlar	10 Ton	0	
1905.40.90.00.00	Diğerleri [Yalnız pişirilmiş krakerler]	15 Ton	0	iii
1905.90.10.00.00	Mayasız ekmek (matzos)	15 Ton	0	iii
2005.40.00.90.00	Diğerleri			
2005.59	Diğerleri	500 Ton	ii	
2005.99.40.00.00	Havuçlar			
2005.99.50.00.11	Havuç ve fasulye Karışımları			
2005.80.00.00.00	Tatlı mısır (Zea mays var. Saccharata)	50 Ton	0	iii

2008.30	Turunçgiller	300 Ton	i	
2009.11	Dondurulmuş			
2009.12.00.00.00	Dondurulmamış, Brix değeri 20'yi Geçmeyenler			
2009.19	Diğerleri			
2009.29.11.00.00	Net 100 kg. ağırlık başına kıymeti 30 Euro' yu Geçmeyenler			
2009.29.19.00.00	Diğerleri			
2009.69.59.00.00	Diğerleri			
2009.69.90.00.00	Diğerleri	50 Ton	i	
2106.90.98	Diğerleri	3.000 Ton	0	iv
2203.00	Malttan üretilen Biralar	100.000 lt	0	
2208.20.89.00.00	Diğerleri [Yalnız brendi-kosher]	5.000 lt	0	
2208.60	Votka	2.500 lt	0	
23.09	Hayvan gıdası olarak kullanılan Müstahzarlar	100 Ton	ii	

Kaynak:

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=pdf&action=detaymvzt&yayinID=551&icerikID=657&dil=TR>. (07 Temmuz 2009).

AVRUPA BİRLİĞİ

G.T.İ.P.	Ürün İsmi	Tarife Kontenjanı Miktarı	Tarife Kontenjanı Dönemi	Uyg. G.V. (%)
0102.90	Diğerleri (0102.90.29 hariç)	4.025 Ton	01.01-31.12	i
0102.90.29	Diğerleri	2.260 Ton	01.01-31.12	0
0202.20	Diğer kemikli parçalar	5.000 Ton	01.01-31.12	ii
0202.20	Diğer kemikli parçalar	14.100 Ton	01.01-31.12	iii
02.10	Et ve yenilen sakatat, (tuzlanmış, salamura edilmiş, kurutulmuş veya tütülenmiş) ; et veya sakatatın yenilen un ve ezmeleri	250 Ton	01.01-31.12	52
04.04	Peyniraltı suyu (konsantre edilmiş olsun olmasın veya ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içersin içermesin); tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan, tabii süt bileşenlerinden ibaret olan ürünler (ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeleri içersin içermesin)	700 Ton	01.01-31.12	30
0405.10	Tereyağı	3.700 Ton	01.01-31.12	0
0405.20.90	İçerdiği süt yağı oranı ağırlık itibariyle %75' den fazla fakat %80' den az Olanlar			
0405.90	Diğerleri			
0406.30	Eritme peynirler (rendelenmemiş veya toz haline getirilmemiş)	300 Ton	01.01-31.12	0
0406.90	Diğer peynirler	2.000 Ton	01.01-31.12	0
0406.90	Diğer peynirler (0406.90.29,32,50,86,87,88 hariç)	1.000 Ton	01.01-31.12	0
0408.11.80	Diğerleri	75 Ton	01.01-31.12	24
06.01	Çiçek soğanları, yumrular, yumrulu kökler, küçük soğanlar, sürgün			
	başları ve rizomlar (dinlenme halinde sürgün vermiş veya çiçeklenmiş);	200 Ton	01.01-31.12	0
	hindiba bitkisi ve kökleri (12.12 pozisyonundaki kökler hariç)			

0602.90	Diğerleri (0602.90.91 hariç)	3.400 Ton	01.01-31.12	0
0603.11	Güller	100 Ton	01.01-31.12	0
0603.12	Karanfiller			
0603.13	Orkideler			
0603.14	Krizantemler			
0603.19	Diğerleri			
06.04	Buket yapmaya elverişli veya süs amacına uygun cinsten bitki yaprakları, bitki dalları ve bitkilerin diğer kısımları (çiçeksiz veya tomurcuksuz) ve otlar, yosunlar ve likenler (taze, kurutulmuş, boyanmış, ağartılmış, emprenye edilmiş veya başka şekilde hazırlanmış)	100 Ton	01.01-31.12	0
0701.10	Tohumluk	6.000 Ton	01.01-31.12	0
0709.51	Agaricus cinsi mantarlar	100 Ton	01.01-31.12	7
0710.22	Fasulye (Phaseolus spp., Vigna spp.)	100 Ton	01.01-31.12	11,5
0808.10	Elma (0808.10.80.00.11,13,14 hariç)	1.750 Ton	01.01-31.12	0
0808.20	Armut ve ayva	500 Ton	01.01-31.12	30
0809.30	Şeftali (nektarin dahil)	1.000 Ton	15.07-31.12	0
0810.90.30	Demirhindi, mahun elması, "lychees", ekmek ağacı meyvesi, sapodillo Meyvesi	1.000 Ton	01.01-31.12	0
0810.90.40	Çarkıfelek meyvesi, Karambola ve Pitahaya	500 Ton	01.01-31.12	0
0810.90.95	Diğerleri	500 Ton	01.01-31.12	0
0811.10	Çilek	100 Ton	01.01-31.12	20
09.02	Çay (aromalandırılmış olsun olmasın)	200 Ton	01.01-31.12	45
10.01	Buğday ve mahlut	30.000 Ton	01.09-31.05	0
1001.10	Makarnalık buğday (durum buğdayı)	100.000 Ton	01.09-31.05	0
1001.90	Diğerleri	200.000	01.09-31.05	0
		Ton		
10.02	Çavdar	22.500 Ton	01.09-31.05	0
10.03	Yalnız maltlık arpa	49.500 Ton	01.09-31.05	0
10.04	Yulaf	5.000 Ton	01.09-31.05	i
1005.90	Diğerleri	53.640 Ton	01.09-31.05	0
1005.90	Diğerleri	52.000 Ton	01.12-31.05	0

1006.30	Yarı veya tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç (parlatılmış veya perdahlanmış olsun olmasın)	28.000 Ton	01.01-31.12	0
1104.12.90	Flokon halindeki taneler	100 Ton	01.01-31.12	İ
11.07	Malt (kavrulmuş olsun olmasın)	500 Ton	01.01-31.12	0
1206.00.91	Kabuklu; gri beyaz çizgili kabuklu	1.000 Ton	01.01-31.08	0
1206.00.99	Diğerleri			
1207.20.90	Diğerleri	1.500 Ton	01.01-31.12	0
12.09	Ekim amacıyla kullanılan tohum, meyva ve sporlar (1209.10 hariç)	1.050 Ton	01.01-31.12	0
1209.10	Şeker pancarı tohumları	300 Ton	01.01-31.12	0
15.02	Sığır, koyun veya keçi yağları (15.03 pozisyonundakiler hariç)	3.000 Ton	01.01-31.12	0
1507.10	Ham yağ (sakızı ayrılmış olsun olmasın)	60.000 Ton	01.01-31.08	0
1507.90	Diğerleri	2.000 Ton	01.01-31.08	İ
1512.11	Ham yağlar	18.400 Ton	01.01-31.08	0
1514.11	Ham yağlar	10.600 Ton	01.01-31.08	0
1514.91	Ham yağlar			
1602.10	Homojenize müstahzarlar	400 Ton	01.01-31.12	30
1701.99	Diğerleri	80.000 Ton	01.01-31.12	İv
2001.90.50	Mantarlar	325 Ton	01.01-31.12	İ
2001.90.99	Diğerleri		01.01-31.12	
2002.90	Diğerleri	1.500 Ton	01.01-31.12	0
20.03	Mantarlar ve domalan (sirke veya asetik asitten başka usullerle hazırlanmış veya konserve edilmiş)	50 Ton	01.01-31.12	13
2005.10	Homojenize sebzeler	300 Ton	01.01-31.12	15
2005.40	Bezelye (Pisum sativum)	300 Ton	01.01-31.12	0
2007.10	Homojenize müstahzarlar	450 Ton	01.01-31.12	25
2007.99.10	Sınai işlemler için net muhtevası 100 kg.ı geçen hazır ambalajlarda erik püresi ve pastları	1.000 Ton	01.01-31.12	20
2007.99.33	Çilekden olanlar			
2007.99.35	Ahudududan olanlar			
2007.99.39	Diğerleri (fındık püresi hariç)			
2007.99.57	Diğerleri (fındık püresi hariç)			
2007.99.98	Diğerleri (fındık püresi hariç)			

2009.11	Dondurulmuş	1.000 Ton	01.01-31.12	15
2009.12	Dondurulmamış, Brix değeri 20'yi geçmeyenler			
2009.19	Diğerleri			
2009.61	Brix değeri 30'u geçmeyenler			
2009.71	Brix değeri 20'yi geçmeyenler			
2009.79 2009.80.89	Diğerleri			
2009.80.96	Kiraz suyu			
2009.90.11	Net 100 kg ağırlık başına kıymeti 22 Euro'yu geçmeyenler			
2009.90.19	Diğerleri			
2009.90.21	Net 100 kg ağırlık başına kıymeti 30 Euro'yu geçmeyenler			
2009.90.29	Diğerleri			
2009.90.31	Net 100 kg ağırlık başına kıymeti 18 Euro'yu geçmeyen ve ağırlık itibariyle ilave şeker oranı % 30' u geçenler			
2009.90.39	Diğerleri			
2204.10	Köpüklü şaraplar	750 hl	01.01-31.12	35
22.09	Sirkeler ve asetik asitten elde edilen sirke yerine geçen maddeler	2.500 Ton	01.01-31.12	0
2309.10	Kedi veya köpek maması (perakende satılacak hale getirilmiş)	1.400 Ton	01.01-31.12	0
2309.90	Diğerleri	6.700 Ton	01.01-31.12	0

Kaynak:

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=pdf&action=detaymvzt&yayinID=565&icerikID=671&dil=TR>.
(12 Haziran, 2009).

i : İthalat Rejimi Kararı çerçevesinde söz konusu ürünler için tespit edilen gümrük vergilerinin %50'si uygulanır.

ii: Azami % 30 oranında olmak kaydıyla, İthalat Rejimi Kararı çerçevesinde söz konusu ürün için tespit edilen gümrük vergisinin %50'si uygulanır.

iii: Azami % 43 oranında olmak kaydıyla, İthalat Rejimi Kararı çerçevesinde söz konusu ürün için tespit edilen gümrük vergisinin %70'i uygulanır.

iv: Azami % 50 oranında olmak kaydıyla, İthalat Rejimi Kararı çerçevesinde söz konusu ürün için tespit edilen gümrük vergisinin %80'i uygulanır.

MAKEDONYA CUMHURİYETİ

G.T.İ.P.	Madde İsmi	Tarife Kontenjanı Dönemi	Tarife Kontenjanı Miktarı	Uygulanacak G.V. (%)
0702.00	Domates (taze veya soğutulmuş)	01.01-31.12	1.500 Ton	0
0703.10	Soğanlar ve şalotlar			
0704.90	Diğerleri			
0707.00	Hıyarlar ve kornişonlar (taze veya soğutulmuş)			
0709.60	Capsicum ve pimenta cinsi meyvalar			
0709.51,59	Mantarlar	01.01-31.12	100 Ton	0
0710.80.51	Tatlı biberler	01.01-31.12	100 Ton	(i)
0710.90.00	Sebze karışımları			
0712.20	Soğanlar	01.01-31.12	300 Ton	(i)
0712.90	Diğer sebzeler; sebze karışımları			
0713.33.90	Diğerleri	01.01-31.12	500 Ton	0
0807.11,19	Kavunlar (karpuzlar dahil)	01.01-31.12	1.000 Ton	(i)
08.Ağu	Elma, armut ve ayva (taze) (0808.10.20; 0808.10.90.00.11,12 hariç)	01.01-31.12	350 Ton	0
0904.20	Capsicum ve Pimenta cinsi biberler (kurutulmuş, ezilmiş veya öğütülmüş)	01.01-31.12	100 Ton	0

1006.30	Yarı veya tam olarak değirmenden geçirilmiş pirinç (parlatılmış veya Perdahlanmış olsun olmasın)	01.01-31.12	8.000 Ton	0
1211.90	Diğerleri (1211.90.75; 1211.90.98.00.13, 17,18 hariç)	01.01-31.12	100 Ton	(i)
2001.10	Hıyarlar ve kornişonlar	01.01-31.12	200 Ton	(i)
2001.90.70	Tatlı biberler			
2001.90.50 2003.10, 90	Mantarlar	01.01-31.12	100 Ton	(i)
2001.90.96	Diğerleri	01.01-31.12	100 Ton	(i)
2005.90.10	"Capsicum" cinsi meyvalar (tatlı biberler ve dolmalık biber hariç)			
2005.90.70	Sebze karışımları			
2005.90.80.00.19	Diğerleri	01.01-31.12	200 Ton	0

Kaynak:<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=pdf&action=detaymvzt&yayinID=608&icerikID=703&dil=TR> (11 Haziran 2009).

(i): İthalat Rejimi Kararında diğer ülkeler için uygulanan gümrük vergisinin %50'si uygulanır.

TUNUS CUMHURİYETİ

G.T.P.	Madde Adı	Tarife Kontenjanı Miktarı	Uygulanacak	
			Gümrük Vergisi (%)	Toplu Konut Fonu
0302.61	Sardalyalar (Avrupa sardalya balığı -Sardina pilchardus, Sardinops spp.), yuvarlak ve kısa boylu sardalyalar (Sardinella spp.), Palatika veya çaça balığı (Sprattus sprattus):	200 Ton	0	0
0303.74	Uskumru balıkları (uskumru -Scomber scombrus, Avustralya uskumrusu-Scomber Australasicus,Kolyoz-Scomber japonicus):			
0306.13	Karidesler	50 Ton	0	0
03.07	Yumuşakçalar (kabuklu olsun olmasın) (canlı, taze, soğutulmuş, dondurulmuş, kurutulmuş, tuzlanmış veya salamura edilmiş); kabuklu hayvanlar ve yumuşakçaların dışında kalan suda yaşayan omurgasız hayvanlar (canlı, taze, soğutulmuş, dondurulmuş, kurutulmuş, tuzlanmış veya salamura edilmiş); suda yaşayan omurgasız hayvanların (kabuklu hayvanlar hariç) insanların yemesine elverişli unları, ezmeleri ve Pelletleri	100 Ton	0	0
0804.10	Hurma	2.000 Ton	0	
2103.90	Yalnız harissa	100 Ton	0	
22.04	Taze üzüm şarabı (kuvvetlendirilmiş şaraplar dahil); üzüm sırası (20.09 pozisyonunda yer alanlar hariç):	1.000 HL	i	

Kaynak:

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=pdf&action=detaymvzt&yayinID=645&icerikID=741&dil=TR>.

(10 Haziran, 2009).

i : İthalat Rejimi Kararında diğer ülkeler için uygulanan gümrük vergisinin %50'si uygulanır.

FAS KRALLIĞI

G.T.P.	Madde Adı	Tarife	Uygulanacak
		Kontenjanı	Gümrük Vergisi (%)
06.02	Diğer canlı bitkiler (kökleri dahil), çelikler, daldırmalar; mantar miselleri	50 Ton	0
0603.10.30	Orkideler	5 Ton	24
0704.90.10	Beyaz lahana ve kırmızı lahana	20 Ton	10
0706.90	Diğerleri	20 Ton	19
0709.20	Kuşkonmazlar	10 Ton	10
0709.51	Agaricus cinsi mantarlar	50 Ton	10
0709.60	Capsicum veya Pimenta cinsi	10 Ton	10
0710.40	Tatlı Mısır	10 Ton	0 (*)
0711.30	Kebere	85 Ton	18
0711.40	Hıyarlar ve kornişonlar	60 Ton	18
2001.10	Hıyarlar ve kornişonlar		20
0713.50	Baklalar ve at baklası	15 Ton	10
0804.40	Avokado armudu	50 Ton	22
0909.20	Kışniş tohumları	10 Ton	15
09.10	Zencefil, safran, zerdeçal (curcuma), kekik, defne yaprakları, köri ve diğer	10 Ton	15
1211.90	Diğerleri	10 Ton	17
1212.10	Keçiboynuzu (Keçiboynuzu tohumları dahil)	10 Ton	10
2008.50	Kayısılar (zerdali dahil)	10 Ton	30
2101.11	Hülasa, esans ve konsantreler	10 Ton	4
22.04	Taze üzüm şarabı (kuvvetlendirilmiş şaraplar dahil); üzüm sırası (20.09	500 HL	35
23.02	Hububat ve baklagillerin elenmesi, öğütülmesi veya başka işlemlere tabi tutulması sonucu elde edilen kepek,	2.000 Ton	6

Kaynak:

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/yaziciDostu.cfm?dokuman=pdf&action=detaymvzt&yayinID=659&icerikID=755&dil=TR>. (08 Haziran, 2009).

(*) : İthalat Rejimi Kararı çerçevesinde AB için belirlenen tarım payı uygulanır

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acar, Sadık. **Uluslararası Reel Ticaret:Teori, Politika**, İzmir:DEÜ Yayınları, 2000.
- Akın, Hakan. **Yeni İşim Ticaret**, Ankara: Pelin Ofset, 1999.
- Alpar, Cem. **Türkiye'nin Planlı Dönemde İmalat Sanayini Koruyucu Dış Ticaret Politikası**, Ankara: İTİA Yayını, 1974.
- Altıntaş, Ali. **Türkiye'de Koruma Politikası ve Dışa Açılma**, Ankara: DPT Yayını, 1986.
- Aydın, Özkan. **Milli Mücadele Döneminde Dış Ticaret 1920-1923**, İstanbul: Türk Dış Ticaret Vakfı Yayınları, 2005.
- Barda, Süleyman. **Dış Ticaret Notları, Dış Ticaret Teorisi**, İstanbul: Menteş Yayınları, 1963.
- Baydarol, Can. **AB ile Tam Üyelik Yolunda AT ile Gümrük Birliği**, İstanbul:OSD, 1996.
- Bethell, Leslie. **The Cambridge History of Latin America**, England:Cambridge University Press , 1984.
- Brainard, Harry G. **Uluslararası İlişkiler, Dış Ticaret Teorileri**, Osman Tekok (Çev.), Ankara,:Kalite Matbaası, 1975.
- Büyüktaşkın, Şener. **Dünya Ticaret Sistemi**, Ankara: Esbank, 1997.
- Çolak, Ö. Faruk. **İktisadın İlkeleri**, Ankara:Alkım Kitapçılık Yayıncılık, 1996.
- Çubukçu, Tuğrul. **GATT "Uruguay Round" Müzakerelerinin Sonuçları ve Etkileri**, Ankara:Ankara Basımevi, TÜİSAV Uluslararası Ekonomik Araştırmaları Merkezi, 1994.
- Cannon, John. **The Oxford Companion to British History**, Oxford: Oxford University Press, 1997.

- Dowlah, C. A. F. **.Backwaters of global prosperity: how forces of globalization and GATT/WTO trade regimes contribute to the marginalization of the world's poorest nations,** California:Greenwood Publishing Group, 2004 .
- DTM, **Avrupa Birliği ve Türkiye,** Ankara: **AB Genel Müdürlüğü, 1999.**
- Engin, Nazım. **Uluslararası Ticarete Korumacı Eğilimler,** İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 1992.
- Güran, Nevzat. **Türkiye Avrupa Topluluğu İlişkileri,** Ankara: **DPT Yayını, 1990.**
- Han, Ergül ve Eyten Ayşen Kaya. **İktisadi Kalkınma ve Büyüme,** Eskişehir:Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2004.
- Hawkesworth, M. E. ve Maurice Kogan. **Encyclopedia of Government and Politics,** New York: Routledge, 2004 .
- Hiç, Mükerrrem. **Türkiye’de İhracatın Geliştirilmesi Sorunu,** Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1973.
- Hindly, Brian, Eri Nicolaides. **Taking The New Protectionism Seriously,** London :Trade Policy Research Center, 1983.
- Hoekman,Bernard ve Michel Kostecki. **The Political Economy of the World Trading System, From GATT to WTO,** Oxford:Oxford University Press, 1995.
- İyibozkurt, Erol. **Çağdaş Dış Ticaret Kuramı,** Ankara: Kalite Matbaası, 1979.
- Karluk, S.Rıdvan. **Uluslararası Ekonomi, Teori, Politika, Sistem, Kurumlar,** Eskişehir:Bilim Teknik Yayınevi, 1987.
- Kaymakçı, O. , N. Avcı, ve R. Şen . **Uluslararası Ticarete Giriş: Teori, Politika ve Uygulama,** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2007.
- Kazgan , Gülten. **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi,** İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- Kemer, O. Barbaros .**İhracat Teşvikleri,** İstanbul: Alfa Yayınları, 2003.
- Kenyon , J.P. **The Wordsworth Dictionary of British History,** Great Britain: Wordsworth Reference, 1994.

- Kılınç, Uğur. **Türkiye Avrupa Toplulukları İlişkileri, Ekonomik, Sosyal, Siyasi, Hukuki ve İdari Yönden (1963-1988)**, Ankara: TOBB Yayını, 1990.
- Krueger, A., O.Okan, H.Aktan. **Swiming Against the Tide**, California: **International Center for Economic Growth Publication**, 1992.
- Kumbaracıbaşı, Onur. **Dış Ticaret Teorisi ve Uluslararası Ekonomi**, Ankara: Kalite Matbaası, 1976.
- Külünk, Metin. **Uluslararası Ticarete Tarife Dışı Engeller ve İhracatçılarımızın Karşılaştığı Zorluklar**, İstanbul: Erkam Matbaası, 2004.
- List, Friedrich. **National System of Political Economy, Volume 2**, Norwich: Cosimo, Inc., 2006 .
- McConnell, Campbell R., Stanley L. Brue ve Campbell R. R. **Microeconomics: Principles, Problems, and Policies**, Australia: McGraw-Hill Professional , 2004.
- Meuniers, Sophie. **Trading Voices**, England: Princeton University Press, 2005.
- Mumcu, Necati. **Pür Dış Ticaret Teorisi ve İktisadi Gelişme**, İstanbul: Ofset Matbaacılık, 1969.
- Northrup, Cynthia Clark. **The American Economy: A Historical Encyclopedia**, The USA: ABC-CLIO, 2003.
- Nuray, Haluk ve Şirin Çalış. **Avrupa Birliği'nde Tarife Dışı Engeller ve Bu Çerçeve Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin Değerlendirilmesi**, İstanbul: İKV (İktisadi Kalkınma Vakfı), 1996.
- Olalı, Hasan. **Dış Ticaret Teorileri ve Politikası**, İzmir: EÜ Matbaası, 1972.
- Özateşler, Mustafa. **İktisadi Planlama Teorisi ve Genel Üretim Modeli**, İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1998 .
- Reich, Robert B., Beyond Free Trade. **Foreign Affairs**, 61. New York: Spring, 1983.
- Root, Franklin R. **International Trade and Investment, Theory, Policy, Enterprise**, Cincinnati Ohio: South Western Publishing Co, 1973.
- Rowley, Charles K., Friedrich Schneider. **The Encyclopedia of Public Choice**, Berlin: Springer, 2004.

- Savaş, Vural Fuat. **İktisatın Tarihi**, Ankara :Siyasal Kitabevi, 2007.
- Serin, Necdet. **İhracatı Arttırma Politikası**, İzmir: II. Türkiye İktisat Kongresi, Dış Ekonomik İlişkiler Komisyonu Tebliğleri, 1981.
- Seyidoğlu, Halil. **Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama**, İstanbul :Güzem Yayınları,1993
- Smith, Adam. **Ulusların Zenginliği**, (Çev: A. Yunus, M.Bakırcı), İstanbul:Alan Yayıncılık, 1985.
- Tezel, Y.Sezai. **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994.
- Trebilcock, M. J. ve Robert Howse. **The Regulation of International Trade**, England:Routledge, 2005.
- Tuna, Y. **Sanayileşme Stratejileri ve Türkiye**, İstanbul: Deniz Harp Okulu Komutanlığı Yayını, 1990.
- Turhan, M. Nevres. **Dış Ticaret Teorileri Politikası ve Uygulama Şekilleri**, Ankara:Başnur Matbaası, 1969.
- Vakıfbank Araştırma Dizisi. **Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi'ne Muhtemel Etkileri**, VAD:Ankara,2004.
- Yılmaz, Ş.E. **Dış Ticaret Kuramlarının Evrimi**, Ankara: Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, 1992.

Sürekli Yayınlar

- Aktan, C.Can ve İstiklal Y. Vural. "Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet", **Rekabet Dizisi 1**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 2004.
- Aktan, O. ve H. Tercan Baysan. "Türk Ekonomisi'nin Dünya Ekonomisine Entegrasyonu: Liberasyon, Karşılaştırmalı Üstünlük ve Optimum Politikalar", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 12, 1984.
- Alkin, Kerem. "Gelişmiş Ülkelerde İthalatın ve Dış Rekabetin Kontrolü", **İTO Yayınları**, 2006-6.
- Almeida, Monica Arruda de. "What Prevents Economic Liberalization? The Political Economy of Trade Protectionism", Kaliforniya Üniversitesi, **Politika Doktora Tezi**, 2004.
- Balassa, B. "Outward Orientation and Exchange Rate Policy in Developing Countries: Turkish Experience", Washington: **World Bank Reprint Series, No.266**.
- Bayraktutan ,Y. "Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 4.2**, 2003.
- EU, **EU Bulletin, 7/8**.
- Gökalp, M.F. "Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının Değerlendirilmesi", **DEÜ, İİBF Dergisi, 9.II**, 1994.
- Irge, N.F. "Gelişmiş Kapitalizm Eşiğinde Yeni Sömürgecilik", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 6.1**, 2005.
- Laird, S. ve C. Hartler, The EU Model and Turkey-A Case For Thanksgiving?, **WTO, Trade Policy Review Division, Working Paper**, 1999.
- Maneschi, A. "Mihail Manoilescu: An Appreciation and A Critique". **Romanian Journal of Economic Forecasting**, 1, 2008.
- Nettels, C.P. "British Mercantilism and the Economic Development of the Thirteen Colonies", **The Journal of Economic History. 12.2**, 1952.
- Seymen, Dilek. "Dış Ticarete Yeni Korumacı Eğilimler ve Türk Dış Ticareti Açısından Değerlendirilmesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**.

Turhan, Ali. "Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ≠ GATT", Ankara: **Devlet Planlama Teşkilatı. Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü**, 1997.

TUSİAD, **Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Teknik Engeller ve Türk Sanayi İçin Eylem Planı**, 1998.

WTO, **Trade Policy Review: Turkey, Report by the Secretariat**, 1998.

Diğer Yayınlar

II. Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan2.pdf>.

Chile-Price Band System and Safeguard Measures Relating to Certain Agricultural Products,

http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds207_e.htm
(12 Haziran 2009).

DTM, Türkiye'nin Uluslararası Entegrasyonlara Katılımı, <http://www.dtm.gov.tr/ekonomi/75yibk/trkulus.htm>, (20 Ağustos 2008).

European Trade Protectionism Revives, http://english.peopledaily.com.cn/200603/27/eng20060327_253816.html (25 Aralık 2008).

Excerpts from the Global Agreement on Tariffs and Trade", <http://www.ciesin.columbia.edu/TG/PI/TRADE/gatttxt.html#art3> (12 Haziran 2009).

Gümrük Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1301.html> (12 Haziran 2009).

Henry Charles Carey, <http://cepa.newschool.edu/het/profiles/carey.htm> (16 Nisan 2009).

İthalat Lisansları Anlaşması, <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinid=207&icerikid=308> (12 Haziran 2009).

Joan Violet Robinson, <http://cepa.newschool.edu/het/profiles/robinson.htm> (16 Nisan 2009).

M. Murat Taşkın, 1923-2003 Döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Ticaret Politikaları, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/murat.doc> (05 Haziran 2009).

Off-set Anlaşmaları, http://ihracat.dtm.gov.tr/dtm/index.php?module=content&page_id=474 (12 Haziran 2009).

Simon Nelson Patten, <http://cepa.newschool.edu/het/profiles/patten.htm> (16 Nisan 2009).

Southern Agriculture in a World Economy, <http://www.ces.ncsu.edu/depts/agecon/trade/seven.html> (11 Haziran 2009).

The GATT Years: from Havana to Marrakesh, http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm (11 Haziran 2009)

Trade protectionism against China is growing, <http://english.peopledaily.com.cn/90001/90780/91421/6557104.html> (25 Aralık 2008).

WTO, http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm (19 Ağustos 2008).

UNCTAD Coding System for Automatic Licensing Measures, <http://www.unctad.org/TEMPLATES/Page.asp?intItemID=2142&lang=1> (26 Nisan 2009).

Yale University, Europe's New Protectionism, <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=594> (20 Ağustos 2008).

Yapı Malzemeleri Yönetmeliği (89/106/EEC) hakkında Kılavuz Belge , [http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/yapidenetim/html/KilavuzBelge\].p](http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/yapidenetim/html/KilavuzBelge].pdf)
[df](http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/yapidenetim/html/KilavuzBelge].pdf) (12 Haziran 2009).